

Rudolf Steiner

Východ ve světle Západu

OBSAH

Úvodem	
Poznámka Rudolfa Steinera k uveřejnění přednášek	2
I. První přednáška (Mnichov, 23 srpna 1909)	3
II. Druhá přednáška (Mnichov, 24. srpna 1909)	11
III. Třetí přednáška (Mnichov, 25 srpna 1909)	21
IV. Čtvrtá přednáška (Mnichov, 26 srpna 1909)	31
V. Pátá přednáška (Mnichov, 27 srpna 1909)	41
VI. Šestá přednáška (Mnichov, 28 srpna 1909)	49
VII. Sedmá přednáška (Mnichov, 29 srpna 1909)	58
VIII. Osmá přednáška (Mnichov, 30 srpna 1909)	67
IX. Devátá přednáška (Mnichov 31 srpna 1909)	79
Poznámky	90

Úvodem

Poznámka Rudolfa Steinera k uveřejnění tohoto cyklu přednášek v měsíčníku „Die Drei“.

Tyto přednášky jsem konal v srpnu roku 1909 v Mnichově. Navazovaly na představení dramatu „Děti Luciferovy“ od Edouarda Schurého. Zvláště první přednáška je svým charakterem určována touto souvislostí. Kdo má na zřeteli anthroposofickou vědu, jak ji já zastupuji, může vědět, že můj způsob vyjadřování je poněkud odlišný, snaží-li se o formulaci jedině ze základů této duchovní vědy. Avšak skutečné duchovní poznání nemusí být jednostranně dogmatické. Může spřádat vlákna k těm nejrůznějším spřízněným názorům. Může to, co chce říci, říkat z nejrůznějších hledisek a lze konstatovat, že právě tím může plodně působit. Dogmatikové všech odstínů zde mohou vidět rozpory. Tím jen dokazují, že jejich myšlenky jsou na hony vzdáleny životu. Právě v něm by mohli nacházet to, čemu oni říkají rozpory. Duchovní věda se nemůže odcizit životu jen proto, aby se vyhnula jejich rozporům.

I.

Kdo zná poněkud dějiny lidstva, ten ví, že slovo a pojem „dějiny“, aniž je třeba brát na pomoc esoteriku, zahrnuje mnohé, hlavně pokusíme-li se pojem „dějiny“ pojímat nejen jako něco, co má být chápáno, nýbrž co – jako všechno v duchovním životě – má být také „prožíváno“. Život však vyžaduje ve všech oborech, že se člověk musí učit a učení opět vyžaduje ve všech oblastech trpělivost. Mohli bychom pro náš příklad nahradit slovo trpělivost jiným: umět čekat. A v tom, co jsme zde včera směli předvést, jsme se pokusili použít životního pravidla, které spočívá v těchto právě vyřčených slovech.

Naplňujeme svým německým proudem duchovní vědy sedmiletí své práce. Před sedmi lety* (v roce 1902) jsem měl v Berlíně přednášku v kruhu lidí, kteří slyšeli i řadu mých jiných přednášek. Byl to tehdy přídavek k jinému cyklu přednášek. Je tomu tedy nyní něco více než sedm let. Tehdy šlo o to najít přechod od pociťování a duchovních zájmů – jež sice také vycházely z duchovně-vědecké práce, ale jinak nazvané – do proudu anthroposofické duchovní vědy. A tu se naskytla vnitřní možnost najít takový dobrý přechod. Přednáška, o níž zde hovořím, dostala tehdy název „Děti Luciferovy“. Přítomné publikum povšechně přijímalo tenkrát tyto věci po literární stránce. I tehdy se vycházelo z díla, jehož představení jsme směli včera prožít – ze Schurého dramatu „Děti Luciferovy“. Tehdy jsme začali hovořit o „Dětech Luciferových“ a „tajně“*** – a to slovo „tajně“ je tu míněno v tom smyslu, jak se mluví o tajnosti v duchovní vědě – tajně existovala už tenkrát v užším kroužku v pozadí ještě myšlenka, že by se mohlo jednou podařit předvést právě toto dílo novodobého duchovního života na jevišti většímu počtu diváků. Měl jsem na mysli, že duchovní život je velká jednota a harmonie, a že úkolem lidí je, aby poznali nejkrásnější květy duchovního života určité doby a dbali jich. Vycházelo se z myšlenky, že v určitém směru je novodobý duchovní život chaos. Tak jako z chaosu kdysi vyrostl svět, tak bude moci také v budoucnosti vykvést svět duchovního života jen tím způsobem, že si dáme práci a vybereme z chaosu novodobého duchovního života ony nejlepší květy.

Základní myšlenkou bylo, že bychom z tohoto hlediska neměli jednat o něčem jiném než právě o novodobém uměleckém díle, čerpajícím z plného duchovního života přítomnosti. Samozřejmě, že by se mohlo najít mnoho jiných uměleckých děl minulých století nebo tisíciletí, jež by se zmodernizovala a mohla by se předvést dnešnímu publiku; ale každá duše doby má svoji zvláštnost. A to, co duše doby sama dovede vytvořit, musí také, je-li to to pravé, zase s největší vřelostí a s nejhlubší intimitou promlouvat k této duši doby. Má-li duchovní život přinést své nejkrásnější květy, bude jeho posláním nejen to, aby vštěpoval lidem dogmata, aby jenom hlásal nauky, ale aby také lidem otvíral oči. Všeobecně není těžké uznávat něco, co si během staletí nebo i snad jen v desetiletích zjednálo uznání, ale to, co zde chceme uplatňovat jako duchovní život, to, co má být něčím, co probouzí nejpůvodnější, nejelementárnější síly lidské duše. A k těmto nejelementárnějším silám lidské duše patří rozněcování otevřeného pohledu pro vše, co se kolem nás probouzí sluncem duchovního života jako květy a plody naší přítomné duchovní kultury. Naše hnutí má tedy být něčím, co by lidem otvíralo oči.

Chápeme-li však ideu a pojem dějin živým způsobem, potom sem patří, jak jsme to již naznačili, ještě něco jiného: trpělivost, nebo řekněme umění čekat. Unáhlenost, netrpělivost překazí mnohé, co má v životě dozrát v plod.

A bylo by bývalo přímo pošetilostí, kdybychom již před sedmi lety mysleli na něco jiného než na pouhý náznak toho, co se mělo uskutečnit později. Co to bylo za překážky, že se snad už tehdy nepřikročilo k provedení zamýšleného plánu ztělesnit jevištně toto duchovní dílo. Stačí uvést jen jednu jedinou skutečnost, abyste poznali, co tenkrát překazilo možnost provedení. Kdo nazírá do duchovního života, ten ví, že v něm vládou určité velké zákony. To také byla jedna z těch velkých vět, které k nám zde včera zazněly z dramatu*: Duchovní život má své zákony, které nelze přestupovat, na které je nutno dbát. A jedním z největších zákonů duchovního života, jehož opomenutí by se zvláště takovému hnutí jako je naše, těžce vymstilo, je ten, který je nám naznačen tam, kde nám v přírodě samotné vyšší duchovní bytosti ukazují, jakým způsobem pracují.

Jen se podívejte, jakým způsobem se uskutečňuje toto přírodní dění; pozorujte přírodu, jak tvoří. A uvidíte, že v přírodě je vždy možnost, že z vytvářeného vyvstane nesčetně nezdarů. Podívejte se na moře s jeho nesčíslnými zárodky, které se do něho ukládají, a všimněte si, kolik z těch zárodků vzejde jako živé bytosti. Ptejte se, zda si tvůrčí bytosti přírody položily otázku: Máme se rmoutit pro naše nezdary, když si vezmeme ony spousty zárodků a vidíme, jak nám plody tvorby pod rukama hynou? Budeme-li v duchovním životě přihlížet jedině a pouze k tomuto velkému zákonu, potom se nám skrze něj podaří to, co se má zdařit tak, jako se daří v přírodě, že život raší a bují, protože duchové, kteří jsou základem přírody, se nikdy nermoutí pro své neúspěchy. Jedině a pouze z tohoto důvodu se zdaří dílo, které se má uskutečnit v přírodě, a to jako plod vyššího duchovního života. Úspěch sám o sobě není žádným měřítkem pro to, co je správné a pravdivé. Toto se musí stát zákonem duchovní vědy. Tento zákon jsme museli dodržet i v našem hnutí.

Nemá to být ničím jiným než jakýmsi ohlédnutím nazpět na skutečnosti, a zároveň se musí toto ohlédnutí zpět uvést do souvislosti s některými idejemi, zákony a skutečnostmi, jež vnitřně souvisejí i s naším celým cyklem přednášek. Jak jsem vám řekl, od oné přednášky, o níž jsem se zmínil, uplynulo téměř sedm let. Včera jsme mohli ke svému největšímu uspokojení vidět provedení díla „Děti Luciferovy“* před plným publikem. Přes šest set přátel se shromáždilo, aby si včera vyslechli „Děti Luciferovy“. Kolik mezi posluchači bylo těch, kteří slyšeli onu přednášku, onen první zárodek k práci? Jedna jediná dáma se tu včera pohybovala mezi posluchači, která se tehdy účastnila přednášky, a která ještě tenkrát nebyla v našich řadách.

Přednáška nebyla na tehdejší poměry špatně navštívena. Všichni ostatní lidé se k našemu hnutí nepřipojili. Je to však velký zákon působení v duchovním světě, že ztracené zárodky se proměňují a vzkřísí se. A na našem příkladu můžeme pozorovat, jak se tento zákon potvrzuje. Vidíte, že není nesprávné, spojujeme-li slovo a ideu dění se slovem trpělivost a umění čekat. Umět čekat až nastanou takové poměry, jež umožní, aby z lůna času vyrostlo to, co jsme nechávali uzrát. Veškerá lidská práce je marná, nekráčí-li s ní současně trpělivost a umění čekat, aniž by sehrálo určitou roli zrání a dozrávání.

Tím však je v malém měřítku podán důkaz, že jsou určité věci nutné, má-li v kulturním životě něco uzrát. Byl by to ovšem naprosto nešťastný nápad, předvést „Děti Luciferovy“ v nějakém obyčejném divadelním provedení. Neboť co patří k tomu, aby to celé zapůsobilo jednotně? Hlavní věcí, to nesmíme zapomínat, nejsou představitelé, nejsou ti, kdo věc provádějí; hlavní není ani vykonaná práce, nejsou ani přípravy, ani splněné úkoly. Když dílo vytryskne z básnickovy duše, tu je vykonán první čin. Co se potom děje jako zprostředkovací cesta, to patří k oněm věcem, o nichž jsem vám právě řekl: představení a práce s představením a všechno ostatní, to není to hlavní; to všechno je v jistém smyslu naprosto vedlejší. Hlavní věci jsou

posluchači a diváci. Hlavní věcí je, aby v duších a srdcích posluchačů probíhal jediný společný život; život, který činí tato srdce schopná, aby nejen vnímala ona tajemná proudění, vycházející z díla, nýbrž aby je pociťovala společně, v niterné harmonii. V našem hnutí mluvíme jako o naší první zásadě*, o vytvoření jádra lidí, ve kterém žije láska a bratrství. A tato láska a bratrství, to je něžná, i když zároveň velmi důležitá květina. A kvete jen tam, kde duše spolu žijí v harmonii, ve vzájemném souznění; tzn., kde dušemi prochívá společný duchovní život. Tak tomu bylo včera. Naše hnutí má být nástrojem, který by utvrdil, zpevnil a zároveň otvíral tímto způsobem naše duše, abychom společně v harmonii mohli dát proudit duchovnu, které má právě proudit. Jeden společný dech má procházet dušemi. Potom budou moci mezi lidmi zrát plody bratrství, plody duchovní harmonie.

A nyní si porovnejte to, co se před vámi včera odehrálo, s nějakým jiným divadelním představením a otažte se, zda je možné, aby v chaosu našeho přítomného duchovního života, společné citění proudilo z jeviště a našlo ohlas, ozvěnu v srdcích lidí. To je teprve vlastně to pravé umělecké dílo, jež se odehrává v našem srdci. Když vytryskne z básnickovy duše umělecké dílo, kráčí potom dále svou vlastní cestou; a na čem záleží, to se dokonale naplní, najde-li ozvěnu v tolika a tolika srdcích a duších; a potom teprve přijde ona druhá hlavní věc, o níž tu jde.

Proč tato slova byla řečena? Jen proto, abychom trochu poukázali na to, jak se má naše hnutí stát určitým nástrojem v kultuře lidstva. Lidé se v naší době nikdy nesejdou ke společenství v harmonii a lásce a svornosti, zůstanou-li harmonie, láska a svornost pouhými slovy. Je tu jen jediné, co může poskytnout půdu, ve které musí a bude zrát naše první zásada všeobecného bratrství a všeobecné lásky: a tou je společná práce. Co je tím řečeno, bude se ovšem moci uskutečnit vždy jen na jednotlivých příkladech. Jakmile však tyto jednotlivé příklady budou působit dále, budou-li jich lidé dbát, potom proniknou navenek nejen do našeho duchovního života, ale do našeho celého přítomného života a naplní jej. Do lidské práce a tím do lidského pokroku vstoupí opravdově lidský duch. A duchovní věda dokáže, že je tím nejpraktičtějším, co může působit v životě jako kvas. Dá-li se jí k tomu příležitost, může proniknout a oživit prakticky kterékoliv odvětví našeho života. Naše přítomnost je k tomu docela zralá v tom smyslu, že v každém ze svých oborů dokazuje, jak je nutné, aby duchovní věda zasáhla. Všude vidíme, že přítomnost od nás požaduje: Dejte vproudit poznání ducha do našeho života.

Avšak pochopení, to se u lidstva vleče pouze pomalu za lidskými potřebami. Naše práce může tedy být ještě dlouho průkopnickou prací, prací pro budoucnost. Ona však může čekat, nebude se vnucovat, má mnoho trpělivosti. Zasáhne tam, kde bude žádána, kde ji budou chtít. Zajisté musí nejprve trpělivě pracovat, aby někdy později svět nežádal něco, co by tu vůbec ještě nebylo. Skutečně již v nepřilíš vzdálené budoucnosti bude existovat mnoho oborů lidského života, v nichž lidé budou žádostivě prahnout po této práci. A budou i takové obory lidského života, kde se dnes touto prací pohrdá, jako by to bylo nejpustší snilkovství, jako by to byla nejhorší fantastika. Lidé budou naši práci žádat, žádat na místech, kde bychom se toho dnes vůbec nenadáli, kde ji dnes vykazují ze dveří jako výplod snilkovství. Prozatím však budeme konat trpělivě svou práci. Ale duchovní věda není do té míry nepraktická, aby nerozuměla naší přítomnosti. Chce být praktická, chce provádět praxi tam, kde opravdu jde o to, aby v jednotlivostech zasáhla bez otálení. Kdo by neviděl, že svět dnešního duchovního a kulturního života před námi mnohdy ještě zavírá dveře, že nás nechce, že říká, přicházíme-li se svou prací: „Jen si zůstaňte tam, kde jste, vy snilkové; vy sníte o všelijakých nadsmyslových světech, o nějakém duchu, jaký vůbec neexistuje! My vaší praxi nepotřebujeme!“ Kdo by mohl být tak zaujatý, aby

toto neviděl naprosto jasně? Není potom přirozené, že nejprve zkoušíme být praktickými tam, kde působí svět zdání, na prknech, která pouze představují svět? Jenom když si jasně uvědomujeme, že ve světě zdání podáváme správným způsobem obraz skutečného světa, potom prostřednictvím tohoto světa zdání, krásného zdání, uměleckého zdání, oním světem, jímž k nám určitě promlouvají bohové, potom může být možné tímto světem zdání dávat první podněty. Protože v umění, je-li správně chápáno, k nám opravdu mluví bohové, skrze umění nejspolehlivěji nalezneme bránu, kterou pomalu vnikáme svou praxí do tzv. praktických odvětví života. Práce je půdou, na niž se může dařit naší první zásadě: bratrskému soužití, bratrské spolupráci. Bude-li pracováno v tomto smyslu, dá se v nejkrásnějším slova smyslu vyzkoušet, zda je možné mezi lidmi pěstovat svornost, harmonii a bratrství. Tomu, co nám potom jako obraz vystupuje před náš zrak, jako ve včerejším představení, předchází mnohé; i když to skončí, nemá divák mnohdy správné představy o tom, co tomu předcházelo. To, co v našem případě předcházelo, smí být plným právem nazváno prací ve smyslu naší první duchovně-vědecké zásady, prací ve svornosti a bratrství, spoluprací a společnou činností.

To, co nám při přípravné práci tanulo na mysli, byla svoboda lidské duše v jednotné činnosti, v harmonické činnosti. Snad se toho všeho nedá dosáhnout hned naráz; co nám ale tanulo na mysli, bylo, abychom uskutečnili jednotu takovým způsobem, aby při tom nebyl někdo nucen podrobit se mašinérii, kde by se poroučelo a muselo se dělat to nebo ono apod. To nám ale jako idea tanulo na mysli a jistě jsme v mnohém směru dosáhli toho, že každý ze spolupracovníků měl pocit, že zastupuje svoji věc, že na ní pracuje. A tím přicházíme k bodu, kde by se přece pro pravý duchovní život slušelo zvlášť pronést několik slov. Ani ne snad proto, abychom hovořili o tomto příkladu svobodné duchovní práce, ale abychom právě o tom hovořili jako o příkladu toho, co může být zásadou, směrnicí a ideou společného duchovního života. Ukázalo se, že je možné, aby se v nitru lidských duší zrodily síly, jež se mohou uvolnit, prochází-li srdci, dušemi spirituální idea a jsou-li tyto duše natolik zralé, aby každý ze spoluúčinkujících cítil, že je na svém místě. S hlubokým uspokojením smíme říci, že oni členové našeho hnutí, kteří spolupracovali, aby se mohlo uskutečnit včerejší představení, pracovali nejen s oddaností – a říkám to s plným vědomím – nýbrž především s nejnižším porozuměním pro věc samu. A tak se tedy mohlo stát, že se nejen semknuli představitelé jednotlivých osob v dramatu v jeden celek, který včera před nás předstoupil, ale bylo také možné vytvořit celek z našich malujících umělců – členů, díky oddané, ale s plným porozuměním vykonané práci. Není možné hovořit podrobně o všem, co musel vykonat ten nebo onen člen. Má-li se však dosáhnout určité celistvosti od prvního do posledního kostýmu, něčeho, co vždy vyjadřuje nejen část, která se projevuje v každém jednotlivém představiteli, ale co podává ucelený obraz, potom je zapotřebí, aby i tuto část práce oduševňovala společná idea. A mohu s uspokojením říci, že náš vážený člen*, jenž se ujal ohromněsnadné práce, aby vytvořil naše kostýmy ve smyslu celistvého pojetí, pracoval s nejhlubším pochopením. Byla v tom – a pravím s plným vědomím – mimořádná geniálnost – jak byla každá jednotlivost postavena do celku. A smím-li při tom vyjádřit svůj osobní pocit, byl jsem včera opravdu až do hloubi duše naplněn ohromnou vděčností vůči všem za to, co svou prací s pravým porozuměním a na svém místě vykonali; vděčností, jež by se ráda projevila i dnes vůči každému zvlášť. Tato vděčnost má ještě druhou stránku. Onu stránku, kdy tato vděčnost proudí vzhůru ke společnému prazdroji našeho duchovního života, z něhož vpravdě vyvěrá vše, co my lidé jsme s to vykonat. A jenom proto, že tento duchovní

život působil, mohli jsme zde učinit tento nesmělý pokus a uvést takové umělecké dílo na jeviště*. Ale dostalo se nám při tom i zkušeností a zážitků. Ten, kdo při tom pracoval v mnoha oborech, mohl se radovat z toho, jakou má v jistém smyslu duchovní život vítěznou sílu. To nám dává důvěru a pevnou víru v budoucnost našeho hnutí. Můžeme víru ve velikost, víru ve všeobsáhlost našeho hnutí čerpat při pohledu na jednotlivosti. Tak například bylo velice uspokojujivé pozorovat, jak v posledních deseti dnech působila duchovní síla uměleckého díla, jež jsme prováděli, nejen na účinkující, kteří hráli, ale i na dělníky, kteří v divadle pracovali s kladivem a kleštěmi, jak pracovali rádi a ochotně společně až do posledního divadelního dělníka. Něco takového také patří k uměleckému dílu – když rozšíříme pohled od úzce ohraničeného rámce až tam, kde umělecké dílo má opět působit svým duchovním životem a duchovní silou jako slunce na celý kulturní život. To dodává sílu a dodává odvalu.

To nám však otvírá pohled na sociální poslání duchovní vědy a poukazuje na ně. Ano, má sociální poslání, má poslání pro celou kulturu lidstva a pro blaho celého lidstva. Jak mnoho je duší v naší době, které věří, že jen materiální prostředky a materiální opatření přinesou lidem opět blahobyť a blaho do našeho rozvráceného života, a které ztratily víru a důvěru ve vítěznou sílu duchovna. Praxe však učí, že duch má v sobě sílu rodit tajemné radosti, skrytou, hlubokou slast v lidské duši – učí nás, že budeme-li stále schopnější podávat své přítomnosti chléb duchovního života, najdou se tu i lidé, kteří budou toužit po požívání tohoto duchovního chleba. Duchovnost má vítěznou sílu. Takové postřehy, jak jsme je měli po deset dní, jsou přece jen poučné. Mohou nám dodávat důvěru v to, co zamýšlíme jako vyznavači duchovní vědy. A mohou nám dodávat odvalu, abychom bez přestání pracovali na díle, které máme na mysli. Duchovní badatel může mít pohled na život otevřený tak, aby se ze života něčemu naučil. Neboť jen tím, že se díváme zpět na každý krok svého života tak, že se chceme na něm poučit, můžeme dělat pokroky. Jako jsme mohli čekat sedm let na tento ideál, budeme čekat na mnohé jiné, co má uskutečnit naše hnutí, až to dozraje v lůně času. Budeme čekat s vírou. Neboť rozumíme-li správně duchovní vědě ve smyslu přítomnosti, máme hlavní oporu v tom, co nazýváme vírou ve vyšším smyslu. To jsme jako hlavní věc měli neustále před očima. Stále jsme měli před očima onen pevný bod, jenž před nás včera předstoupil v symbolu kříže. Víme, co pro lidskou duši znamená kříž. A snažili jsme se po léta pohlížet na to, co k nám proudí, jako na dar duchovních světů. Usilovali jsme o to, abychom tyto obsahy duchovní vědy učinili nástrojem, kterým bychom mohli tento ústřední bod lidského pokroku stále lépe chápat, abychom pochopili Krista a kříž. Poznáme-li skutečnost Kristova principu, tu porozumíme, že Kristův princip je silou, živoucí silou, která je od počátku našeho letopočtu spojena se životem člověka na Zemi, od té doby, kdy se Kristův princip spojil s jedním z lidí v těle Ježíše z Nazaretu. Od té doby je při nás, působí mezi námi a my se můžeme stát účastní jeho působení, vynasnažíme-li se použít všech prostředků, jež máme po ruce, abychom tento Kristův princip pochopili; pochopili jej tak, abychom jej učinili životem své vlastní duše. Jestliže však tomuto Kristovu principu porozumíme tak, že budeme vědět, že je v lidstvu, že je zde, tu budeme moci k němu, můžeme čerpat živou vodu z tohoto pramene a budeme mít onu víru, která dovede čekat, čekat na všechno, co má zrát v lůně času a co dozraje, budeme-li mít trpělivost. Dozraje nám to z lůna pomíjivosti, pochopíme-li uvnitř tohoto pomíjícího principu Kristův, uzraje tedy ono nepomíjivé, ono věčné, nesmrtelné. Z lůna času se nám, lidem, zrodí nadčasové. Budeme-li v tom pevně stát, potom – vycházejíce z toho – budeme mít nikoli slepou víru, potom budeme mít víru proniknutou pravdou a poznáním a řekneme si: „Staň se, co se má

stát.“ A nic nám nezabrání, abychom nenapjali své nejlepší síly v zájmu toho, o čem věříme, že se to má stát. Na jedné straně je to víra, co je pravým plodem kříže; je to ono, co k nám ustavičně volá: „Pohled’ na své neúspěchy, jsou zdánlivou smrtí tvé práce! Vzhlédni od svých neúspěchů ke kříži a rozpomeň se, že na kříži byl pramen věčného života, který přemohl časnou smrt nikoli jen pro sebe, ale pro všechny lidi.“ A takto ze dvou představ nám vyvěrá největší odvaha k životu. Jenže je musíme chápat správným způsobem. Dosti často lidé, kteří to dobře mysleli, namítali proti duchovní vědě, že mnohý, kdo k ní přistupuje – jelikož přijme to či ono zdánlivě na základě pouhé autority – zeslábne, ztrácí síly. Avšak lidé, kteří toto tvrdí, zaměňují zdánlivé se skutečným. Duchovní věda, jak je zde míněna, lidi neoslabuje, je to síla, ve které žije mohutnost. Cožpak mohou ony čerstvé, klíčící a rašící síly velké přírody a čistý vzduch za to, že přijde-li oslabený organismus do tohoto čerstvého, svěžího vzduchu, že to nesnáší? Je to vina čerstvého, silného a zdravého vzduchu, že nemocný ohoří ještě více? Má snad být vzduch jiný? Nebo se má spíše člověk stát zdravým, aby mohl snést čerstvý, svěží vzduch života? Duchovní poznání chce být zdravým vzduchem pro duchovno. Není potom divu, že někdy z chorobného vzduchu našeho duchovního života, jaký panuje v přítomnosti, se organismus cítí bezmocný a slabý na počátku své cesty v duchovní vědě. Trpělivost a odvaha, jež nám tryskají ze správného chápání Kristova principu, jsou pravé, skutečné plody jedné stránky duchovního života, jak je zde míněn. Ale patří k tomu ještě něco jiného. Odvaha, vytrvalost, víra samotná přece ještě nestačí; jednoho je k tomu ještě zapotřebí, a bude toho třeba stále víc a více, čím dále půjdeme vstříc budoucnosti.

A to: musíme dokázat, poznáme-li, že nějaká idea je správná a pravá, že se ničím nedáme svést od přesvědčení o správnosti této ideje. Můžeme si třeba tisíckrát říkat, že se nedá uskutečnit, přece jen musíme trpělivě a vytrvale čekat, až bude možné ji uskutečnit. Věříme-li, že v průběhu lidského života je to Kristova síla, která dává všemu zrát z lůna času v pravou chvíli, tu bez ohledu na to si musíme zachovat úsudek o správnosti, o nepochybné pravosti našeho duchovního obsahu. Dovedeme-li čekat na tento úspěch, budeme stále méně a méně muset pouze vyčkávat, když půjde o to, aby to, co je správné, pravdivé, moudré, bylo také uznáno za správné, pravdivé, moudré. Jedině kříž dává správnému porozumění odvahu a živou víru; je tu však hvězda, kterou měl kdysi v sobě Lucifer, Světloňoš, kterou ale ztratil a která přešla do Kristova principu. Hvězda, která nám může kdykoli zazářit, jestliže se jí oddáme, a osvitit správnost, nepochybnost našeho duchovního obsahu. To je druhý opěrný bod, na němž musíme pevně stát. Musíme si osvojit poznání jdoucí až do hlubin života, jdoucí až za vnější materiální jevy, do nichž svítí; kde je světlo i potom, kdy pro lidský zrak, kdy pro lidský rozum, kdy pro vnější vnímání nastává temno. Pro lidský vývoj bylo nutné, aby Kristův čin vstoupil do vývoje lidstva, a v příštích dnech ukážeme, jak toho bylo zapotřebí. Bylo toho třeba, jak je to hlubokomyslně naznačeno v Janově evangeliu. Bylo nutné, aby na určitou dobu přišla na lidstvo tato temnota. Do této temnoty zazářilo to, co nazýváme Kristovým principem, Kristem. Je tomu skutečně tak, jak to popisuje Janovo evangelium. Avšak veškerý život pokračuje, vyvíjí se. – Přečasná, podivuhodná pověst vypráví lidem, že Luciferovi, když se zřítíl z nebe na zem, vypadl z koruny kámen. Tento drahokam – jak nám vypráví pověst – se stal nádobou, z níž Kristus přijímal poslední večeři s učedníky; nádobou, do níž byla zachycena Kristova krev, tekoucí z kříže; nádobou, kterou odnesli andělé na Západ a kterou v západním světě převzali ti, kteří chtějí proniknout k pravému porozumění Kristova principu. Z kamene, který vypadl z Luciferovy koruny, se stal svatý Grál.

Co je to svatý Grál?

Víte všichni, že člověk, jaký je dnes, je čtyřčlenný – má tělo fyzické, éterné, astrální a „já“. Že toto „já“ musí procházet lidským vývojem a naplňovat se stále větší a větší dokonalostí, že musí stoupat stále výše a výše. Luciferovi, jenž vládl na Východě, vypadl drahokam z koruny. Drahokam však není v určitém smyslu nic jiného, než plnost síly lidského „já“. Toto lidské „já“ se musí nejprve připravovat v temnotě, aby mohlo spatřit hvězdu Luciferovu zazářit novým, důstojným způsobem ve světle Kristově. Toto „já“ se muselo vychovat na Kristově principu, dozrát v drahokam, který nyní již nepatří Luciferovi, z jehož koruny vypadl. To znamená, že musel dozrávat moudrostí, theosofií – božskou moudrostí, aby opět našel schopnost snášet světlo, jež k nám neproudí zvenčí, jež nám zazáří tehdy, můžeme-li se sami přičinit o to, čeho je třeba, aby to „já“ mělo zářící světlo ve světě. Tak je práce duchovní vědy prací na lidském „já“, aby se přetvořilo v nádobu opět schopnou přijmout světlo, jež je tam, kde dnes je pro vnější zrak – pro vnější lidský rozum temnota a noc. Jedna stará pověst vypráví, že původně byla vládkyně Noc. Tato Noc je tu však znovu. Je ve všem, co je dnes naplněno temnotou. Naplníme-li se však sami světlem, jež nám může vzejít, pochopíme-li hvězdu, kterou Světlonoš, onen druhý duch – Lucifer, ztratil, potom se nám noc přemění v den. Oči přestanou vidět, neozařuje-li vnější světlo předměty. Rozum zklame, máme-li proniknout za zevní podstatu věcí. Hvězda, která nám zazáří, promlouvá-li zároveň jasné a správně smýšlející bádání, nám osvětlí to, co je zdánlivě nocí, a promění nám to v den. To však od nás také odejme všechny umrtvující a ochromující pochybnosti. Potom pro nás nastane okamžik, kdy nabudeme odvahu k životu a sílu věřit, abychom trpělivě čekali. Nabudeme také oné jistoty, které se nám dostane, když se svět našeho ducha prozáří oním světlem, jež nám řekne: „V absolutnu nemá pochybování žádné oprávnění.“ Dovedeme-li na jedné straně čekat, máme-li sílu nechat dozrát naše záměry – a máme-li na druhé straně naprostou vnitřní jistotu, že existuje věčnost, nepomíjivost a že tu je světlo, které prozařuje temnotu rozumu, potom máme obě síly, které nám pomohou kupředu. Potom pochopíme, že posláním pro budoucnost je spojit oba světy. Potom porozumíme tomu, co znamená věta: Před naší duší a před naším duchem stojí „znamení dvou světů v lásce se spojujících“.* Potom pochopíme Kristův kříž a hvězdu Luciferovu, zářící ve světle Kristově.

Toto je možno uvést jako něco, co je v určitém smyslu posláním duchovně-vědeckého života pro budoucnost. Má nám dávat jistotu a sílu, abychom jednak stáli na pevné půdě duchovního života a stali se schopnými přijmout nově zrozené světlo bývalého Světlonoše, a jednak, abychom se opírali o druhou oporu pevné víry a pevné důvěry, že se stane to, co se má stát skrze síly, které jsou ve světě. Jen touto dvojnásobnou jistotou se nám podaří převést poznání ducha do života.

Musí nám být tudíž jasné, že máme nejen za úkol pochopit Luciferovu hvězdu, jak svítila v průběhu vývoje člověka až do doby, kdy Luciferovi vypadl z koruny drahokam. Musíme však pochopit i to, že máme přijmout to, co se stalo z tohoto drahokamu, svatý Grál, že musíme porozumět kříži ve hvězdě. Že musíme rozumět tomu, co jako světlem naplněná moudrost svítilo v pradávných dobách, k čemu chováme nejhlubší úctu jako k moudrosti předkřesťanských dob, k níž vzhlížíme opravdu v plné oddanosti, a že k tomu musíme připojit i to, čím se svět mohl stát skrze posláním kříže. Ani to nejmenší nesmí se nám ztratit z předkřesťanské moudrosti, ani to sebenepatrnější se nemá ztratit ze světla Východu. Budeme vzhlížet k Fosforovi, Světlonoši; ano, poznáváme tohoto někdejšího Světlonoše jako bytost, která nám teprve pomůže plně pochopit hluboký vnitřní význam Krista. Avšak

spatřujeme vedle Phosphora i Kristophora, nositele Kristova a snažíme se porozumět poslání duchovní vědy, jež může být splněno jen tehdy, jestliže se skutečně znamená těchto obou světů „spojí v lásce“. Porozumíme-li takto tomuto poslání, tu se nám stane hvězda vůdcem k jistotě duchovního života naplněného světlem; potom nám bude Kristus vůdcem k vnitřnímu teplu naší duše – ve víře a v důvěře, že se stane to, co je možné nazvat zrozením věčného z časného.

Ustavičně mějme na paměti zásadu, že když to, co chceme, je to pravé, tu nám nic nemůže překážet v tom, abychom čekali, až nám plody dozrají.

Budeme-li pevní ve svém postoji – budeme-li jednak pohlížet na hvězdu, kterou ztratil Lucifer, a jednak ke Kristovu kříži, potom pronikneme vroucně a živě k poslání duchovního poznávání, potom budeme v sobě stále silněji upevňovat jistotu, že světlo, které nám září z tohoto poznání ducha, je pravým světlem hvězdy. Potom ale také nabudeme stále více a více víry a důvěry, že dozrají plody tohoto poznání. Potom nás nic nemůže, nesmí učinit malomyslnými a budeme trpělivě přijímat všechny neúspěchy. A ohlédneme-li se na to málo, co jsme zpočátku vykonali, řekneme si: vytvoříme postupně svým hnutím, svou prací v lidstvu malý zárodek tak, aby světlo Východu mohlo najít svůj odlesk, svůj mocný odlesk plný pochopení, v Kristově principu na Západě. Potom také poznáme, že existuje světlo Západu, které září proto, aby to, co přichází z Východu, dostalo ještě více světla a učinilo je ještě jasnějším, než se mu může dostat jeho vlastní silou. Jasnou se stává věc působením zdroje světla, kterým je osvětlována. Proto nechť nikdo neříká, že dochází k nějakému falšování východní moudrosti, září-li světlo Západu na tuto východní moudrost. Zářit může to, co je krásné, velké a vznešené. Bude to zářit nejkrásněji, nejmocněji a nejvznešeněji, bude-li to ozařováno nejušlechtlejším světlem. Budeme-li naplněni touto ideou, kterou v tušení přijmeme do své duše, potom se naučíme na malém vycítit a procítit to větší. Potom se na tom naučíme a řekneme si: „Stojíme pevně v našich pravdách a čekáme trpělivě na jejich uskutečnění. Máme sílu, abychom nezakolísali v tom, co k nám na jedné straně přichází z tohoto světla. Máme ale též sílu čekat, i kdyby to mělo trvat sebedéle, až dozraje v plody to, co chceme zasadit jako zárodek do klína času.“

Dovedli jsme čekat, až jsme mohli přikročit k úkolu, který nám tolik ležel na srdci – totiž abychom předvedli lidským zrakům ztělesněné „Děti Luciferovy“. Duchovní věda má své velké úkoly ve všech směrech, ve všech oblastech života. Máme-li již dnes jistotu skrze ono světlo, které má v sobě tyto úkoly, máme-li pod sebou tuto pevnou půdu, potom jsme si na druhé straně jisti ve víře a důvěře, že stejně jako nejmenší, tak i největší úkoly budou splněny, budeme-li se jim věnovat.

A tak věříme světlu vycházejícímu z poznání ducha. Věříme i teplu, které z něho proudí a nás naplňuje, které nás může naplňovat vírou a jistotou v naše poslání. A budeme pracovat v pravém smyslu a správným způsobem i nadále pod oběma znameními hvězdy a kříže, „znameními dvou světů, v lásce se spojujících“. Budeme pracovat z jedné doby do druhé v pevné víře, že když v průběhu dob chápeme svoji úlohu správně, budeme pracovat proto, proč člověk pracovat má – pro věčnost.

Neboť pro lidskou práci je věčnost zrozením toho, co dozrává v časech.

II.

V tomto cyklu přednášek půjde zvláště o to, abychom se na moudrosti východního světa, tedy na pradávne poklady lidské moudrosti vůbec dívali tak, aby na ně padalo světlo, jež lze rozlítit poznáním Kristova impulsu a poznáním všeho toho, co se v průběhu staletí v západním světě jakožto moudrost z tohoto Kristova impulsu postupně vyvinulo. Má-li být duchovní věda něčím živoucím, nemůže spočívat v tom, že by se z dějin vybíraly názory s míněním o vyšších světech, jaké již v lidstvu jsou, a že by se jim vyučovalo. Půjde zde spíše o to, aby předmětem našeho pozorování bylo vše to, co je možné dovědět se o podstatě vyšších světů nyní, v přítomnosti*. Lidé, kteří jsou s to obrátit svůj pohled do duchovních světů a vidět je tak, jak se jinak člověk dívá očima smyslů na vnější svět, jak chápe tento vnější svět svým rozumem, takoví lidé byli nejen v dávných dobách, jsou vždy, ve všech dobách vývoje lidstva, a jsou i dnes. Lidstvo nebylo nikdy odkázáno na to, aby vyučovalo jen pravdám historicky sdělovaným a aby se zabývalo jen takovými. Právě tak není lidstvo odkázáno na přijímání těchto učení o vyšších světech v některém zvláštním místě, fyzickém. Všude ve světě může tryskat zdroj učení vyšší moudrosti a vyššího poznání. Právě tak, jako by bylo nerozumné, aby se na našich školách dnes vyučovalo matematice nebo geometrii tak, jak o ní píší staré spisy, sepsané v dávných dobách, stejně tak nerozumné by bylo všímat si z velikých moudrostí duchovních světů jen věcí dějinných, historických a pradávných.

Je tedy zřejmé, že jsem nikdy nebral duchovní vědu jako nějakou výpůjčku z dějinně odevzdávaných názorů, nýbrž že jsem ji prezentoval jako poznání, získané přímo v přítomnosti. Používá-li se někdy názvosloví starých časů, je to dáno tím, že novější doba, jež je duchovnímu pozorování vzdálena, nemá takovéto názvosloví a ještě je vždy snadnější se dorozumět starými názvy než nějakými volně vynalezenými.

Bude tedy naším úkolem v tomto cyklu přednášek, abychom sami předstoupili před bytosti nadmyslových světů a uvedli si před duši známé i méně známé, ba i zcela neznámé věci o tom, jak to vypadá ve vyšších světech. A potom se zeptáme: „Co o těchto věcech říkali lidé v dávných dobách, lidé předvěcí?“ Jinak řečeno – uvedeme si před svou duši západní moudrost a položíme si otázku: „Jak se shoduje to, co můžeme poznávat jakožto západní moudrost, moudrost Západu, s tím, co můžeme poznat jakožto východní moudrost?“ Půjde tedy o to, aby byl kdokoli byl s to se soudností poznat moudrost nadmyslových světů, bude-li mu sdělována. Často jsem to již zdůraznil: K pochopení, pro uznání skutečnosti vyšších světů stačí pouhá nepředpojatá soudnost. I když je tato nepředpojatá soudnost v přítomné době velmi vzácnou schopností, přesto zde existuje, a kdo ji chce uplatňovat, může uznat vše, co se vypráví o výsledcích bádání tzv. jasnovidné vědy. Tyto skutečnosti vyšších světů je ovšem možno zkoumat a nabývat jich pouze tzv. jasnozřivým zkoumáním; tedy jedině vystoupí-li do těchto vyšších světů lidé, kteří se pro to připravovali. Protože v oněch vyšších světech bydlí bytosti, které je možné v poměru k lidem nazvat duchovními bytostmi, je toto zkoumání vyšších světů v jednom směru stykem jasnovidce nebo zasvěcence s těmito duchovními bytostmi. Můžeme tedy vyzkoumat, co je ve vyšších světech jedině tehdy, vystoupí-li jasnozřivý člověk* po stupních, které jej dovedou až ke spojení s duchovním světem.

Mnohé o těchto věcech bylo vám všem pověděno již v různých přednáškových cyklech. Dnes si uvědomíme to, co je podstatné. To, čeho je především zapotřebí člověku, jenž se stává jasnovidným, má-li vniknout do vyšších světů, není nic

menšího než schopnost nazírat, poznávat, prožívat bez prostřednictví vnějších smyslů, tedy oněch nástrojů, jež jsou vsazeny do našeho těla jako oči, uši atd., ale i bez nástroje, jenž především slouží intelektu, našeho rozumu. Tak jako nemůžeme spatřovat nadmyslové světy fyzickými očima, jako v nich nemůžeme slyšet fyzickými ušima, tak nemůžeme v nich ani cokoli poznávat rozumem, pokud je vázán na nástroj fyzického mozku. Musí se tedy člověk oprostit od oné činnosti, kterou vykonává, když používá svých fyzických smyslů a svého fyzického mozku.

Všichni již víme, že v normálním lidském životě je stav, kdy se člověk nachází mimo své fyzické tělo. Je to stav spánku. Víme, že ze čtyř článků lidské přirozenosti – těla fyzického, éterného, astrálního a „já“, si získávají tyto dva poslednější, tedy „já“ a astrální tělo, určitou samostatnost*. Za denního bdělého stavu jsou spolu těsně spjaty fyzické tělo, éterné tělo, astrální tělo i „já“. Ve spánku jsou tyto čtyři články odděleny tak, že na lůžku zde na jedné straně zůstává tělo fyzické a éterné, a na druhé straně žijí volně v jiném světě tělo astrální a „já“. V normálním průběhu svého života je tedy člověk ve dvaceti čtyřech hodinách pokaždé ve stavu, kdy na sobě nemá ty nástroje, jež jsou vsazeny do jeho fyzického těla. Musí však zaplatit za toto oproštění od fyzického těla zatemněním vědomí: ve stavu spánku kolem sebe ve světě, v němž potom přebývá, nic nevidí.

Ony orgány, které člověk potřebuje potom, chce-li nahlížet do duchovního světa, ve kterém je v noci svým „já“ a svým astrálním tělem, musí ovšem přirozeně být vsazeny jen do astrálního těla nebo „já“. A mezi tzv. normálním dnešním člověkem a jasnozřivým badatelem není jiného rozdílu, než že večer, když „já“ a astrální tělo vystoupí z fyzického a éterného těla, je u normálního člověka astrální tělo a „já“ v jistém smyslu nečlánkováno, bez orgánů pro zření; u jasnovidného badatele jsou v tomto astrálním těle nebo „já“ vytvořena právě taková ústrojí, i když jsou jiného druhu, jakými jsou pro fyzické tělo oči a uši. Je tedy prvním úkolem, jaký si musí dát jasnozřivý badatel, aby konal vše to, čím si do svého zprvu nečlánkovaného astrálního těla nebo do svého „já“ vestaví duchovní oči, duchovní uši atd.

To však není ještě vše, čeho je třeba. Dejme tomu, že by byl někdo už tak daleko, že by si pomůckami, o nichž se krátce též později zmíníme, vystrojil své astrální tělo a své „já“ duchovníma očima a duchovníma ušima atd. a měl by jiné astrální tělo než normální člověk: měl by článkované, organizované astrální tělo. Ale ještě by v duchovním světě nemohl nic vidět. Nemohl by dosáhnout určitých stupňů zření. K tomu je třeba ještě něčeho jiného. Chce-li za dnešních poměrů člověk skutečně vystoupit k jasnovidnosti, k vědomému jasnému zření, je třeba, aby v jeho astrálním těle byly vytvořeny nejen duchovní oči a uši, nýbrž aby se vše, co je takto plasticky vytvořeno v astrálním těle, otisklo do éterného těla jako se pečetítko otiskne do pečetního vosku. Vlastní vědomé jasnozření počíná tehdy, když se ústrojí jako duchovní oči, duchovní uši atd., vytvořená v astrálním těle, vtisknou do éterného těla.

Má-li vzniknout jasnozřivost, musí tedy éterné tělo pomáhat astrálnímu tělu a „já“, tj. musí spolupracovat všechny články lidské přirozenosti, jež máme – tedy „já“, astrální tělo a éterné tělo, s výjimkou fyzického těla, kterému však stejně po zážitku nadmyslového světa připadá úkol, aby uvedlo tento zážitek v plný souzvuk se smyslově rozumovým poznáním, jehož tímto zážitkem bylo dosaženo.

Avšak éternému tělu se staví pro tuto spolupráci do cesty větší překážka než tělu astrálnímu. Astrální tělo a „já“ jsou v době dvaceti čtyř hodin u člověka vždy jednou ve šťastné situaci, že jsou oproštěny od fyzického těla. Pokud vězí od rána, kdy se člověk probudí, až do večera, kdy usne, ve fyzickém těle, potud je astrální tělo a „já“ vázáno na síly tohoto fyzického těla. A tyto síly překázejí astrálnímu tělu a „já“, aby si mohly vytvářet vlastní orgány. Astrální tělo a „já“ jsou jemné duchovně-duševní

bytosti. Poddávají se vlastní pružností silám fyzického těla a přejímají jeho tvar. Proto mají u normálního člověka ještě i v noci v sobě tyto síly fyzického těla jako následek a je možno jen zvláštními opatřeními, jak uslyšíte, oprostít astrální tělo a „já“ od následků působení fyzického těla tak, aby toto astrální tělo mohlo vytvořit svou vlastní formu, tj. své duchovní oči, své duchovní uši atd. Ale máme naštěstí příhodnou situaci, že v době dvacetičtyř hodin máme astrální tělo uvolněno. Je tu tedy možnost, aby se potom astrální tělo v noci již dále nepoddávalo pružnosti fyzického těla, nýbrž se řídilo svou vlastní pružností.

Přípravná cvičení, jež koná jasnozřivý badatel, spočívají v podstatě v tom, že za denního bdění provádí takové duchovní úkony, jež působí na jeho astrální tělo a na jeho „já“ tak, že když potom při usnutí vyjdou z fyzického a éterného těla, zůstávají astrální tělo a „já“ pod následky toho, co člověk vykonal pro zvláštní přípravu k jasnozřivému bádání.

Předpokládejme tedy dvojí: obyčejného člověka v normálním životě, jak se oddává od rána až do večera dojmům vnějšího světa, oddává se tomu, co působí na vnější smysly a na rozum. Večer usne, jeho astrální tělo vyjde z fyzického těla. Toto astrální tělo je potom zcela oddáno tomu, co prožilo za dne. Sleduje pružnost fyzického těla, nikoli svou vlastní. Něco jiného však je, když člověk meditací, koncentrací a jinými cvičeními, jež se provádějí za účelem vyššího poznání, prožil za svého denního života mocné účinky na svou duši, tedy na své astrální tělo a „já“, kdy tedy má jisté doby, jež si v obyčejném životě vyhradí a kdy dělá něco zcela jiného než v obvyklém denním životě. Kdy se ve zvláštních dobách neoddává tomu, co mu říká vnější svět jeho smyslům, jeho rozumu, nýbrž se oddává tomu, co je zvěstováním a výsledkem duchovních světů. Stráví-li tedy byť sebekratší část svého bdělého denního života v meditaci, v koncentraci a jiných cvičeních, působí to na jeho duši tak, že astrální tělo v noci, kdy vystoupí z fyzického těla, zakouší účinky této meditace, koncentrace atd., a tím se poddává jiným pružnostem než pružnosti fyzického těla.

Způsoby dosažení jasnozřivého bádání spočívají tedy v tom, že učitelé tohoto bádání použijí všeho svého vědění, jež bylo vyzkoušeno po tisíce let na cvičeních, meditacích a koncentracích, jaké je nutno provádět za denního života, aby měly potom za nočního života takové svoje následky, že se jimi přeorganizuje astrální tělo.

Ten, kdo taková cvičení udílí svým bližním, přejímá velikou zodpovědnost. Taková cvičení nejsou jen tak ledasčím, jsou výsledkem exaktní duchovní práce. To, co tato cvičení předepisují, to působí, jak je známo, na duši tak, že vystoupí-li tato duše večer při usnutí z fyzického těla, vytváří si správně své duchovní oči, své duchovní uši, své duchovní myšlení. Provádí-li se něco chybného, nesprávná cvičení, působí to ovšem také. Ne že by se nedostavily následky, ale do astrálního těla se vestaví – smíme-li tak říci výrazem z fyzického světa – protichůdné, nepřirozené formy. Co to znamená: do astrálního těla se vpraví nepřirozené formy?

Vestaví se do něho formy, jež odporují velikému vesmírnému celku. Je tomu v této oblasti podobně, jako kdyby byla do našeho fyzického těla vestavěna ústrojí, jež neslyší náležitě správně vnější tóny, nevidí vnější světlo, nehodí se k vnějšímu světu. Nesprávnou meditací a koncentrací by tedy byl člověk uveden do rozporu se světem, pokud jde o jeho vlastní astrální tělo a jeho „já“. Místo toho, aby nabyl ústrojí, kterými do něho může znenáhla vnikat svět duchovního světa, roztržil by se účinky duchovního světa, protože by tyto účinky neprožíval jako něco obohacujícího, co by jej podpíralo, nýbrž jako něco, co by jej spoutalo pouty, co by bylo brzdou pro jeho myšlení.

Prosím, abyste si dobře všimli, a budeme tento pojem v následujících dnech velmi potřebovat, že totiž přicházíme k bodu, kde nám musí být jasné, že něco, co je ve vnějším světě, a zde mluvíme nyní o duchovním vnějším světě, může být pro člověka buď nanejvýš prospěšné, anebo naopak nanejvýš závadné podle toho, jak vůči tomuto zevnějšku staví svou vlastní bytost. Představme si, že člověk s nesprávně vytvořeným astrálním tělem se vystaví působení okolního duchovního světa. Svět na něj působí. Kdyby si vytvořil správné ústrojí, vtékal by do něho tento okolní duchovní svět a obohacoval by jej vesmírnými tajemstvími, kdežto tentýž vnější svět způsobí jeho duševní zakrnění, vytvořil-li svoje orgány špatně. Je to též vnější svět, jenž jednou vynáší člověka do nejvyšších výšin a podruhé jej brzdí. Je to tentýž vnější svět, o němž jednou člověk řekne, že je to božský, napomáhající svět, má-li člověk sám v sobě pravé podmínky, a o němž podruhé řekne, že je to svět překážek, má-li on sám v sobě nesprávně vytvořené nitro. V těchto slovech spočívá mnohé z toho, co je klíčem k porozumění dobra a prospěšnosti, nebo zla a ničivosti ve světě. Z toho můžete poznat, že působení, jaké na nás vyvíjí některé bytosti okolního světa, není rozhodujícím pro podstatu tohoto světa samého. Podle toho, jak se sami stavíme k vnějšímu světu, bude táž bytost buď prospěšná, nebo bude překážet, bude moci být bohem nebo ďáblem pro naši duševní organizaci. Tohoto si prosím bedlivě všimněte, neboť to budeme v příštích dnech potřebovat.

Tím jsme si představili, jaká je příprava k jasnovidnému bádání pokud jde o astrální tělo a „já“. A museli jsme zdůraznit, že my, lidé, jsme v určitém směru ve šťastné situaci, neboť alespoň po nějaký čas v době dvaceti čtyř hodin máme své jemné tělo astrální i „já“ venku, mimo fyzické a éterné tělo. Tělo éterné však ani v noci nemáme mimo tělo fyzické. Zůstává pohromadě spojeno s tělem fyzickým. Víme z mnoha přednášek, které konáme již celé roky, že jedině ve smrti nastává okamžik, kdy lidské fyzické tělo zůstává samo a éterné tělo spolu s tělem astrálním a „já“ se vyvlékne z fyzického těla. Nemusíme se dnes zmiňovat o tom, jakou cestou potom tyto tři články lidské přirozenosti procházejí mezi smrtí a novým zrozením. Chceme si jen jasně uvést před duši, že při smrti je dán okamžik, kdy je člověk uvolněn od fyzického těla a ode všeho, co je ve fyzickém těle vybudováno, tedy je oproštěn od fyzických smyslů, od mozku, od nástroje fyzicky působícího rozumu. Jsou tu pohromadě svým náležitým způsobem „já“, astrální tělo a éterné tělo; mohou působit společně. A proto nastává také skutečné jasnozření, pohled na předchozí život od okamžiku smrti, byť i jen krátce. Již jsme se o tom častěji zmiňovali v těchto přednáškách. K takovému společnému působení, jaké může nastat morálně jen v okamžiku smrti, nutno dát možnost lidskému „já“, astrálnímu a éternému tělu, aby se dosáhlo úplné jasnozřivosti. Éterné tělo se tedy musí vyprostit ze stavu, do něhož je zakleto v normálním životě. Musí též být s to, aby využilo své pružnosti a stalo se nezávislým na pružnosti fyzického těla podobně, jako je astrální tělo nezávislé v noci. K tomu je v určitém směru třeba vyšších, intenzivnějších, namáhavějších cvičení. Na vše budeme moci poukázat v příštích dnech spolu s jinými věcmi v příslušných souvislostech. Dnes si však objasníme, že je toho třeba. Nestačí, provádí-li člověk přípravná cvičení, jež působí do jeho astrálního těla, aby se vytvořily duchovní oči a uši, nýbrž je třeba ještě cvičení, jež dodávají éternému tělu samostatnosti a učiní je volným, oproštěným od fyzického těla. Dnes si již ukážeme výsledek, jaký se potom musí dostavit. V podstatě byste si to mohli odvodit z toho, co zde bylo řečeno.

Můžeme říci, že normálně je jen v okamžiku smrti dána možnost, aby nezávisle na fyzickém těle pracovalo společně „já“, tělo astrální a tělo éterné. Pro jasnovidné bádání tak nastane něco, co lze srovnat pouze s tím, co jinak pro člověka nastává v okamžiku smrti. To znamená, že člověk musí, chce-li být jasnozřivý, vědomě

dosáhnout ve svém životě takového stupně vývoje, kdy je na svém fyzickém těle a používání článků fyzického těla stejně nezávislý, jako je na nich nezávislý po okamžiku smrti.

Následující otázku si dnes zodpovíme abstraktně, v příštích dnech si ji zodpovíme konkrétně: „Čím může člověk dojít k takové nezávislosti na fyzickém těle, čím se může uvést do stavu podobnému co do vědomí, okamžiku fyzického umírání?“

Do takového stavu se může uvést tím způsobem, že si vytvoří určité pocity a zabarvení pocitů, jež dojmou duši tak, že v určitém smyslu tyto pocity a nuance pocitů svou silou uchopí éterné tělo a vyzdvihnou je z fyzického těla. Musí tedy působit na duši tak silné podněty pocitů, myšlenkové podněty a volní podněty, že tu nastane vnitřní síla, pomocí níž se éterné tělo oprostí od fyzického těla. Nedá se to však v naší době vývoje lidstva provést vnějšími fyzickými prostředky. Jestliže si někdo myslí, že takové věci je možné způsobit fyzicky, velmi by se zklamal. Chtěl by se dostat do duchovních světů a přitom zůstat při úkonech a skutečnostech fyzického světa, tj. nedospěl by ještě k opravdové víře v sílu duchovních světů. Jedině vnitřními postupy silného, energického duševního života, lze přivodit tento stav*.

A zůstaneme-li v abstraktnu, můžeme dnes prozatím říci: Hlavní, čeho je třeba pro takový stav, je, že člověk zažije přeměnu, jakoby převrácení své oblasti zájmů. Pro obyčejný život je člověk vybaven určitými zájmy. Víte, že tyto zájmy působí od rána do večera. Člověk, a to plným právem, vždyť musí žít zde na světě, se zajímá o to, s čím se setkává ve vnějším světě. O něco má větší zájem, o něco menší. Něčemu věnuje více pozornosti, jinému méně. To je přirozené. A v těchto vlnících se zájmech, jež jej poutají určitými přitažlivými silami k závoji vnějšího světa, žije člověk; opravdu velká většina dnešních lidí žije podobně zcela osaměle. Je jen jediná možnost, kdy člověk, aniž tím utrpí svěžest a život oněch vnějších zájmů, přece v životě vyvolá okamžiky, v nichž tyto vnější zájmy vůbec neúčinkují. Kdy je mu celý vnější svět smyslů naprosto lhostejný. Abychom to vyjádřili radikálně: Kdy umrtví všechny síly zájmu, které jej poutají na to nebo ono ve smyslovém světě. Bylo by nesprávné, kdyby si člověk neuspořil toto umrtvení zájmů pro vnější svět na určité sváteční okamžiky života, nýbrž rozšířil by toto umrtvování na celý život. Takový člověk by byl neschopen spolupracovat ve vnějším světě. My však jsme povoláni, abychom ve svém životě spoluúčinkovali na vnějším světě a při jeho práci. Musíme si tedy uchránit a ušetřit pro sváteční okamžiky to, kdy v sobě dáme odumřít všem zevním zájmům pro okolní svět. A musíme si tak řečeno vydobýt tuto dvojistou povahu, abychom na jedné straně byli s to, živě a bděle svěže se účastnit všeho, co se odehrává venku jako radost a bolest, jako veselí nebo nelibost, jako kvetoucí, rašící a odumírající život, a k tomu připojit jiné zájmy. Svěžest a zájem o vnější svět si musíme uchovat pro svůj pozemský život zcela bdělé. Nesmíme se stát zde na Zemi odcizení. Neboť tím bychom jednali jen ze sobectví a uloupili bychom své síly na tomto dějišti, jemuž mají být věnovány v našem přítomném vývoji. Ale za to musíme na druhé straně, abychom mohli vystoupit do vyšších světů, vybudovat druhou stránku povahy, jež spočívá v tom, že ve svátečních okamžicích života dáváme odumřít zájmům pro vnější svět, že je umrtvíme. A máme-li trpělivost a vytrvalost, máme-li energii a sílu, pokud to vyžaduje naše karma, abychom se cvičili v tomto umrtvování zájmů pro vnější svět, potom se – cvičíme-li se v tomto dostatečně – uvolní nakonec tímto umrtvováním zájmů o vnější svět v našem nitru mocná energická síla. Co takto umrtvíme pro vnější svět, to ožije vyšší měrou ve vnitřním světě. Poznáme zcela nový druh života a prožijeme okamžik, kdy si můžeme říci: Vždyť to, co můžeme vidět očima a slyšet ušima, je pouze část celého života. Je ještě úplně jiný život, život v duchovním světě. Vzkříšení v duchovním světě, vzestup

nad to, co jinak nazýváme životem, vykročení vpřed, takže nenastane smrt, nýbrž vzniká vyšší život. Když potom tato čistě duchovní síla v našem nitru zmohutní, můžeme postupně zažít okamžiky, kdy jsme pány a vládci svého éterného těla, kdy toto éterné tělo nezaujme tvar, který mu vnucují síly plic a jater, ale tvar, který mu vnutíme od shora dolů svým astrálním tělem. Potom vtiskneme svému éternému tělu tvar, jaký jsme nejprve meditací, koncentrací atd. vtiskli astrálnímu tělu. Potom otiskneme plastickou podobu astrálního těla do těla éterného a vystoupíme od přípravy až k osvětlení, k dalšímu stupni jasnovidného zkoumání. První stupeň, jakým proměníme své astrální tělo tak, že dostaneme ústrojí, nazýváme očišťování nebo tříbení proto, že se astrální tělo očistí od sil vnějšího světa a poddá se vnitřním silám. Avšak onen stupeň, na němž se podaří astrálnímu tělu vtisknout svůj tvar éternému je spojen s tím, že se kolem nás duchovně rozjasní, že se kolem nás objeví duchovní svět, že nastane osvětlení.

Co jsem vám právě popsal, to je spojeno s určitými zkušenostmi, které člověk prodělává a jež jsou typické, jsou u každého stejné a každý, kdo koná cestu k zasvěcení, je zakusí v okamžiku, kdy je k tomu zralý a kdy věnuje potřebnou pozornost určitým věcem a dějům, jež jsou nadmyslovým světem. První zkušenost, která nastává skrze organizaci astrálního těla a která se dostaví jako následek meditace, koncentrace atd., bychom mohli vyjádřit jako zážitek citový nebo pocitový, jako zážitek, který bychom při popisování nejlépe mohli nazvat – v sobě probíhajícím, plně vědomým rozštěpením celé své osobnosti*.

V tomto okamžiku, kdy zažijeme: „Teď jsi se vlastně stal něčím jako dvěma osobnostmi, podobáš se meči vězícímu v pochvě“, řekneme si následující: „Dříve jsi se mohl srovnávat s mečem, jenž nevězí v pochvě, ale je zpracován v celku s pochvou, je s ní v jednom kuse. Cítil jsi se jako v jednotě se svým fyzickým tělem. Nyní je tomu však podobně, jako bys sice vězel ve svém fyzickém těle, jako meč v pochvě, ale přece jako bys byl bytostí, jež se cítí jako něco odděleného od pochvy fyzického těla, v níž vězí.“ Cítíme se sice ve svém fyzickém těle, ale nikoli s ním srostlí, nikoli v jednom kuse s ním. Ono vnitřní oproštění, ono citění se jako druhá osobnost, která vystoupila z první bytosti – to je první velký zážitek na cestě k jasnovidnému nazírání na svět. Nutno zde tedy zdůraznit, že tento první zážitek je zážitkem pocitovým, citovým. Musíme se cítit, jak vězíme ve své staré osobnosti, a přece se v ní cítíme volní a pohybliví. Je to ovšem jen srovnání s mečem a pochvou. Meč je ze všech stran stísněn stěnami pochvy, avšak člověk, jenž má tento počitek, má silný pocit vnitřní pohyblivosti, jako by ve všech bodech mohl protrhnout hranice svého fyzického těla, jako by mohl ven, mohl dělat výpady z kůže svého fyzického těla, jako by mohl vystrkovat duchovní tykadla do světa, který je sice dosud pro něho temný, ale dá se nahmatat, a je jaksi hmatem rozeznatelný. To je první velký zážitek, jaký člověk má.

Druhý zážitek spočívá v tom, že ona druhá osobnost, jež vězí v první, postupně nabývá schopnosti, aby opravdu vystoupila duševně-duchovně z té první osobnosti. Tento zážitek se vyjadřuje tak, že člověk dojde ke zkušenosti, byť i mnohdy jen na zcela krátkou dobu, jako by se sám viděl, jako by měl před sebou svého vlastního dvojníka. Tato druhá zkušenost má ovšem mnohem významnější dosah než první. Neboť s touto druhou zkušeností je vázáno něco, co člověk, řekl bych, jen velmi těžce snáší. Nutno uvážit, že v normálním životě vězí člověk ve svém fyzickém těle. To, co v něm vězí, je astrální tělo a „já“, a to, co takto vězí jakožto astrální tělo a „já“ ve fyzickém těle, to se přizpůsobuje silám fyzického těla. Doslova se k němu přimkne. Přijímá tvar jater, tvar srdce, tvar fyzického mozku atd. A stejně je tomu i s éterným tělem, pokud vězí ve fyzickém těle – přijímá tvar fyzického mozku, tvar

srdce atd. Uvažme, co se míní výrazy mozek, srdce atd.? Jaké jsou to obdivuhodné, v sobě dokonalé nástroje a ústrojí, jaké divné, v sobě dokonalé výtvoř. Otažme se: „Co znamená veškeré lidské umění, všechno lidské tvoření proti tomu tvoření, proti umění a technice, jichž je zapotřebí k vystavění takového zázračného nástroje, jako je srdce, mozek atd.? Co zmůže člověk na nynějším stupni vývoje uměním, technikou proti onomu božskému umění, boží technice, jež vystavěly naše fyzické tělo a jež tudíž i nás berou pod ochranu, pokud včzíme ve fyzickém těle? Jsme tedy s fyzickým tělem za denního života oddáni výtvořům božského tvoření. Naše éterné tělo, naše tělo astrální, jsou vsazeny do forem, které vytvořili bohové. Oprostíme-li se nyní a staneme-li se samostatnými, mají se věci jinak. Současně se totiž oprostíme i od zázračného nástroje božského výtvoř. Neopouštíme tedy fyzické tělo jako něco, na co bychom mohli shlížet z výše jako na něco nedokonalého, nýbrž jako na chrám, který bohové pro nás vystavěli, v němž jinak bydlíme za svého denního bdělého života. Jací jsme potom?

Dejme tomu, že bychom mohli toto fyzické tělo někdy na okamžik opustit, bez jakékoli přípravy. Nějaký kouzelník by nám dopomohl k tomu, abychom opustili fyzické tělo tak, aby zůstalo samotné, aby je éterné tělo opustilo spolu s astrálním tělem, že bychom tedy prošli zážitkem, který je možné srovnat s okamžikem smrti. Dejme tomu, že bychom to dovedli bez přípravy, o níž jsme mluvili. Čím jsme tu potom, když jsme venku, když stojíme sami proti sobě? Tu jsme tím, čím jsme se stali v průběhu světového vývoje od jednoho života ke druhému. Pokud včzíme od rána až do večera ve fyzickém těle, opravuje božský výtvoř chrámu našeho fyzického těla to, co jsme sami naorganizovali od vtělení ke vtělení během svého pozemského žití. Nyní však, když jsme vystoupili ven, mají naše těla astrální a éterné to, co si získala od jednoho života ke druhému bez korektury. Nyní vypadají tak, jak musí vypadat podle toho, co sama ze sebe udělala. Vystoupí-li člověk v takovém nepřipraveném stavu ze svého fyzického těla, není bytostí vyšší, ušlechtilejší, čistější formy než byla ta, kterou měl ve fyzickém těle, nýbrž bytostí se všemi nedokonalostmi, jež si naložil na svou karmu. To vše zůstává neviditelné, pokud chrám našeho těla do sebe pojímá naše tělo éterné, astrální a „já“. Stává se to viditelné v okamžiku, kdy vystoupíme s vyššími články své bytosti z fyzického těla. Stojí tu potom, když se nyní zároveň stáváme jasnozřivými, před naším zrakem všechny sklony a vášně, jež ještě na sobě máme z toho, čím jsme byli v dřívějších pozemských životech. Předpokládejme, že v průběhu budoucích pozemských dob ještě mnohé proděláme. Potom vykonáme to nebo ono, uděláme leccos. K mnohemu z toho, co vykonáme, máme již sklony, pudy a vášně v sobě. Vytvořili jsme je vtěleními v předešlých dobách. Vše, čeho je člověk schopen, aby to někde ve světě vytvořil, vše to, čím se provinil proti různým lidem, co musí odčinit vůči tomu nebo onomu člověku v budoucnosti, vše to je vtěleno v tomto astrálním a éterném těle, když vystoupí z fyzického těla. Jestliže jsme při tomto vystoupení zároveň jasnozřivými, vystupujeme vůči sobě samým takřka duševně-duchovně nazí. Před duchovním zrakem stojíme proti sobě tak, že nyní víme, oč jsme horší, než by tomu bylo, kdybychom byli došli až k oné dokonalosti, kterou měli bohové, aby mohli stvořit tu zázračnou stavbu našeho fyzického těla. Vidíme v tomto okamžiku, jak hluboce stojíme pod onou dokonalostí, která před námi musí stát jako náš budoucí ideál vývoje. Víme v tomto okamžiku, jak hluboko jsme klesli pod svět dokonalosti.

To je událost, jež je spojena s osvícením. Je to zážitek, který nazýváme setkáním se Strážcem prahu. To, co je skutečné, nestává se skutečnější nebo méně skutečné proto, že to vidíme nebo nevidíme. Ona postava, kterou vidíme v tomto okamžiku, který jsme právě vylíčili, je tu i jinak, i jindy, též v nás plně včzí. Ale protože jsme

ještě nevystoupili ze sebe, protože nestojíme sami proti sobě, nýbrž vezíme ještě uvnitř, nevidíme nic. Co v obyčejném životě vidíme, když jasnozřivě vystoupíme ze sebe, je Strážce prahu. Chrání nás před zážitky, jež se teprve musíme učit snášet. Musíme nejprve v sobě mít mocnou sílu, jež nás učiní schopnými říci si: „Před námi leží svět budoucnosti a my se díváme bez bázně a hrůzy na to, čím jsme se stali. Neboť víme zcela bezpečně, že to vše budeme moci opět vyrovnat.“ Schopnost, kterou musíme mít, abychom prožili tento okamžik, aniž jsme jím sraženi, tuto schopnost si musíme osvojit během přípravy k jasnozřivému bádání. Tato příprava leží v tom – opět to dnes říkáme abstraktně, ale budeme to muset ještě probrat konkrétně – že učiníme hlavně silnými a energickými aktivní, kladné vlastnosti své duše, že vystupňujeme svou odvalu, svůj pocit svobody, svou lásku, svou energii myšlení, svou energii prozřetelného intelektu, jak můžeme nejvíce, takže nevystoupíme ze svého fyzického těla jako slabí, ale jako silní lidé. Zůstane-li však v člověku příliš mnoho z toho, co známe i v obyčejném životě jako úzkost a bázeň, nebude moci bez stísněnosti přestát tento okamžik.

Vidíme tedy, že existují jisté podmínky pro nahlížení do duchovních světů, jež v určitém smyslu otvírají výhled na to nejvyšší, co je možno představit si pro život přítomného vývoje lidstva a jež zároveň činí nezbytné to, aby si člověk vydobyl ono dokonalé přetvoření a naprosté převrácení své bytosti pro slavnostní okamžiky. Největší dobrodiní v naší dnešní době obdrží ten, kdo si dá – dříve než se dostane k tomuto zážitku – popsat, co zřeli ti, kdo něco prožili ve vyšších světech; co lze potom, když se to vypráví, pochopit, a co je srozumitelné, aniž člověk sám nazírá do těchto světů. Zkoumat může jen ten, kdo sám nazírá dovnitř. Avšak tím, že se stále více a více namáháme pochopit rozumem, co praví jasnovidný badatel, dochází stále více a více k tomu, abychom si řekli: Pozoruj-li vše to, co přináší život, musím si říci, že výsledek nadsmyslového bádání je přece zcela rozumný. Snažíme-li se takto si nejprve získat přehled, chceme-li se nejprve stát člověkem, jenž pochopil, a potom teprve jasnovidcem, vykonali jsme pro dnešní stupeň vývoje lidstva to, co je správné. Nejprve je třeba důkladně poznat duchovní vědu. Když jsme tak daleko, tu dávají veliké, obsáhlé, posilující ideje a myšlenky této vědy povzbuzující odvalu a svěžest, dají ne snad jen teorii, udělují duši vlastnosti citění, vůle a myšlení, takže se jimi zocelí. Potom, když toto duše prodělala, stává se okamžik setkání se Strážcem prahu něčím jiným, než by jinak byl. Zcela jinak se překonává úzkost a stavy obav, když jsme předtím pochopili vyprávění o vyšších světech, než když tomu tak nebylo.

Potom však, když člověk měl tento zážitek, kdy stál sám proti sobě, kdy potkal Strážce prahu, počíná pro něho svět být zcela jiný; tu nabývají všechny věci světa nové podoby. A je oprávněný úsudek, jenž praví toto: Až dosud jsem věděl, co je oheň – avšak to byl jen klam; neboť co jsem dosud nazýval ohněm, to se má ke své skutečnosti, k tomu, co nyní znám jako oheň, asi tak, jako bych považoval otisky, jaké zanechají kola vozu na silnici, za jedinou skutečnost a nechtěl si říci: „Tudy musel projet vůz, v něm seděl člověk.“ O těchto brázdách pravím, že jsou znakem, vnějším projevem vozu, jenž tudy projel a v němž seděl člověk. Když přešel, nevidím z něho nic. Ale on je příčinou brázd, on je tím hlavním. A kdo by myslel, že rýhy, jež zanechala kola, jsou něčím v sobě skončeným, něčím podstatným, považoval by vnější dojem za věc samu. Tak se má to, co ve vnějším životě vidíme jako vyšelehující oheň, k vlastní skutečnosti, k duchovní bytosti, která za tím stojí, jako rýha na silnici k člověku, jenž seděl na voze, který po té silnici jel. V ohni máme jen vnější výraz. Co vidíme jako oheň a co pociťujeme jako teplo, za tím existuje skutečná duchovní bytost, jež má ve vnějším ohni pouze vnější projev. Za tím, co vdechujeme jako vzduch, za tím, co vniká do oka jako světlo, co jako tón zaslechneme ve svém uchu,

za tím jsou působící božsky-duchovní bytosti, jež mají jen svůj vnější šat v ohni, ve vodě, v tom, co nás obklopuje v různých říších světa. V tzv. tajné vědě, mysterijní vědě, se nazývá zážitek, který takto člověk má, „procházením elementárními světy živlů“. Zatímco dříve člověk věřil tomu, že to, co poznává jako oheň, je skutečností, dovídá se nyní, že za ohněm stojí živoucí bytosti. Člověk se seznamuje, více méně instinktivně si udělá známost s ohněm jako s něčím zcela jiným, než co se jeví ve smyslovém světě, udělá si známost s bytostmi ohně, s tím, co za ohněm stojí jako duše. Tak jako naše duše. Tak jako když naše duše stojí za naším tělem, tak stojí za ohněm postřehnutelným vnějšími smysly, duše a duch ohně. Vnikáme do duchovní říše, prožíváme-li duši a ducha ohně. A toto prožívání říká: „Vnější oheň není skutečná pravda, je to pouhé zdání, pouhý šat; já jsem nyní mezi duchy ohně tak, jako jsem dříve byl mezi lidmi ve fyzickém světě.“ Toto prožívání znamená život v živlu ohně, mluvíme-li ve smyslu tajné vědy. Právě tak je tomu s tím, co vdechujeme. V okamžiku, kdy se nám to, co vdechujeme jako vnější vzduch, stává jen šatem živoucích bytostí, jež žijí za ním, žijeme v živlu vzduchu.

A tak může člověk, má-li za sebou setkání se Strážcem prahu, vystoupit výše k zážitku bytostí v tak zvaných živlech, v živlu ohně, vody, vzduchu, země. Tyto čtyři druhy duchů, jež žijí v živlech, existují a člověk, jenž dosáhl tohoto stupně, jak byl právě popsán, je ve styku s duchovními bytostmi živlů. Žije v živlech, prožívá zemi, vodu, vzduch a oheň. To, co v obyčejném životě označujeme těmito slovy, je jen vnějším šatem, vnějším projevem duchovních bytostí stojících za tím. V tom tedy, co před námi leží jako pevná země nebo hmota, žijí určité božsky duchovní bytosti ve smyslu tajné vědy, i v tom, co je před námi jako kapalná hmota čili voda, nebo jako vzduch nebo oheň. To však ještě nejsou nejvyšší duchovní bytosti, nýbrž když jsme se probojovali prožitkem světa živlů, tu vystoupíme vzhůru k bytostem, jež jsou tvůrčími bytostmi oněch duchů, kteří žijí v živlech.

A nyní předpokládejme toto: Pozorujeme-li své fyzické okolí, vidíme: skládá se z toho, co jsou čtyři články vlastního světa živlů. Ať vidíme rostliny nebo zvířata nebo kameny na fyzické úrovni, vždy můžeme říci: jsou buď z tuhé hmoty – země, řečeno tajnou vědou, nebo kapalné – tedy z vody ve smyslu tajné vědy, z plynné látky neboli vzduchu a z ohňové, tepelné podstaty. Z toho jsou sestaveny věci, jež jsou fyzicky ve světě nerostů, rostlin, ve světě zvířecím a lidském. A jako tvůrčí síly, jako oplozující síly stojí za tím, co je fyzické, ony síly, jež k nám většinou proudí ze Slunce. Slunce vyvolává totiž ze země rašící, bující život. Slunce tedy sesílá ony síly k Zemi, především ve fyzickém smyslu, jež umožňují, že lze na Zemi vidět fyzickými smysly to, co žije v ohni, ve vzduchu, ve vodě a v zemi. Vidíme fyzicky Slunce, neboť šíří fyzicky světlo. Fyzické světlo je zadržováno fyzickou hmotou. Člověk vidí Slunce od východu až k západu a nevidí Slunce, když je zakrývá fyzická hmota, od západu až do jeho východu. Taková temnota, jako panuje ve fyzickém životě od západu Slunce až k východu, ta v duchovním světě neexistuje.

V okamžiku, kdy si jasnovidec dobral toho, co bylo popsáno, v tom okamžiku, kdy vidí za ohněm duchy ohně, za vzduchem duchy vzduchu, za vodou duchy vody a za zemí duchy země, tu spatřuje za těmito duchovními bytostmi jejich vyššího vládce, jejich vyššího vůdce, to, co se k těmto elementárním bytostem živlů má jako zahřívající a ozařující, dobročinné Slunce k rašícímu a bujícímu fyzickému životu na naší Zemi. Znamená to tedy, že se jasnozřivý člověk probojuje od pozorování bytostí živlů k pozorování vyšších duchovních bytostí, které jsou v duchovní říši asi tím, co by se ve fyzické říši obrazně symbolicky dalo srovnat se Sluncem v poměru k Zemi. Člověk potom vidí za bytostmi živlů vysoký duchovní svět i duchovní Slunce. Když se pro jasnovidece stane světlem to, co je jinak temnotou, když dojde k osvícení, potom

pronikne dopředu jako fyzické oko proniká ke Slunci, tu pronikne k duchovnímu slunci, tj. k duchovním bytostem. A kdy pronikne k těmto vyšším duchovním bytostem? Pronikne tehdy, kdy je pro lidi duchovní temnota nejvyšší. Člověk žije, je-li jinak oproštěn co do svého astrálního těla a co do svého „já“, tedy od okamžiku usnutí až do probuzení, žije obklopen temnotou, protože nevidí duchovní svět, který jej tu obklopuje. Tato temnota se znenáhla zvětšuje, dosáhne nejvyššího bodu a potom jí opět ubývá až k ránu, kdy se probouzí, dosáhne jaksi svého nejvyššího bodu. Tento nejvyšší bod duchovního zatemnění je možné srovnat s tím ze zevnějšího života, čemu říkáme půlnoční hodina. Jako o půlnoci je vnější fyzická temnota nejmocnější, jak jí až do té doby přibývá a potom jí ubývá, tak i duchovní temnota má svůj nejvyšší stupeň, půlnoc. Na určitém stupni jasnozření je tomu tak, že po dobu, po kterou pro neduchovně poznávajícího člověka stoupá duchovní temnota, vidí jasnovidný člověk duchy živlů. Stejně tak při odplývání temnoty. Dosáhne-li se jen nižšího stupně jasnozření, je tomu tak, že člověk nejprve prožívá určité elementární duchy, ale právě když chce prožít nejvyšší duchovní okamžik, půlnoční hodinu, tu ještě nastane zatemnění a teprve potom nastává zjasnění. Avšak dojde-li člověk až k jistému stupni jasnozření, tu je to, co je možno nazvat půlnocí, tím jasnější. Tehdy* člověk prožívá nazírání na ony duchovní bytosti, které jsou k bohům živlů v takovém poměru jako Slunce k Zemi. Člověk zažije vyšší, tvůrčí sluneční bytost, nastává ten okamžik, jemuž se technicky říká zření Slunce o půlnoci. Musí však být zřejmé, že tato půlnoční hodina není okamžikem shodným s vnějším průběhem času, nýbrž je tu míněn vnitřní stav.

Takové jsou stupně, jež dnes jako kdykoli jindy musí prožít ten, kdo chce vystoupit k jasnozřivému bádání, kdo chce pohledem proniknout závoj, jenž zastírá v pozemských živlech pravý svět. Tyto stupně, jež zde byly popsány, tedy pocitování se jakožto druhá osobnost, jako meč v pochvě, toto cítění se mimo fyzické tělo, jako kdyby se meč vytáhl z pochvy; setkání se Strážcem prahu; prožívání bytosti živlů, tj. zažití tohoto velkého okamžiku, kdy se bytosti ohně, vzduchu, vody a země stanou bytostmi, mezi nimiž se člověk pohybuje, s nimiž se stýká jako v obyčejném životě s lidmi; a potom zážitek onoho okamžiku, kdy člověk prožije prabytost těchto bytostí živlů, to jsou stupně, jimiž je možno kdykoli projít, které i dnes ještě může člověk prodělat, stupně jiným způsobem již častěji popsané, neboť je možné je rozmanitě popisovat a vždy to zůstává pouhým nedokonalým popisem. To jsou stupně, jež vedou vzhůru do duchovních světů; musely být předvedeny před duší, aby bylo vidět, co člověk musí vždy sám dělat, aby poznal duchovní bytosti. A budeme si nyní muset ještě dále předvést před duší něco z konkrétních úkonů, jež člověk musí prodělat, aby mohl potkat bytosti duchů. A až si to vše předvedeme před duší tak, jak toho lze dosáhnout západním zasvěcováním, potom si to, co jsme takto získali z věci samé, porovnáme s tím, co do lidstva přišlo jakožto prastará moudrost orientální tradicí, východním podáním. Neboť to je to, co je možné rozumět slovy – že necháme dopadnout světlo Kristovo na moudrost předkřesťanské doby.

III.

Předvedli jsme si před duši, kam proniká člověk, jenž na sobě použije způsob lidského vývoje, který směřuje do nadmyslových světů. Při tom jsme upozornili, že existuje určitý stupeň vývoje, jímž to, co člověku přichází ve vnějším světě vstříc jako teplo, jako vzduch, jako voda apod., počne žít a stává se produhovněným. Řekli jsme, že to lze nazvat vžíváním se do světa duchů živelů. Prosím, aby ti, kteří se duchovní vědou zabývají již delší dobu, bedlivě uvažovali o každém slově, které se tu říká a všimli si, že se zde neužívá slov jen přibližně, nýbrž zcela přesně. Neřekl jsem duchové elementární, nýbrž řekl jsem duchové živelů. Je tu vždy řeč jen právě o tom, co se na příslušném místě míní.

Dnes bude naším úkolem, abychom se seznámili s několika zvláštnostmi, jež se naskýtají pozorovateli vyšších světů. Tady je nutno především upozornit na to, že při vzestupu do nadmyslových světů se k našemu obyčejnému světu, který prožíváme svými smyslovými ústrojími, přidružují jiné světy, z nichž pojmenujeme především dva – a to světy, stojící za těmi, které postřehujeme svými smysly a chápeme rozumem. Uvedeme některé charakteristické zvláštnosti, jež mohou poukazovat na rozdíly mezi naším obyčejným světem a oběma nejbližší vyššími. Nejbližší svět skrývající se za naším světem, nazýváme, jak všichni víte, světem astrálním; svět, který je skrytý ještě hlouběji za ním, označujeme obvykle světem duchovním. Mohli bychom nazvat astrální svět též zemí duší, neboli duševním světem, a ten druhý svět bychom mohli označit jakožto zemi duchů neboli duchovní svět. Kdybychom chtěli uvést jeden z mnoha rozdílů, jež se nám především ukáže důležitý pro naše další úvahy, mohli bychom říci: „V našem fyzickém světě panuje jako jeden z nejobsáhlejších zákonů zákon o vzniku a zániku.“ Všude ve fyzickém světě nacházíme střídání mezi zrodem a smrtí, mezi povstáváním a pomíjením. Ať pozorujete náš fyzický svět kdekoli, právě u jeho nejvyšších bytostí nacházíte jako charakteristické to, že se rodí do tohoto fyzického světa a umírají v něm. Zdánlivé trvání nám ve fyzickém světě předstírá nanejvýš to, co patří k nižším přírodním říším: mrtvá říše kamenů. Ale i to je jen zdánlivé. Kdybychom rozšířili pozorování světa hornin na dlouhé doby, viděli bychom, že i tam se uplatňuje zákon vzniku a zániku.

Pro pozorovatele pouze astrálního světa vyvstane především to, že čím je pro fyzický svět vznik a zánik, tím je pro astrální svět způsoblost proměňování, metamorfóza. A zde se spojí to, co nyní řeknu, se zmínkou, kterou jsme učinili již včera a jež nás bude stále konkrétněji nejrozmanitějším způsobem zaměstnávat. V astrálním světě máme co činit s pohyblivými výtvy, s výtvy, jež se v sobě přeměňují tak, že brzy mohou být tím a brzy opět něčím jiným. Lidské astrální tělo, jež je nám z astrálního nejbližší, je viditelné jasnovidci jako jakási aura, která v podobě oblaku halí fyzické tělo a vlní se kolem něho – tedy i toto astrální tělo má vlastnost neustálé proměnlivosti. Skoro v každém okamžiku je to, co jako astrálně-aurický oblak halí a proniká člověka, zcela jiné, podle toho, vyvíjí-li člověk v sobě vyšší nebo nižší popudy, prožívá-li v sobě divočejší, bouřlivější nebo klidnější vášně, nebo chová-li takové, či onaké myšlenky. Podle toho, jaké má člověk impulsy vůle, jsou v tomto aurickém astrálním oblaku viditelné nejrozmanitější útvary a vtroušeniny. Protože člověk ve svém duševním životě dává neustále vzestupovat a odplývat těm nebo oněm myšlenkám, je možno tento oblak každým okamžikem co do barvy a tvaru zobrazovat jako něco jiného, i když zůstává zachován určitý základní charakter, určitá základní barva v astrální auře každého člověka, která více či méně odpovídá jeho trvalým základním povahovým rysům. Tak je již v astrálním těle

člověka proměňující se prvek. Včera bylo upozorňováno na to, že bytosti, které zpočátku předstupují před člověka, když prožívá astrální oblast jako něco viditelného, mohou k němu potom, když osvětlení postoupí dále a astrální svět se mu stane rozeznatelným a poznatelným, přistupovat podle toho, jak sám je připraven, buď jako bytosti dobré, nebo jako zlé. Tak mocná je proměnlivost toho, co pro zření nesestupuje až k fyzické úrovni, nýbrž zůstává v oblastech vyšších světů a sestupuje jen až k astrální úrovni a může se proměnit z dobrého ve zlé, ze světlého v temné. Máme tedy charakteristiku tohoto astrálního světa – metamorfózu, schopnost proměňování.

Ve vlastním duchovním světě se setkáváme s trvalostí, byť relativní, setkáváme se tedy s tím, co zůstává. Proto například musí nejnuitnější bytost člověka, chce-li se uchovat, chce-li přetrvat od jedné inkarnace ke druhé, projít duchovním světem, neboť jen tento svět má jakožto zvláštní vlastnost trvání, i když nikoli věčné, tedy přece v jistém smyslu relativní trvání.

Vznik a zánik jsou tedy hlavními zvláštnostmi fyzického světa; proměnlivost z jednoho tvaru v jiný je zvláštností astrálního světa; trvání je zvláštností světa duchovního. Především nám musí být jasné to, že materiál k výstavbě člověka je vzat z těchto světů, že člověk je z těchto světů stavěn. Člověkově se fyzický svět jeví jako daný, do ostatních světů se vpracovává tzv. zasvěcením čili iniciací, tj. přípravou a vývinem k nadsmyslovému zření. Poznává nejen to, co se mu v obyčejném životě vymyká, ale co tu právě tak stále existuje jako tento obyčejný svět.

A nyní se musíme seznámit ještě s něčím jiným. Řekli jsme si, že například v živlu ohně nebo tepla se proti nám staví na jistém stupni vývoje něco živoucího, co prostupuje oheň životností, a v živlu vzduchu něco, co proniká do vzduchu, co činí vzduch živoucím. V obyčejném životě se to má tak, že pokaždé, když se nějaká bytost oděje vnějším rouchem, vnějším šatem nebo projevem, potom ona bytost sama se člověku vzdálí, zůstává pro člověka opodál, unikne mu do vyššího světa. Např. člověk pozná ve fyzickém světě oheň. Jelikož člověk poznává fyzický oheň jako projev určitých duchovních bytostí vládnoucích v ohni, a to ve fyzickém světě, musí pro poznání těchto bytostí samých vystoupit z fyzického světa do vyšších světů. Nikdy nenacházíme v témže světě ony bytosti, které jsou původci nebo zdrojem nějakého jevu pro jiný svět. Například lze to, co je příčinou a zdrojem ohně, nalézt teprve, když vystoupíme z fyzického světa do světa nejbližšího vyššího, neboť tyto bytosti sesílají do nižšího světa svůj projev a ponechávají svou bytost samu ve vyšším světě. To platí nejen pro jevy, s nimiž se setkáváme u vnějšího závoje fyzického světa. Duchové ohně, duchové vzduchu, vody, země, se pro fyzický svět zahalují a jsou ve vyšších světech, protože sesílají své projevy do fyzického světa. To však neplatí jen pro to, s čím se setkáváme mimo sebe, nýbrž pro vše, co žije především v nás samých ve fyzickém světě. Pro nás v tomto fyzickém světě žijí nejen jevy vnějšího světa, nejen pestrý svět bohatý na tóny, naplněný vůněmi, skýtající chutě, nýbrž v něm žijí především pro nás i naše city, naše pocity a myšlenky. Vše, čím je člověk zde v tomto vtělení, v této inkarnaci, žije ve fyzickém světě, ať je to cokoli. To nám musí být zřejmé. Tedy i každý pocit, který prožijeme v životě mezi narozením a smrtí, je jevem fyzického světa, každá myšlenka, kterou pojmem, každá idea atd. A stejně jako za vnějšími jevy, barvami, tóny, vůněmi atd., nebo jak říkáme v duchovní vědě, za ohněm, vzduchem, vodou atd., stojí božsky-duchovní bytosti. Stejně žijí božsky-duchovní bytosti za našimi pocity, naším cítěním, naším celým duševním světem. Celý náš duševní svět má za sebou božsky-duchovní bytosti. A to, co prožíváme jako svoje „já“, jako sebe sama ve fyzickém světě, to není ještě naše pravé „já“, není to ještě tím, co nazýváme svým

„vyšším já“. Naše „vyšší já“ stojí v nadmyslovém světě, žije za našimi city a pocity. Proto se toto „vyšší já“ prožívá v pravém smyslu teprve při vývoji do nadmyslového světa. Tam se ukáže ještě ve zcela jiné podobě než ve fyzickém světě. Chtěl bych vám naznačit na zvláštním příkladě, jak se má toto „já“ žijící ve fyzickém světě k „vyššímu já“ člověka. Demonstroval bych vám to na dnešních poměrech, neboť kdo se dívá do duchovních světů, ten ví, že se tyto věci průběhem času mění. Kdo například učinil někomu druhému nějakou křivdu, může sám v sobě zažít to, co nazýváme výčitkami svědomí. Tím přicházíme k oněm zvláštním duševním zážitkům, které obyčejně shrnujeme pod slovem „svědomí“. Všichni víte, že v běžném životě označujeme slovem „svědomí“ jakýsi vnitřní hlas, který člověka pudí, aby napravil křivdu, kterou spáchal. Většina lidí jen málo dochází k tomu, aby přemýšleli o tom, co je podstatou tohoto svědomí; zastaví se jen před tím, že si řeknou: „Svědomí to je něco, co člověk cítí.“ Člověk má vnitřní cit, že musí napravit spáchanou křivdu; trápí jej to v duši, nenapravit-li takovou křivdu. Svědomí je především pro člověka vnitřním zážitkem ve fyzickém světě, duševním zážitkem. Tážeme-li se duchovního badatele, jak to vlastně je, musí provést následující pozorování: musí pozorovat toho, kdo křivdu spáchal, pozorovat jej v jeho životě v astrálním světě. Člověk, jenž v sobě vnitřně prožívá výčitky svědomí, je pro duchovního badatele obklopen podivnými astrálními postavami, které tu jinak nejsou, nežijí-li v duši výčitky svědomí. Vše to, co ho straší ve svědomí a co je pociťováno v duši, která žije ve fyzickém světě, to se duchovnímu pozorování jeví jako určité postavy, jež víří kolem člověka, jež vůkol něho žijí ve světě, v jeho okolí. A zeptáme-li se, jak se projevuje duchovnímu bádání vznik takových bytostí, potom se objeví následující: Provede-li někdo nějakou takovou křivdu, tu se z myšlenek, které přivodily bezpráví, vytvoří jiné myšlenkové formy, jež jsou metamorfózami oněch prvých. Vše, co člověk myslí, cítí a pociťuje, žije totiž v jeho astrální auře jako forma, jako myšlenková forma, forma pociťová, nebo forma cítění. Myšlenku, která je jasná, je možno zobrazit v ostře ohraničeném myšlenkovém útvaru, jak obletuje člověka. Stejně tak lze nějakou divokou, pustou myšlenku, nějakou vášeň zobrazit rozervanými formami. To vše jsou podoby, jež člověka obklopují. Ublížil-li tedy někdo někomu druhému, potom různé věci myslí a pociťuje. Tyto myšlenkové nebo pociťové formy z něho potom vystoupí, a jsou v jeho okolí; nezůstávají však pouhými myšlenkovými formami, to je na tom podstatné a důležité. Nezůstávají něčím, co by se od člověka odloučilo, nýbrž dostává se jim potravu z určitých světů. Tak jako vítr může vát do dutiny, jež se mu rozevívá, tak doslova bouří potom v těchto myšlenkových útvarech, odlučovaných výčitkami svědomí, jisté bytosti ze zcela určitých světů, o nichž ještě budeme mluvit, a vlastní myšlenkové formy člověka jsou potom vyplněny bytostnou substancí z těchto světů. Člověk dal svými myšlenkovými formami podnět k tomu, aby v jeho okolí nyní žily jiné bytosti. Tyto bytosti jsou vlastně těmi trapiči, oněmi výčitkami svědomí. Kdyby jich nebylo, netrápily by člověka výčitky svědomí. Teprve v okamžiku, kdy člověk nevědomky vnímá tyto bytosti, počne hryzáni a utrpení ze špatného svědomí.

Na tomto příkladu můžete vidět, že pro duchovní pozorování existuje zcela jiná realita než pro neduchovní. Pro neduchovní názor je svědomí jen vnitřní zážitek. Pro duchovní pozorování je svědomí souhrnem bytostí, jež člověka obklopují, tedy je to duchovně astrální realita kolem tohoto člověka. Proč tedy člověk nyní nevidí v obyčejném životě tyto bytosti, které jsem vám nyní popsal, které povstávají tím, že určité duchovní bytosti se jeho vlastními myšlenkami obalí jako kožemi, jako koženými pouzdry? Právě z téhož důvodu, proč například nevidí duchy ohně. Vidí ve fyzickém světě fyzický oheň. Za fyzickým ohněm se skrývá, co je oním duchovním

v ohni. A člověk se musí teprve skrze oheň dívat vzhůru do vyšších světů, chce-li vidět duchovno v ohni. Právě tak se musí člověk dívat skrze svědomí, chce-li se seznámit s duchy svědomí, chce-li poznat trapičské bytosti, žijící především na astrální úrovni, jež povstaly tak, jak jsem vám to popsal.

A teď by mohli ti, kteří udržují pohromadě skutečnosti, které byly zmíněny v nejrůznějších přednáškách a přednáškových cyklech, činit zde závěr, který teď rovněž sám učiním. Víte přece, že lidský duševní život, se měnil v průběhu dlouhých období. Všichni to víte z mých nejrůznějších přednášek. Víte, že popisujeme-li dnes to, co nazýváme lidským vědomím, vychází něco jiného než vědomí – řekněme například pradávných Indů v první kulturní epoše poatlantské doby; že toto vědomí bylo jiné v atlantské době. Všichni víte, že lidské vědomí se vyvinulo z původního temného vědomí až k dnešnímu jasnému dennímu bdělému vědomí ve fyzickém světě. Čím dále jdeme ve vývoji nazpět, tím více nacházíme, že lidé měli původně jasné zření, jakousi primitivní jasnovidnost. Nemusíme vůbec chodit daleko do minulosti, jen málo tisíciletí a nacházíme ještě četné národy, kde žili lidé, kteří neviděli pouze fyzický oheň, nýbrž byli s to se tímto fyzickým ohněm dívat k duchům živlu ohně. Teprve postupně se v lidském vědomí vyvinulo to, že se vyšší svět stáhl před člověkem zpět a člověk byl omezen na fyzický svět. To však platí nejen pro vnější svět, pro vnější závoj smyslového světa, jenž se kolem nás rozprostírá, ale platí to i pro lidský duševní život, který se projevuje ve fyzickém světě. Nyní můžete učinit závěr: „Jestliže nám tu popisuješ takový jev, jakým je svědomí, a tvrdíš, že dnešní duchovní badatel prožívá kolem člověka jako astrálně-duchovní bytosti to, co my nazýváme svědomím, potom by museli předkové dnešních lidí tyto astrálně-duchovní bytosti vidět; vždyť byli jasnozřiví, museli tedy vidět také to, co nám tu vyobrazuje dnešní duchovní badatel.

Avšak právě tak jako oheň zakrývá duchy ohně, tak zakrývá lidské svědomí – tento vnitřní hlas, jak tomu říkáme – především svět, který jsem právě popsal, svět trápících, hryzajících duchů svědomí. Byli by tedy museli lidé v pravěku vidět, co jsem právě popsal jako astrální jev. Bylo by tu však podmínkou, že lidé tehdy ještě neměli vnitřní svědomí, že nebylo ještě vyvinuto, že tedy to, co dnes nazýváme duševním jevem svědomí, kdysi u našich předků vůbec nebylo. Za to však, že by tito naši předkové viděli to, co vyobrazuje dnes jen duchovní badatel v astrálním obalu, zatímco dnes pro lidi – neboť pociťují vnitřní hlas svědomí – jsou tímto vnitřním hlasem zakrýváni vnější duchové – nazýváme je – duchové svědomí.

Uvedl jsem úmyslně tento příklad, neboť na něm můžeme dosáhnout potvrzení této věci doslova hmatatelně. Je možno zcela přesně – a to z vnější historie – poukázat na okamžik, kdy nastal přechod od zření vnějších duchů svědomí k probuzení vnitřního hlasu svědomí u člověka. Stačí totiž, abyste se přemýšlivě zahlubali do Aischylovy Oresteie a porovnali ji se stejnou látkou u řeckého tragika Euripida, jenž žil jen o něco později. Máte tu při přechodu od Aischyla k Euripidovi v průběhu několika málo desetiletí splnění a potvrzení toho, co jsem vám právě vyprávěl. Podívejte se na Aischylova Oresta: předvedte si před duši, co se tu přibližně děje: Agamemnon se vrací domů po válce. Je zavražděn svou cizoložnou ženou. Syn Orestes, jenž byl nepřítomen, vrací se domů a mstí se na matce. Mstí se za otcovu smrt, neboť dokonce hlas jednoho z uctívaných bohů jej k tomu vyzývá; mstí se dokonce v souhlasu s tehdejšími cítěním národa. Vždyť národ praví, že je správné, že tak jednal, provedl pouze něco spravedlivého. On však vidí jakožto následek zavraždění matky přicházet na sebe Erinye, bohyně pomsty. Erinye, mytologické bohyně pomsty, nejsou ničím jiným než obrazným zpodobněním toho, co jsem vám právě popsal jako skutečnost duchovního pozorování. A nyní se

pokuste najít v tomto starším dramatu pojem, který by znamenal novodobé slovo – svědomí; ani v nejmenším neexistuje ve starších dobách slovo pro to, co my nazýváme jako svědomí a to v žádné řeči starověku, jak by mohli badatelé potvrdit. Srovnajte však nyní stejnou věc u básníka, jenž zpracovává tuto látku o několik desetiletí později, u Euripída. Tam již není nic o fúriích, o Erinyích; tam máte již člověka, jenž slyší vnitřní hlas svědomí. Mezitím – lze to přímo nahmatat – nastává vývoj svědomí. Před tím bylo v podstatě v průběhu vývoje lidstva jasnozřivé pozorování tak silné, že lidé měli po spáchaném zlém činu zcela jiný pocit nežli později. Co pociťoval člověk starší doby, když spáchal nějaký zlý čin? Jasnozřivý zrak byl ještě probuzen; viděl tedy ve svém okolí to, co jsem vám popsal – v Řecku to nazývali Erinyemi. A co povstalo nyní v jeho nitru jako pocit, když tento přízrak Erinyí měl neustále před sebou? Povstal pocit úplně souhlasný se zvláštnostmi astrálního světa, pocit, že je třeba změnit, metamorfovat postavy, které tu měl kolem sebe. V astrálním světě panuje schopnost proměňování. Vyhladí-li člověk zlý čin, proměnil-li jej v dobrý skutek, proměňují se mytologické Erinye v laskavé Eumenidy. Taková je tu možnost proměny.

Člověk, který toto prožíval, si řekl: „Spáchal jsem zlý skutek; je strašné to, co lze zřít v astrálním světě; to se musí změnit; musím učinit něco, co způsobí metamorfózu.“ Byl tu tedy souhlas lidského jednání s tím, co bylo v okolí. Po tom, co je vnitřním hlasem svědomí, nebylo ještě ani stopy. Vše ve světě se vyvíjí, též vnitřní duševní život. Vyvíjelo se také to, co nazýváme svědomím. A mýlil by se ten, kdo by se vrátil o několik tisíciletí zpět a hledal by to, co dnes žije v duši jako samozřejmý jev, také ve starších dobách. A dokonce se stává to, že v onom určitém oboru, kde by tomu tak mělo být, se věci mění pořádně rychle. Tak jako rostlina vyrůstá list za listem a potom jako skokem přechází do květu, tak je tomu v duchovním vývoji. Nejsou pravdivá pošetilá slova, že příroda nedělá skoky; příroda dělá neustále skoky. V rozhodujících místech se dějí neustále skoky. Tak jako od zeleného listu je v rostlině skok ke květu, tak můžeme v duchovním světě pozorovat rovněž takové skoky: po staletí, po tisíciletí se vyvíjejí věci pomalu a znenáhla; potom to však jde tak rychle, jak tomu bylo se svědomím v době, jež spadá do 5. století před Kristem, takže dřívější básník tragédie nevměšuje do svého dramatu ještě nic o svědomí, kdežto několik desetiletí po něm to tam druhý básník vmísí, a dokonce má i příslušné slovo pro to, co dnes nazýváme svědomím. S tím je opět spojena skutečnost, že právě jasnozřivé pozorování duchů svědomí, Erinyí, lidem zmizelo. Před tyto duchovní bytosti se staví náš vnitřní zážitek svědomí tak, jako se před duchy ohně staví vnější projev ohně.

Tak vidíme, že přicházíme ve dvou směrech až k břehům zážitku ve fyzickém světě. Jeden z těchto směrů je tento: Když pozorujeme oponu světa smyslů kolem sebe a venku jevy světa barev a tvarů, přicházíme k hranici, u níž – možno říci – přebývají vnější duchové. Avšak i když jdeme do svého nitra, pozorujeme-li jevy svědomí, paměti, citění a vůle, myšlenkového života, musíme i v těchto jevech především pozorovat něco niterného podobně, jak to pozorujeme u ohně, vzduchu, vodě, zemi. Tyto věci se staví do popředí a zakrývají to, co je za nimi duchovního. Když se svědomí uplatnilo jako hlas v lidské duši, jako vnitřní zážitek ve fyzickém světě, postavilo se před svět Erinyí, fúrií a zakrylo jej lidskému pozorování. Teprve když pozorujeme dějiny lidstva z tohoto niterného hlediska, stává se to vysvětlitelné. Lidé neporozumí praničemu z toho, co se dělo, nemohou-li dění, vývoj pozorovat na podkladě duchovních skutečností. Máme tedy jednak duchovní bytosti, jež jsou za červenou, za modrou barvou, za tónem, za vnější vůní atd., jež žijí ve vnějším světě, jež nás obklopují a jsou jakoby závojem zahaleny tím, co vidíme a slyšíme a co svým

rozumem chápeme. Máme avšak také takové bytosti, jež jsou za tím, co nazýváme duševním životem, životem srdce. Tu je oprávněná otázka: Jak se mají k sobě tyto dvě duchovní říše?

Chceme-li tomu porozumět, musíme si opět předvést před duší něco, co vám je již známo. Všichni víte, že se lidská bytost člení ve čtyři články: na tělo fyzické, éterné, astrální a „já“, a že tuto čtyřčlánkovou bytost člověka možno odvodit z celého vývoje, z celého vznikání člověka. Víme, že člověk pozorujeme-li jej jako celek, nemá svůj počátek teprve na Zemi, ale že této Zemi předcházela jiná vtělení. Díváme se zpět od Země na její předchozí vtělení, jež nazýváme starým Měsícem; dále – když pozorujeme hlouběji zpět – vidíme ještě dřívější vtělení Země, staré Slunce a ještě dále do minulosti vidíme starý Saturn. Hovoříme: Než povstala naše Země, byl ve světě prastarý planetární stav, jemuž říkáme starý Saturn. Tehdy na něm povstal první zárodek našeho dnešního fyzického těla; na starém Slunci k tomu přistoupilo tělo éterné a na starém Měsíci tělo astrální. Teprve na Zemi se k této dřívější trojdílné přirozenosti člověka přičlenilo „já“, takže máme co děkovat za zárodek pro své fyzické tělo starému Saturnu, za zárodek éterného těla starému Slunci, za zárodek astrálního těla starému Měsíci a za zárodek svého „já“ děkujeme Zemi. Víme však také z dřívějších přednášek, že se tento vývoj neděl jednoduše tak, že by tu byl nejprve prostě Saturn, ten by se byl potom proměnil ve Slunce, z něhož by povstal Měsíc a z toho Země, nýbrž víme, že tento vývoj je povahy mnohem složitější. Řekneme-li: Existoval zde Saturn, ten se přeměnil ve staré Slunce a toto v Měsíc. Zůstaneme-li o tohoto konstatování, protože to je pro naše poměry přibližně správné – nesmíme na tom trvat pro samotný měsíční vývoj, jenž přímo předcházel naší Zemi. Upozornil jsem vás, že v době měsíčního vývoje se událo odloučení Země od Slunce (Země byla tehdy Měsícem), tedy jinak řečeno, nastalo rozdělení na Měsíc a Slunce. Kdežto o Saturnu a Slunci mluvíme jako o nedělených tělesech, musíme o měsíčním vývoji říci: Jediné těleso se tu rozestupuje ve dvě tělesa, takže tehdy byl po určitou dobu starý Měsíc a současně staré Slunce. Potom se však obojí opět spojilo, prošlo stavem přechodným a opět nastoupilo vývoj jako Země. A zatím co v době nejranějšího vývoje Země byly substance a bytosti, jež jsou dnes ve Slunci a v Měsíci, spojeny se samou Zemí, tu se teprve v pozdější době odloučilo od Země to, co dnes žije ve Slunci, a Země zůstala zpočátku s dnešním Měsícem. V pozdější době se odštěpil Měsíc od Země a Země zůstala sama mezi Sluncem a Měsícem. Tato tři tělesa byla tedy nejprve sjednocena: Slunce a Měsíc se teprve později vytvořily ze Země. A nyní se ptáme: „Jaký smysl má toto odlučování v duchovním světě?“ Nebudeme přihlížet k prvnímu odloučení ve věku starého Měsíce a budeme pozorovat pouze to odloučení, jež nastalo v době samotného zemského vývoje. Stejně jako na naší Zemi mají svůj vývoj určité bytosti, právě tak mají na Slunci a skrze Měsíc svůj vývoj jiné bytosti. Bytosti, které by se nebyly mohly dostat kupředu na Zemi, neboť měly jiný stupeň vývoje nežli člověk, se oddělily se Sluncem od Země; nepokračovaly tedy s vývojem Země, nýbrž musely na jiném místě mimo Zemi, tedy právě na Slunci, pokračovat ve svém vývoji, takže zde v okamžiku odloučení Slunce od Země existuje skutečnost, že člověk zůstává ponechán na Zemi jako bytost, která potřebovala podmínky zemského vývoje ke svému vlastnímu vývoji. Avšak jiné bytosti, které se nemohly dále vyvíjet na Zemi, vyloučily si ony substance, které potřebovaly, a vytvořily sluneční bydliště. Působily potom ze Slunce na Zemi.

Podobně jako dopadají fyzické sluneční paprsky na Zemi a ozařují a zahřívají Zemi, tak září činy a účinky duchů Slunce dolů na naši Zemi. Fyzické sluneční paprsky jsou jenom vnějším tělesným projevem činů duchovních slunečních bytostí. To byl smysl odloučení Slunce. A jaký mělo smysl odloučení Měsíce? Kdyby bylo

Slunce zůstalo spojeno se Zemí, byly by se sice dobře dostávaly kupředu bytosti, jež později bydlely na Slunci, nikoli však člověk. Nebyl by mohl udržovat stejný krok s vývojovým tempem slunečních bytostí; byl by se musel vyvíjet mnohem rychleji, kdyby sluneční bytosti neopustily Zemi a nepůsobily zvenku slaběji. Tím, že se Slunce odloučilo, tím se tedy na Zemi vývojové tempo zpomalilo. Avšak nebylo to ještě vývojové tempo, přiměřené bytosti člověka; bylo příliš pomalé. Člověk by byl zatvrdnul jako mumie, kdyby byl Měsíc, jenž tehdy byl ještě se Zemí spojený, zůstal s ní spojen i nadále. Člověk by se nevyvinul jako bytost, kterou je dnes, takovou, která se skládá z vnějšího fyzického těla a z vnitřního duchovně-duševního života, nýbrž by byl ztvrdnul, byl by mumifikován. Tím, že byl Měsíc spojen se Zemí, byla v Zemi tendence zatvrdit lidi i Zemi, vysušit je a zdřevnatět. Země by se stala postupně světovým tělesem, z něhož by se vytvářely bytosti lidí jako mrtvé mumie. Měsíc se musel odloučit od Země. Tím byla dána možnost dodržet právě správné tempo vývoje. To, co bylo příliš pomalé, mohlo být zrychleno. Tím se člověk stal takovým, jak odpovídá jeho bytosti; kdežto setrváním Slunce se Zemí by byl podněcován k vnějšímu životu a k vnější živosti, které by nemohl snést. Kdyby byl Měsíc zůstal se Zemí, nebyl by člověk vůbec podněcován, byl by vyschnul, byla by mu úplně odňata možnost se oživit. Podnícení, jehož se člověku dostalo slunečním životem, bylo vnější. Slunce by bylo působilo povzbudivě na všechny lidský život, ovšem v příliš rychlém tempu. Tak jako Slunce působí povzbudivě na život rostlin na poli zvenku, tak by tomu bylo s člověkem, kdyby zůstalo Slunce spojeno se Zemí; člověk by byl povzbuzován ke všemu cítění, myšlení a chtění zvenku, avšak tak rychle, že by doslova shořel ve fyzickém a duchovním slunečním ohni. Avšak ono podněcující, jež působí zvenku, vystoupilo ven, vzdálilo se a tím se jeho působení oslabilo. Zprvu však bylo oslabeno tím, co Země sama v sobě měla jakožto zatvzovací tendence. A proto musela být část těchto zatvzovacích tendencí vytažena v podobě Měsíce. Tím zasáhl do vývoje Země i do člověka nový oživující princip, a ten působil právě opačně než Slunce. Sluneční povzbuzování působí zvenku, kdežto to, co nyní nastává, působí oživení zvnitřku. Vše, co je duševním životem ve fyzickém světě, jak je to prožíváno na Zemi, mohlo se vyvinout jen tím, že člověk byl odchodem Měsíce zachráněn před tímto zhmotněním, ztvrdnutím v mumii. Všechny vnitřní život, všechna vnitřní čilost, vše, co je možné popsat jako cítění, pocity, jako svědomí a myšlenky, všechny životní zdroje nitra se mohly uplatnit zevnitř navenek odloučením Měsíce od Země. Jinak by byly v lidské přirozenosti vyschly, byly by zůstaly nečinnými.

Otažte se tedy někoho, kdo proniká duchovním pohledem naším vesmírem: „Odkud se v nás bere schopnost – že můžeme vnímat něco vnějšího, dívat se na věci, nebo je vidět, – že člověk je povzbuzován, aby se díval?“ Tu musíme říci: „To má svůj původ v tom, co je fyzické nebo duchovní ve Slunci.“ Avšak zeptejte se: „Odkud přicházejí příčiny vnitřního prožívání, příčiny myšlení, příčiny cítění – například příčiny svědomí atd.“ Tu musíme vděčně vzhlednout k Měsíci a říci si: „Za to děkujeme bytostem, jež ze Země odňaly substance Měsíce.“ Tyto měsíční substance v Zemi by znemožnily vnitřní živost duševního života.

Nesmíme však jen v samotném člověku hledat důvody pro vývoj světa, nýbrž jistou měrou také i u duchovních bytostí, jež přísluší vyšším světům. Nebylo dobré pouze pro člověka, že se Slunce a Měsíc odštěpily, nýbrž to bylo dobré i pro ty bytosti, jež tehdy byly ve svém vývoji spojeny s člověkem. Duchovní bytosti se odloučily se Sluncem od Země a učinily Slunce svým bydlištěm. Tak jako by se člověk nemohl vyvíjet, kdyby Slunce zůstalo spojeno se Zemí, právě tak by se nemohly vyvíjet tyto bytosti na Zemi, kdyby nenastalo odloučení. Mohly se vyvíjet jen

tím, že vtáhly do Slunce ony substance, jež dříve byly spojeny se Zemí. Potom, když byly stranou od zatvrzovacích substancí Země, mohly mít podmínky pro svůj vývoj. Vzhlížíme tedy vzhůru k bytostem, jež se vyvíjejí na Slunci a pravíme: „Tam nahoře bydlí ony bytosti, jež potřebují své Slunce k vývoji právě tak, jako my pro svůj vývoj potřebujeme Zemi.“ Byly by tehdy musely zahynout, kdyby zůstaly spojeny se Zemí. Tím však, když se vše toto událo jak bylo řečeno, mohly tyto duchovní bytosti mít možnost sesílat svoje blahodárné účinky dolů k Zemi, tj. vyvíjet se tím samy tak, aby mohly pomáhat bytostem Země příslušným způsobem zvenčí. Sluneční duchové by nebyli pomocníky Země, kdyby zůstali na Zemi. Teprve po odloučení Slunce od Země dosáhly postupně bytosti na Slunci těch stupňů, na nichž se mohly stát pomocníky Země. Pohlíží-li duchovní badatel při svém pozorování do světla a na věci vnějšího světa, může si říci na určitém stupni svého vývoje: Za vším tím, co přede mne předstupuje fyzicky jako barva nebo tón, jsou bytosti, jež můžeme pokládat za sluneční bytosti. Avšak k tomu, jak se nám dnes při duchovním pozorování sluneční bytosti jeví, se vyvinuly teprve kdysi dávno. Po tomto vývoji se nám jeví jako vysoké, jako vznešené duchovní bytosti, jako bytosti, jež před nás předstupují, vystoupíme-li svým pohledem ze světa smyslů.

A nyní se otažme: „Kdo to způsobil, že nastala jiná možnost vývoje, jež dala podnět z nitra, jež zapudila od člověka zatvrdnutí?“ Musely tu být bytosti, jež ve vhodném okamžiku vyzvedly měsíční substanci ze substance Země. Kdybychom se tedy chtěli vyjádřit jaksi lidově, ba dokonce triviálně, mohli bychom říci: „Musely tu být duchovní bytosti, které si v určitém okamžiku zemského vývoje řekly: Sledovaly jsme nyní vývoj Země.“ Země, jak byla zprvu jako bytost ve vesmíru, která se skládala ze Slunce, Měsíce a Země. Trojí bylo spojeno v jednom. Potom viděly, že tu byly jiné bytosti, jež by se nebyly dostaly kupředu, kdyby byly zůstaly spojeny se Zemí. Viděly, jak sluneční duchové odloučili Slunce, jak vystoupili ze Země a jak se dostávají kupředu na jiném místě. Dále viděly, že by byl člověk nyní ztvrdnul, zdřevnatěl a že by se tedy nebylo stalo z člověka to, čím se měl stát. Proto si řekly: „Nesmíme se spokojit s tím, co učinili sluneční duchové, musíme udělat ještě něco jiného, musíme nyní zachránit Zemi před ztvrdnutím.“ Zasáhly nyní a odloučily Měsíc ze Země. To byl čin bytostí, jež v jistém smyslu byly vyšší než sluneční duchové. Sluneční duchové si museli říci, když ještě Slunce bylo vcelku se Zemí: „Nemáme již možnost vývoje na Zemi, je nám třeba jiného působiště.“ Avšak ony druhé bytosti si mohly říci: „My se dostaneme kupředu i na Zemi.“ Daly tedy odejít slunečním duchům se Sluncem a samy zůstaly spojeny se Zemí. Tím však, že zůstaly spojeny se Zemí, dostalo se jim možnosti, aby se v určitém okamžiku staly zachránci vývoje lidstva tím, že vytáhly Měsíc ze Země. V určitém smyslu byly to tedy bytosti vyšší nežli sluneční duchové. Mohly si klidně říci: „Podstupme tíhu ztvrdnutí Země, neodcházejme se slunečními duchy, avšak zachovejme si tím možnost činu, který nemohou provést sluneční duchové, totiž vytáhnout Měsíc ze Země.“ Byly tu tedy bytosti, jež se mohly ujmout činu, kterým se sice ze Země vyloučila poměrně horší substance, kdežto sluneční duchové se sebou vzali ušlechtlejší substanci, které však tím, že se stali krotiteli a vládci něčeho horšího, prokázali svou silnější moc. Neboť není silnější ten, kdo ovládá dobro a snad jej ještě poněkud zlepší, nýbrž je silnější, ten, jemuž se podaří obrátit zlé v dobré.

Vidíme tedy, že po odloučení Slunce zasahují do vývoje Země duchovní bytosti, pro něž byl vyhrazen vznešený významný čin. Tyto bytosti stojí tedy za projevy našeho duševního života právě tak, jako duchové Slunce stojí za jevy našeho vnějšího pozorování. Díváte-li se svýma očima, posloucháte-li svýma ušima, chápete-li svým rozumem vnější věci, můžete si říci: „Za vším tím, co vidím, slyším,

chápu rozumem, jsou bytosti, jež mají svoje vlastní bydliště na Slunci, jež žijí ve Slunci, které se odloučily tehdy, když se Slunce oddělilo od Země.“ Pohlížíme-li však zpět do vlastního nitra, utkvíme-li pohledem na tom, co nazýváme myšlením, cítěním a chtěním, pociťováním, svědomím, tu vidíme vnitřní život, který se stal možný tím, že se jisté duchovní bytosti určily k tomu, aby později vyloučily Měsíc ze Země. Do jejich říše spadá vše, co leží za jevy duševního života. A právě tak, jako je pravdou, že dívá-li se duchovní pozorovatel za fyzický oheň a spatřuje duchy ohně, tak vidí v pravdě Ducha, jenž má na Slunci své vlastní místo; dívá-li se za svědomí, vidí duchy svědomí patřící k těm, kteří vyprostili substanci Měsíce ze Země. Odtud přicházejí duchovní bytosti, které se jako do svléknuté kůže oblékají do myšlenkových forem, jaké k sobě poutá zlý skutek. Nezáleží na tom, jsou-li lepší nebo horší tyto duchové, kteří člověka obletují jako bytosti svědomí: Přicházejí z měsíční říše a patří oné duchovní oblasti, jež je v určitém směru mocnější nežli sluneční říše a je jí nadřazena.

Z celého tohoto výkladu, který jsem vám dnes podal, můžete poznat, že vskutku ony bytosti, jež jsou za jevy našeho duševního života, patří říši, jež je nadřazena duchovní říši, která stojí za vnější májou. Máme tedy dvojnásobnou máju: Vnější máju světa smyslů a vnitřní máju duševního života. Za první stojí ty duchovní bytosti, jež mají svůj střed ve Slunci, za májou našeho vnitřního života stojí druhé bytosti, jež patří mocnější, rozsáhlejší říši. Kdo může duchovně nahlížet na tyto věci, ten ví, že duchovní bytosti, jež jsou za vnějším světem smyslů, přicházejí z docela jiné strany než duchovní bytosti, které jsou za city a pocity, za svědomím. Tyto bytosti, jež například přísluší svědomí, nazývá řecká mytologie Erinyemi. A všimněte si této mytologie, jak má pravdu, říká-li: Orestes slyší od Bohů, kteří právě vládou, že učinil dobrý skutek, ale jiné bytosti, právě Erinye, přicházejí k němu a mytologie má pocit: To jsou bytosti starší nežli ty, jež patří Diově říši. Uplatňují se jako mstící bytosti i tam, kde vnější bohyně sluneční říše (říše Diovy) čin schvalují a dovolují. Tak proti člověku vystupují bytosti staršího rodu duchů, které jaksi oprávněně zasahují do toho, co podniká, když je řízen a veden bytostmi, které se odloučily se Sluncem. Zde vidíme podivuhodný příklad, jak nám mytologie a moudrost starých národů podávají to, co duchovní pozorování dneška může poznávat jinak.

Shrňte vše, co jsem vám dnes řekl – rozvedeme si to ještě dále v příštích přednáškách – a najdete mnohé otázky, jež se k věci pojí jako otázky svědomí. Mnohé vám zůstane nevysvětleno tím, že jsme ony bytosti, jež zasáhly při odloučení Měsíce, považovali za mocnější nežli bytosti sluneční říše. To se ještě vysvětlí. Uvidíte totiž, jak relativní jsou věci ve vyšších světech. Prosil bych vás však, abyste si dnes s sebou odnesli něco jako zpola zodpovězenou otázku. Viděli jsme, že by byla Země ztvrdla, zdřevnatěla, kdyby nebylo nastalo odloučení Měsíce; že se tím dostalo duševnímu životu vnitřní čilosti, že určité mocné bytosti vyvrhly ze Země Měsíc.

Takové věci ve vývoji se nedějí najednou, ty se dějí postupně. Také blahodárné účinky, jež vycházejí ze Slunce, se neuplatňují naráz, nebyly tu náhle v celé své platnosti, nýbrž se uplatňovaly znenáhla. A nyní vás prosím, abyste uvážili, že v jistém okamžiku zemského vývoje sestoupila na Zem duchovní bytost, jež byla dříve ve spojení se Sluncem a kterou nazýváme „bytostí Kristovou“; sestoupila v době života Ježíše Nazaretského ze Slunce a spojila se se Zemí. Bytost Kristova vniká do těla Ježíše Nazaretského. Máme tu před sebou zcela zvláštní jev. Tento jev nesmíte – a příští přednáška nám to objasní – uvádět do stejné souvislosti, do které jsme uvedli vše ostatní, o čem jsme dnes mluvili. Řekli jsme: „Po odloučení Slunce od Země by byla ztvrdla Země, kdyby z ní nebyl vyvržen Měsíc.“ Lidské bytosti by se staly mumii. Platí to pro značnou část pozemského života, ale nikoli pro veškerý

život na Zemi. Přes všechno oddělení Slunce a Měsíce bylo by v Zemi zůstalo něco propadlého smrti, kdyby nebylo Kristovy události. Jestliže odloučení Měsíce umožnilo vnitřní duševní život, tu přišel popud – nový popud k oživení tohoto vnitřního duševního života Kristem, jenž nyní sestoupil ze Slunce. Co Kristus přinesl na Zemi, to by zůstalo – nebýt jeho příchodu – duševně mrtvým produktem, duchovní mumii.

Co se jeví duchovnímu badateli, dívá-li se na dobu, jež předcházela Kristově události? Jeví se mu něco nejvyšší zvláštního. Dívá-li se duchovním pohledem zpět do dávných dob, tu zmizí vnější útvar Země, jak se jeví fyzickým smyslům, jenž je pouhou májou, a místo toho se mu objeví něco, co by se mohlo přirovnat k postavě člověka, ale právě jen k tomu, k postavě člověka. Pro duchovní zrak se Země promění – pravíme výslovně Země – z máji, z vnější klamně postavy v zemskou postavu člověka s pažemi rozepjatými v podobě kříže, ovšem v této postavě člověka mužsko-ženského. Připomíná nám to podivné slovo Platonovo, které vytvořil z mystérií, že duše světa je ukřižována na kříži světového těla. Není to nic jiného než reprodukce zjevení, jež se naskytá duchovnímu pohledu. Kristus na kříži umřel, a tím přešla Země od pouhé formy k životu. Pro dobu před Kristem se Země duchovnímu pohledu jeví jako pouhá forma, pro dobu po Kristu se Země jeví nově ožívána impulsem Kristovým. Tehdy tedy, když Kristův impuls vstoupil do Země, nastalo něco podobného jako při odloučení Měsíce: do něčeho, co by jinak zůstalo formou, vstoupil život. Na událost Kristovu byla zaměřena – pozorujeme-li to správně – celá stará doba. Tak jako dnešní člověk poukazuje zpět ke Kristu jako k bytosti, která v určitém okamžiku vstoupila do vývoje lidstva, tak ukazovali zasvěcenci předkřesťanské doby vždy na to, že Kristus přijde – a ukazovali to, co o Kristu svědčilo, co jej jaksi předvíдалo. Nic nepředpovídalo Krista mohutněji než onen mocný jev – který se ukazoval duchovnímu zraku za určitých podmínek, při kterém Země zmizela ve své fyzické formě a kdy duchovní zrak pohlížel na duši světa ukřižovanou na těle vesmíru. V dávném indickém pravěku* vyprávěli mudrci, že spatřovali v okamžiku, kdy se jim rozevřel jasnozřivý pohled, hluboko, hluboko pod horstvy Země poblíž středu Země kříž a na něm visícího člověka mužsko-ženského, jenž měl na pravé straně znamení Slunce, na levé straně symbol Měsíce a na ostatním těle všechny krajiny a jednotlivá moře a pevniny Země. To bylo jasnozřivé vidění, jaké měli staří indiští mudrcové o oné postavě, jež čekala na naši Zem, aby byla oživena Kristovým impulsem. A oni dávní indiští mudrcové, když ukazovali na důležitou prorockou předpověď Kristovy události, podali důkaz, že tam, kde tak hluboko zírali, byli s to říci: Kristus přijde, neboť to, co na něho poukazuje, to tu je. Proto je nejstarší moudrost, když vystoupí do nejvyšších oblastí, prorockou. Pohlíží na něco, co v budoucnu přijde. Vše, co existuje v budoucnosti, je důsledkem přítomnosti. Co se však odehrává duchovně důležitého v budoucnu, může duchovnímu pohledu naznačit své bytí již v přítomnosti. Kristova událost – nikoli snad zevně abstraktní – nýbrž duchovnímu pohledu naznačená tím, že Kristovo žití, jež se v určitém okamžiku spojilo s žitím Země, se co do formy jeví jako postava světové duše na kříži těla vesmíru. Moudrost všech dob se projevuje ve vnitřní harmonii, nahlížíme-li až k základu věci. Tak budeme muset vycházet z toho, o čem jsme mluvili, pozorovat moudrosti různých věků a snažit se, abychom na ně dali dopadnout světlu, v němž by se mohly objevit ve své pravé podobě.

IV.

V obou předešlých přednáškách tohoto cyklu bylo zdůrazňováno, že nadsmyslové nazírání je s to vidět za jednotlivostmi smyslového závoje, jenž je před námi rozestřen, duchovní bytosti, takže počínaje určitým stupněm duchovního vývoje, nebo řekněme, iniciace, zasvěcení, se to, co v obyčejném životě nazýváme ohnivými, vzdušnými, kapalnými a podobnými tělesy, proměňuje v něco živoucího, čilého, v duchovno. A včera jsme ještě zvláště uvedli, že i za jevy a skutečnostmi našeho vlastního duševního života, pokud se odehrává ve fyzickém světě, jsou skryty duchovní bytosti.

Můžete se otázat: „Je tomu tedy tak, že nadsmyslové vědomí vidí duchovní bytosti tam, kde obyčejné vědomí vnímá – řekněme teplo, barvu a podobně, takže bychom potom měli před sebou svět ve dvou podobách, jednou jako vnější svět smyslů podruhé jako duchovní svět?“ A opět pokud jde o nitro: „Mají se věci snad tak, že ve svém duševním životě máme pocity, city, skutečnosti svědomí, skutečnosti myšlenek, a za nimi že stojí duchovní bytosti?“

– Anebo je tomu jinak? Totiž: Nekryje se snad duchovní svět ve svém vnějším projevu zcela se světem smyslů? Mohli bychom tuto otázku položit též takto: „Pocházejí všechny možné duchovní bytosti z toho, co je vnějším projevem fyzického světa, anebo jsou tu ještě jiné duchovní bytosti, jež nemají ve fyzickém světě projev?“

Takto bychom se mohli ptát. Pro nadsmyslové vědomí zní následující odpověď: „Je tomu sice tak, že za každým vnějším vjemem je určitá duchovní bytost nebo i duchovní skutečnost, ale pro nadsmyslové vědomí se vyskytují při vstupu do vyšších světů i duchovní bytosti a skutečnosti, které nemají žádný projev ve fyzickém světě.“ Jsou tedy pro zasvěcence ještě jiné zkušenosti než jen takové, jež sesílají svůj projev, svůj stínový obraz do fyzického světa. A stejně jsou i duchovní bytosti a zkušenosti, jež nevrhají svůj stín do našeho duševního života, a jež tedy nemají svůj projev ve skutečnostech svědomí, skutečnostech myšlenek, v citech, pocitech atd. Chceme-li vyjádřit souhrnně, co bylo právě řečeno, můžeme říci: „Duchovní svět se jeví vyššímu vědomí jakožto svět mnohem bohatší než jeho projevy ve fyzickém světě. To ovšem není asi pro mnohé z vás něco zvláštního. Musí to však přece být jasně postaveno před naši duši. Musí být jasné, že existují nejen zastřené duchovní jevy a bytosti, tak jako třeba oheň zastírá duchy živlu ohně, kteří jsou za ním, ale že jsou i skryté duchovní bytosti a skutečnosti. Budeme-li chtít pokračovat ve svých úvahách, bude nutno rozeznávat a ukázat si ještě přesněji to, čeho jsme se již včera dotkli.

Včera jsme poukázali na to, že existují duchovní bytosti, jež odpovídají tomu, čemu říkáme svědomí. Podobně existují duchovní bytosti i pro všechny další vnitřní skutečnosti. A na konci včerejší přednášky jsem mohl ještě podotknout, že řecký mýtus měl jasný názor v tom, když předvádí duchovní bytosti, jež se projevují jako oživovatelé a podněcovatelé našeho vnitřního duševního života obrazně v Eryniích, a že tyto Erynie patří ke staršímu rodu bohů nebo duchů než ti, kteří stojí za vnějšími smyslovými jevy. Proto ti, kdo mluvili o Eryniích, říkali, že náleží staršímu rodu bohů než řečtí národní bohové, shledávající, že pomsta Oresta je správná. Z vyššího názoru byly Erynie vyslány, aby opravily, co národní bohové shledali jako správné. Národní bohové totiž nebyli ničím jiným než mystickým projevem bytostí za světem smyslů. Tím jsme poukázali na velmi důležitou skutečnost celého vývoje lidstva a vesmíru; a touto skutečností se i dnes musíme poněkud intimněji obírat.

Ohlédněte se ještě jednou na vše, co předcházelo vývoji naší Země. Víte, že naše Země byla před tím, než se stala Zemí, starým Saturnem, starým Sluncem a starým Měsícem. Ti z vás, kdo sledovali dřívější výklady, si řeknou: „Za vším, co se děje v průběhu našeho pozemského vývoje ve všech čtyřech říších – lidské, zvířecí, rostlinné a nerostné pracují zástupy duchovních bytostí a ty jsou na nejrozmanitějších stupních vývoje. Duchovní bytosti, jež sesílají ze Slunce své blahodárné účinky, stojí na určitém stupni vývoje, a za zemským vývojem stojí jiné bytosti, jež odloučily v pravý čas Měsíc. Všechny tyto bytosti zasahují někde do souvislostí pozemského vývoje, do souvislosti říší, jež patří k vývoji naší Země, takže to, co stojí za jevy, jež nás obklopují, je bohatě členěným duchovnem. A tak si můžete pomyslet, že právě tak bohatě rozčleněné duchovní říše byly i v době vývoje starého Saturnu, Slunce a Měsíce. Všechny tyto říše nesmíme chápat snad tak, že bychom vynašli jména, jež by platila vždy pro tu nebo onu bytost. Jména, jichž můžeme používat, nejsou většinou jmény označujícími individuality, nýbrž jmény, znamenajícími hodnoty nebo úřady. Vyřkneme-li tedy jméno pro nějakou bytost, jež působila v době sluneční, nemůžeme již použít stejného jména, chceme-li označit tuto bytost při jejím působení na Zemi. Neboť postoupila vývojově dále. Vidíme tedy, že je třeba mluvit velmi přesně, chceme-li vystihnout skutečnost v duchovních oblastech.

Vývoji naší Země tedy předcházelo nejen trojí vtělení této naší zeměkoule, ale tři duchovní světy, tři mocné vesmírné říše. A tyto tři mocné vesmírné říše se navzájem velmi podstatně liší, zkoumáme-li je nadsmyslovým vědomím. Zkoumáme-li vývoj starého Saturnu, starého Slunce, starého Měsíce, ukáže se něco, co vlastně nelze srovnat s ničím, co můžeme na naší Zemi pojmenovat. Je zde možno mluvit pouze přirovnáním.

Vzpomenete si, že jsem řekl, že vývoj starého Saturnu byl v podstatě vývojem tepelným, ohňovým. Dále že na Slunci se teplo zhustilo ve vzduch, na starém Měsíci se vzduch zhustil ve vodu a teprve na Zemi se objevuje „země“. Kdybyste však chtěli přímo to, co dnes spojujete s pojmem ohně nebo tepla, přikládat na tepelný nebo ohňový vývoj starého Saturnu, nebyla by to představa zcela správná, neboť onen saturnský oheň se podstatně liší od našeho pozemského ohně. Nemůžete vůbec srovnávat tento saturnský oheň s ohněm, jaký dostáváte, zapálíte-li dřevo, nebo s ohněm, jehož používáte k tavení kovů apod., nýbrž existuje jen jediný, co dnes poněkud můžeme srovnávat se starým saturnským ohněm, a tím jediným, s čím je možné srovnávat tento saturnský oheň, je onen oheň, jenž jako teplo proudí vaší vlastní krví. V tomto – můžeme říci – živoucím ohni, v tomto teple, jež je současně tím, co je ve vás oživujícím prvkem, máte něco, co byste mohli srovnávat s podstatou, z níž jedině a výhradně byl složen starý Saturn, kdežto to, co je dnes fyzickým ohněm, je již odvozeninou, následnou zplodinou starého saturnského ohně a ten tvar, jaký dnes venku v prostoru vidíte fyzickými očima, vlastně povstal teprve na Zemi. Již jen naše teplo v krvi nám připomíná fyzicky to, co bylo v době fyzického vývoje na starém Saturnu. Vidíte tedy, že už jen málo zbývá, co se dá v našich nynějších dnešních zkušenostech srovnávat s vlastnostmi, jež bývaly v těchto dřívějších vývojových stavech, takže tu shledáváme tři různé stavy, které existovaly jako velmi odlišní předkové našeho dnešního pozemského stavu: stav starého Saturnu, stav starého Slunce a stav starého Měsíce.

Nyní vám však musí být jasné, že v podstatě je v našem zemském vývoji opět určitým způsobem obsaženo vše, co tu bývalo za stavu starého Saturnu, starého Slunce a Měsíce, jenže se to změnilo. Vlastně to, co bylo ve starém Saturnu zprvu zárodkem a ve Slunci a Měsíci se dále vyvíjelo, vězí nyní v našem zemském vývoji.

A vidíme vše, co se v těchto třech postupných stavech vyvinulo, sice proměněné v našem zemském vývoji, ale můžeme u pozměněných stavů vždy udat, který z dřívějších vývojových stavů je právě podkladem. V naší Zemi je utajen starý Saturn, staré Slunce a starý Měsíc.

Probereme to nyní trochu podrobněji, jak je to vše utajeno v našem zemském vývoji. Uvedete-li si před duši, co se říkalo v předešlých přednáškách, můžete si říci, že Země byla kdysi se Sluncem a Měsícem společně jedním tělesem. Tehdy byly v této Zemi i všechny duchovní bytosti, všechny fyzické látky, vše, co existovalo za dob starého Saturnu, starého Slunce a starého Měsíce. Ale bylo v tom i vše, co z duchovních bytostí bylo činné po dobu Saturnu, Slunce a Měsíce. To tedy bydlelo na počátku zemské doby společně v Zemi. Takže můžeme tento počátek zemské doby vyznačit takto: Země počíná tím, že do sebe pojala tři předchozí vývojové stavy se všemi vývojovými stupni duchovních bytostí, jež předcházely. To vše žilo uvnitř v naší Zemi. Představíte-li si však, že tyto bytosti mají rozmanité vývojové stupně, tu si musíte říci: „Pozoruje-li tedy někdo tuto Zemi, musí mít možnost rozlišovat tyto trojí různé duchovní bytosti a substance.“ Musíte si říci pro počátek zemského vývoje: „Tohle mohlo povstat jen tím, že kdysi tomu předcházel sluneční vývoj; a toto opět mohlo vzniknout jen tak, že tehdy byl měsíční vývoj před naším zemským vývojem.“ Takže našemu zemskému vývoji předcházely tři stavy, které opět nacházíme v tělesu této Země na počátku zemského vývoje.

Tuto skutečnost, kterou jsem vám právě předvedl před duchovní zrak, tu měli vždy na očích lidé, kteří ve starém intimním vědomí mívali spojení s tajemstvími duchovního světa. A nazýváme-li číslo tři jako charakteristické zvláště pro vyšší světy, tu opět ti, kdo pohlíželi na konkrétnost, nikoli na abstrakce a kdo měli na zřeteli skutečnosti, nikoli pojmy, měli před sebou, před svou duší skutečnost, že naše Země měla v sobě jako ve svém klíně to, co přišlo ze Saturnu, ze starého Slunce, ze starého Měsíce. To je tak zvaná vyšší, předzemská trojnost. Staří zasvěcenci pohlíželi zpět do pradávných časů, kdy vše pozemské bylo duchovní a řekli si: „Tomu, co se teprve na Zemi stalo tuhé, předcházely jiné stavy živů.“ Dokud se ještě Země nepřidružila jako čtvrtá ke třem předchozím stavům, byly tu ony tři stavy předzemské, jimž vše pozemské děkuje za své bytí. Naší Zemi předchází trojnost, jež se označuje našimi běžnými výrazy jako Saturn, Slunce a Měsíc. A jak je tomu nyní s naším zemským vývojem? Tato trojnost se vyvíjela dále, tedy právě v naší Zemi. Mluvíme-li tedy o tzv. vyšší trojnosti, míníme konkrétně ty tři předzemské stavy; mluvíme-li o čtvernosti, míníme tyto tři stavy, jež se znenáhla změnilly tak, že do sebe mohly pojmout ještě samu Zemi. Proto pociťovali všichni ti, kdo byli instinktivním vědomím spojení se skutečnostmi duchovního světa, tajemství vznikání Země v poměru čísla „tři“ k číslu „čtyři“. Řekli si: „Naše Země je čtvrtým vtělením našeho světového vývoje; tím, že je čtvrtým vtělením, pojala všechna tři dřívější vtělení, která se vyvíjela až k jejímu pozemskému stavu; ale tři z nich se musely vyvíjet již v předzemské době stále k vyšším stupňům.“ Pohlíželo se tedy od toho, co se stalo „čtyřmi“, s posvátnou úctou vzhůru ke „třem“ a říkalo se: „Tři“ – Saturn, Slunce a Měsíc – jsou základem „čtyř“, jež vyjadřují vývoj naší Země. (Samozřejmě, že výrazy Saturn, Slunce a Měsíc jsou mými dnešními názvy pro jiné pojmy instinktivního vědomí.)

Sledujeme-li nyní tento náš zemský vývoj samotný, můžeme se otázat: Jak se účastnily jednotlivé duchovní bytosti na jeho dalším postupu?

Tento postup spočívá v tom, že se oddělilo od Země Slunce a potom Měsíc. Při těchto pochodech jsou účastny duchovní bytosti: řídí tyto úkony. Duchovní bytosti vytahují Slunce ze Země a stejně tak vytahují Měsíc ze Země. Jak se účastní

jednotlivé duchovní bytosti starého Saturnu, starého Slunce, říše starého Měsíce těchto různých úkonů? – Vždyť jsou na různých vývojových stupních; mají na tom podíl různou měrou. Máme tu především jednu skupinu duchovních bytostí – to jsou ty, jež nejprve ve starém slunečním vývoji prodělaly určitý vývoj, jenž pro ně byl tak důležitý jako je pro lidi vývoj zemský. Byly to tedy bytosti, jež prodělaly takový vývoj, že právě staré Slunce bylo pro ně vyhlédnuto jako místo k pobytu; bytosti, které jsou přizpůsobeny právě starému Slunci a patří k němu. Jsou to ony bytosti, jež i v průběhu zemského vývoje vytrhly Slunce ze Země, neboť již ze starého Slunce byly tak daleko, že s ním byly tehdy spojeny podobně, jako je nyní lidstvo spojeno se Zemí. Jsou tak daleko, že pro jejich další vývoj je nezbytné Slunce. Při odloučení Slunce odešli i sluneční duchové, aby na naši Zemi působili zvenčí. Když odešli sluneční duchové, zůstali na Zemi již jen duchové saturnští a měsíční. Z těchto dvou skupin duchovních bytostí jsou to saturnští duchové, kteří byli ve svém vývoji tak daleko, že mohli vést a řídit výstup Měsíce z naší Země. Tito duchové byli pro tento čin zralí proto, že v jistém směru přešli co do zralosti sluneční duchy – tedy, že již v době saturnské prodělali to, co sluneční duchové prodělávali v době Slunce. Proto byli s to vypudit Měsíc ze Země a podnítit vnitřní vývoj člověka – a člověka, jenž by byl ztvrdnul v mumii, oživit z vnitřku. Můžeme tedy říci: „Odloučení Slunce způsobili sluneční duchové, odloučení Měsíce saturnští duchové.“ Slunce je kosmickým symbolem pro čin slunečních duchů, Měsíc je kosmickým symbolem pro čin saturnských duchů. A kde zůstává Země? Čím vlastně byli měsíční duchové, to zůstává v Zemi samé.

Pro příští dny bude užitečné, soustředíme-li svůj pohled na zcela určitý moment zemského vývoje. Míním tím onen, kdy právě Měsíc vystoupil ze Země. Země tu zůstala pozadu. Slunce se oddělilo již dříve. Země je nyní ve zcela určitém stavu, nebyla tehdy ještě takovou, jako je dnes. Kdyby Země po odloučení Měsíce bývala již takovou, jakou je dnes, nebylo by třeba celého historického vývoje. Země tedy nebyla takovou; byla v poměru ke svému dnešnímu stavu, kdy je pokryta dnešní minerální, rostlinnou, zvířecí a lidskou říší, v nedokonalém stavu. Tehdy toto vše ještě nebylo jasně zřetelné. Ještě nebyly od sebe odděleny jednotlivé pevniny. Všechno bylo – abychom tak řekli – v jedné zvěti. Muselo se teprve vyvinout to, co později přišlo. Kdybyste v tehdejší zemském stavu přehlíželi průběh vývoje nadsmyslovým zřením, marně byste hledali něco, jako je dnešní rostlinná pokrývka či nerosty; marně byste hledali takové zvířecí a lidské postavy, jako jsou dnešní. Jak se to vše vlastně teprve vytvořilo? Tím, že zvenku působily Slunce a Měsíc. Vždyť proto vyšly ven, aby mohly zvenku působit na Zemi. Naše Země vykouzila to, co mohlo povstat působením Slunce a Měsíce; vše to, co vidíme dnes kolem sebe na Zemi. Mluvíme-li o okamžiku, kdy vystoupil Měsíc, musíme si představit nedokonalou, chaotickou Zemi, a musíme si říci: „Země se teprve postupně pokrývá oněmi útvary, které kolem sebe dnes vidíme – rostlinnou pokrývkou, různými skupinami zvířat, plemy lidí v dnešním fyzickém smyslu.“ To vše raší a pučí působením bytostí ze Slunce a Měsíce. Jejich působením byly vyvolány zvláště vnější útvary, nerostné útvary, rostlinstvo, zvířectvo a fyzické lidstvo; bytosti, které působí z Měsíce, podněcují zvláště duševní život zvířat a lidí. Takto tedy působí zvenku tyto bytosti v našem zemském vývoji. Co jsem vám nyní znázornil, je přibližně v několika málo slovech obrazem, jenž charakterizuje vývoj Země od tzv. doby lemurské do doby atlantské. Teprve během atlantské doby se stává zcela pomalu a znenáhla obraz Země takovým, jak jej nyní spatřujeme ve svém okolí. Musíme tedy rozeznávat v průběhu pozemského vývoje od odloučení Měsíce Zemi chaotickou a Zemi uspořádanou, Zemi, která již zakusila působení duchovních bytostí ve svém okolí.

Vše to, co jsem vám řekl, je výsledkem, pro který nemusíme chodit snad do některého z historicky známých učení. Pomyslete si, že by v důsledku nějaké události zmizelo vše, co vytvořili zasvěcenci – řekněme staré úctyhodné Indie, že by se byla ztratila poznání perských mágů, znalosti Chaldejců, egyptských zasvěcenců, mysterijní znalosti Řecka; dejme tomu, že by se do dneška ztratilo vše z vnějších dokladů, že bychom neměli žádné písemnosti, jež by nám pravily, čemu kdy bylo vyučováno o duchovních základech našeho zemského vývoje. Nebyla by však ztracena možnost pro nás, abychom dnes sami v sobě vyvinuli nadmyslové vědomí. Tak lze vše, o čem jsme si nyní vyprávěli, nalézt nadmyslovým bádáním, aniž by to bylo historicky doložitelné. Nachází se zde tedy před námi něco, čemu lze v dnešním vývojovém okamžiku učit právě tak z původních zdrojů, jako je možno třeba z původního pramene učit matematice.

A nyní se pokusme, když jsme si takto předvedli malou kapitolku z obsáhlé duchovní vědy, někde navázat, abychom viděli, jak žilo v minulých časech to, co můžeme dnes zjistit nadmyslovým bádáním. Bylo by samozřejmě možné dojít k tomu i jinak; avšak pro tento cyklus jsme si vyhlédli takový způsob, že budeme srovnávat to, co lze nalézt bez historických zápisů, s tím, co nám podává ten či onen listinný pramen. A nepůjdeme daleko do minulosti. Vrátime se zpět k oné historické osobnosti, jež existovala v poměrně dávných dobách řeckého duchovního vývoje, k osobnosti, jež je z vnějších dějin velmi málo známá. Ani se pořádně neví, ve kterých letech žila. Vrátime se k osobnosti, jež v určitém smyslu předcházela ostatní řecké mudrce a jejíž jméno je Ferekydes z města Syros*. Žil v období řeckého duchovního rozkvětu, v době, kterou nazýváme dobou sedmi mudrců a jež tedy předchází všemu, co historicky známe z řecké filosofie. O tomto Ferekydovi ze Syru se ve vnějších dějinách hovoří jen málo. Je však značně zajímavé všimnout si toho, co se o něm povídá. Mimo jiné se stává Pythagorovým učitelem. Od něho lze odvozovat mnohá učení, jež nacházíme u Herakleita, u Platona, a pozdějších mudrců. Žil ve starším řeckém vývojovém období, o němž se praví, že mělo sedm mudrců podobně, jako se říká, že staří Indové měli sedm říšiů. Za doby těchto sedmi mudrců v Řecku žil Ferekydes ze Syru. Povídá se o něm, že učil tomu, že základem celého našeho vývoje jsou tři principy – tyto principy nazývá: Zeus, Kronos a Chthon. Jaká to jsou jména? Zkoumáme-li podrobněji, co je těmito třemi názvy míněno, tu vidíme: Především vám bude známo, že Kronos je jen jiným označením starého Saturnu; je to jedno a totéž. Máme tedy v jednom principu u Ferekyda Syrského, v Kronovi onu skupinu nebo souhrn božských duchovních bytostí, jež počítáme k říši Saturna.

Všechno, co zahrnujeme do říše starého Saturna, vše co potom znovu působilo v zemském vývoji jakožto bytosti, jež byly schopny odloučit Měsíc, to je v Kronovi – Saturnovi. A nyní dále – Zeus! Zeus je slovo, jméno, jež kolísá, když se ho používá v dávných dobách. Užívá se ho pro duchovní individuality na nejrůznějších stupních vývoje. Avšak ti, kdo ve starém Řecku věděli něco o zasvěcení, spatřovali v Dioví vůdce slunečních duchů, jak byl pro ně rozeznatelný. Zeus je tím, co žije v působení, jež Slunce vykonává na naši Zemi. Máme tu tedy druhou říši, říši slunečních duchů v tom, co Ferekydes ze Syru označuje jakožto říši Diovu.

A nyní – kdo to byl Chthon? Není ničím jiným než označením pro onen stav naší Země, ve kterém byla v okamžiku, kdy se odloučil Měsíc, tedy v onom jaksi chaotickém stavu, kdy Zemi ještě nepokrývaly rostliny a neexistovala zde ještě zvířata a lidská plemena. A teď nalézáte u Ferekyda ze Syru podivuhodná slova. Říká: „Podkladem vývoje naší Země jsou tedy tyto tři principy: Zeus, Kronos a Chthon. To, čím se Země stala, vzniklo teprve společným působením těchto tří

principů, posvátné pra-trojnosti, jež k nám přišla z předzemských stavů.“ To tedy zná též tento starý mudrc a označuje to oněmi třemi jemu běžnými jmény. A vypráví, jak tomu bylo dále. V oněch starých dobách však nebylo zvykem označovat tyto věci tak suchými surovými pojmy jako dnes, nýbrž se volily barvitě představy pro to, co bylo zřeno a poznáváno v duchu. – A tu praví Ferekydes Syrský: „Chthon se proměnil v Geu, v Zemi, v to, co se dnes nazývá Zemí, tím, že jí Zeus věnoval čestnou řízu – a že takto byla touto řízou oděna.“ Přečtivší slovo pro tento vývoj, který jsem vám právě shrnul v několika slovech. Země tu stála samotná; venku se nacházelo Slunce a Měsíc, duchovní říše, jimž vládli Zeus a Kronos. Tu teprve počalo Slunce, jež vystoupilo, působit na Zemi. Bylo to jako oplodnění Země v jejím chaotickém stavu. Abychom tedy mluvili řečí starého řeckého mudrce – bylo to jako oplodnění Chthona Diem. Ve fyzické oblasti bylo sesíláno sluneční teplo a sluneční světlo. A v tomto slunečním teple a slunečním světle byly sesílány blahodárné účinky Diovy říše, jež všechno oplodňovala. Tu byla Zemi věnována čestná říza. Země se pokryla rouchem a toto roucho, které nyní Zemi obepíná, není ničím jiným než kobercem rostlinných forem, zvířecích postav a postav fyzických lidí. Chthon se proměnil v Geu tím, že jí Zeus věnoval čestnou řízu a že se tímto rouchem pokryla.

V pamětihodných obrazných projevech, ve *xspanilé řeči vidíme znovu to, co můžeme dnes nalézt nadsmyslovým vědomím. Vidíme to v dobách, kdy v Řecku bylo sedm mudrců, kdy působil Ferekydes ze Syru, v dobách, z nichž máme zachováno sotva více nežli jen to zevnější, co jsem vám právě vyprávěl. Ten, kdo si osvětlí tyto věci, jež přicházejí od onoho mudrce, tím světlem, jaké nám dnes může dát nadsmyslové bádání, řekne si: „Nebylo by možné tak výstižně říci něco takového, co potvrzuje dnešní nadsmyslové bádání, kdyby onen mudrc sám nebyl věděl o všech těchto věcech.“ A tážeme-li se nyní dále: „Odkud pochází vědění Ferekyda Syrského?“, tu nacházíme, že měl tzv. foinické zasvěcení. Vidíme v něm tedy člověka, jenž byl zasvěcen v chrámech staré Foinikie a jenž tím, co směl říci, přenesl z foinických chrámů do Řecka to, čemu se tam učil. Mnohé tedy vyplynulo z Orientu z toho, co tam žilo ve shodě s ostatní východní moudrostí.

Zde jsem Vám chtěl nastínit – a mohli bychom uvést mnoho takových případů – že umíme-li správně číst, potom u dávných mudrců stále nacházíme to, co lze nalézt i dnes, aniž pro to existují historické tradice. A vlastně jsme nešli až tak daleko do minulosti lidstva. Můžeme v mnoha případech vidět, že umíme-li rozluštit projev, lze příslušným způsobem v dávných dobách nalézt učení, jež dnes vyhledáváme z původních pramenů. Musíme však vědět, že by bylo nesprávné, kdybychom mysleli, že se osvětlení východní moudrosti tím, co můžeme dnes získat ze západní moudrosti vyčerpává tím, že prostě řekneme: „Na Východě nalézáme pro vývoj to nebo ono, jako mínění.“ My dnes hovoříme tímto způsobem. – Obdobu toho však nacházíme třeba u Ferekyda ze Syru i v egyptské době, v době chaldejských mágů, v době staroindické. Mohlo by se potom říci, kdyby se toto považovalo za jediné možné: „Moudrost dnes nacházíme v nejrůznějších formách všude tam, kde lidé toužili po moudrosti: stále jednu a tutéž moudrost.“ Není ovšem možno namítnout ani to nejmenší proti tomuto tvrzení v jeho abstraktní formě, neboť věc je skutečně prostě taková. Nutno však říci, že to je jen část pravdy. Tak jako vývoj rostliny není takový, že by rostlina od své nejspodnější části v kořenu až do plodu vytvářela stále stejné orgány, nýbrž tvoří zelené listy, potom barevné plátky, prašníky, pestík atd., tak jako v rostlině se tedy mění tvar toho, co vytváří a co se stává stále vyšším a vyšším, tak je tomu i s pokrokem lidského života na Zemi. I když je pravda, že se stále v nejrůznějších formách objevují znovu tytéž moudrosti, existuje i tady vývoj; a není prostě správné, že by snad již v době praindické existovalo totéž, co dnes.

Stejně tak málo pravdivé by bylo, jako kdyby se řeklo, že to, co se na rostlině vytváří jako květ, je totéž jako třeba v kořenu. V obojím existuje stejná síla; avšak můžeme ji poznat v její realitě jedině tehdy, když sledujeme skutečný vývoj, takže se pozná pokrok v tajemstvích, jež jsou základem vývoje lidstva. To, čemu se na Zemi učilo v první době po velké atlantské katastrofě, tomu lze učit ještě i dnes; čemu učil Ferekydes ze Syru, tomu lze učit i dnes, ale pozemský vývoj byl pro člověka obohacen, dostalo se mu nových prvků. Včera jsme poukázali na důležitý okamžik křesťanské složky ve vývoji lidstva. Tím se mu dostalo toho, co nemá obdobu a co je jedinečné ve vývoji Země. Již se mi stalo, že jsem slyšel někoho říci: „Ale to by přece bylo ve vývoji lidstva nespravedlivé, kdyby tolik a tolik tisíc let před příchodem Krista nemohla být člověku sdělována plná moudrost. Jak by k tomu přišli lidé v předkřesťanské době, že jim bylo něco odpíráno? Musíme podle všeobecné vesmírné spravedlnosti předpokládat (tak říkají mnozí), že se sice mění formy moudrosti, ale že se k dávným moudrostem nepřidaly nové pravdy; neboť jinak by se potom muselo tvrdit, že pro lidi žijící v době po Kristu, bylo připraveno něco vyššího než pro lidi před dobou Kristovou. – Kdyby se to opravdu občas neříkalo, nemuseli bychom se tady o tom vůbec zmiňovat; můžeme chápat to, že se takové věci říkají jinde, ale ne u lidí, kteří mají duchovně-vědecké snahy. A proč ne? Protože lidé, kteří jsou vtěleni v době po Kristu, jsou přece týmiž lidmi, kteří žili předtím; neboť lidé procházejí opětovnými vtěleními, a to, čemu se nemohli ještě naučit na Zemi před příchodem Krista, budou se moci naučit právě později. Domnívá-li se někdo, že se člověk znovu a znovu vtěluje, aby se mu předkládalo stále jedno a totéž, potom nevěří s plnou vážností, svým cítěním a celým svým duševním životem v opětovné vtělování. Skutečně mu věřit, znamená poznat jeho účel, jeho smysl, poznávat, že není zbytečné, přicházíme-li znovu a znovu, nýbrž že se to děje proto, abychom se mohli na Zemi naučit něčemu novému. Je-li tomu tak, potom musí Zemi přitékat stále nový a nový život; člověk musí na Zemi vidět stále něco nového, když na ni opět přijde. Je to pouhá abstrakce, říká-li se: „V různých světových názorech se vždy znovu vracejí tytéž moudrosti.“ Konkrétní a pravdivé však je, že se moudrost vyvíjí, že nabývá stále vyšších a vyšších forem, až se jednou objeví na Zemi to, co bude zralé, aby přešlo do jiného stavu tak jako saturnský stav, sluneční stav, měsíční stav přešly do stavu zemského. Neprobíhá tu pouhé opakování, nýbrž skutečný pokrok! O to zde právě jde. A v tom tkívá také rozdíl mezi východním a západním způsobem myšlení. Západní způsob myšlení se v souladu se svým posláním nemůže nikdy odloučit od skutečně konkrétně historického pojmání našeho zemského vývoje, od pojmání, které vidí pokrok, nikoli stálé opakování téhož.

Pojem dějin jako takový vstoupil do vývoje lidstva teprve skrze Západ. Zde se teprve člověk naučil pojímat věci skutečně historicky, nikoli v nich vidět pouhé opakování téhož. A objeví-li se mezi námi někdo, kdo není zcela proniknut pojmem dějinného pokroku a oddává se potom zvláště silně orientálnímu způsobu myšlení (jehož pravdivost tím nemá být ani v nejmenším zpochybněna a který v plném rozsahu podepisujeme, i když říkáme, že k tomu musí přistoupit historické pojetí), potom se snadno stává, že mu pojem dějin naprosto unikne a že mu může vyvstat podivná otázka. „A nač je vlastně toto věčné opakování stále stejného?“ Taková byla např. otázka, kterou kladl Schopenhauer, jemuž scházela pojem dějinnosti v pravém slova smyslu a jenž byl v našem duchovním životě jedním z těch, kteří přijali velmi mnoho vnější exoteriky z orientálního života. Tím, že se vysloví nějaká vyšší moudrost, nemá být nikterak ublíženo nižší moudrosti; přitakáváme všemu, co se tvrdí z hlediska nehistorického, jen se tím nižší způsob myšlení povyšuje do vyšší

říše. V našem případě to znamená osvětlovat orientální způsob myšlení světlem Západu*.

To, co jsem vám zde nyní vylíčil abstraktně, mohl bych potvrdit i na příkladu. Již z toho, co tu bylo řečeno, jste mohli vycítit, že nacházíme výsledky nadmyslového bádání přítomnosti ve starých dobách, v jiných formách, jestliže je hledáme. Pravěk můžeme osvětlit jen tehdy, použijeme-li k tomu světla z přítomnosti. Při tom znovu navážeme, řekli bychom na zcela určitou duchovní osobnost, duchovní individualitu. Později probereme ještě další podrobnosti; dnes chci zdůraznit ještě jenom jedno. – Vráťte-li se do doby, ve které bylo uloženo do Véd to, co zbylo v určitém směru jako ohlas velebných, vznešených moudrostí rišů, nacházíme mezi mnoha pojmenováními božských bytostí jméno Indrovo. Kdybych měl odpovědět z hlediska nadmyslového bádání přítomnosti na vaši otázku: „Jaká je to bytost, které se říkalo ve védské době Indra?“, tu bych učinil nejlépe, kdybych vám opět charakterizoval, jak si může dnešní člověk nadmyslovým bádáním získat názor, živou představu o této bytosti, která opravdu existuje. Zdůraznili jsme již, že za vším, co nás zevně obklopuje ve světě, za ohněm, vzduchem, vodou, zemí jsou duchovní bytosti. Dáme-li na sebe působit tomu, co přichází jako oheň nebo vzduch nejprve k našim smyslům, máme vnější projev duchovních bytostí, jež jsou za ohněm nebo vzduchem. Co je za tím, co vnímáme v obyčejném životě fyzicky, to můžeme hledat tak, že se nadmyslovým zřením pozvedneme od fyzického světa ke světu duševnímu. Tehdy nacházíme mnohé bytosti pro to, co se nám zevně projevuje jako vzduch. V našem duchovním okolí tedy spolu pracuje mnoho duchovních bytostí, aby daly vznik tomu, co se nám zvenku projevuje ve fyzických úkazech vzduchu. Ptáme se: „Jak se jeví duchovní říše za vzduchem, díváme-li se na ni v duševním světě?“ Odpověď zní: „Přicházíme k množství duchovních bytostí, jež nesestupují až do fyzického světa, jež se projevují vzduchem a předstupují před nás v duševním světě jako individuality.“ A existuje tu jedna zcela určitá nejmocnější bytost. Ještě i dnes ji nacházíme. Je to ona bytost, kterou nazývali ve staré Indii slovem Indra. Je současně tou bytostí, jež se účastní celého našeho dýchacího procesu. To, že jsme se stali dýchajícími bytostmi, jakými jsme, za to vděčíme působení této bytosti. K této bytosti je možné trvale vzhlížet a říkat: „Tobě, ó Indro, děkuji za to, že mohu mít takové dýchací ústrojí, jaké máme jakožto lidé.“ Avšak činnost takovýchto bytostí se opět neomezuje jen na jediné, je rozvětvená. Téže bytosti děkuje člověk ještě za mnohé jiné. Proto může říci: „Tobě, bože Indro, jemuž děkuji za možnost dýchání, tobě děkuji též za sílu, jež může například proudit mými svaly, mám-li ve válce zvítězit nad svými nepřáteli...“ Tak může člověk pronášet modlitbu k Indrovi o sílu, aby zvítězil nad nepřáteli, neboť i touto funkcí je tato bytost pověřena. Téže bytosti, pro kterou nepotřebujeme jmen, jen když víme, že existuje, nutno také připisovat, že blesky šlehají v mracích a burácí hrom a že nastávají blahodárné účinky, jaké doprovázejí bouře. I pro tyto jevy je možné opět pronášet vzhůru modlitby, myslí-li člověk vůbec na takovou modlitbu k bohům.

Vidíme tedy, že v duševním světě existuje určitá bytost, které se v dávných védských dobách prostě říkalo Indra. Indra je tu pro nás stejně jako pro tehdejší dobu.

A nyní přichází ještě něco jiného. Představte si tuto bytost Indry tak, jak ji skutečně viděl dávný indický zasvěcenec, když vzhlédl duchovním zrakem k duševnímu světu; představte si to a otažte se: „Vidí dnešní zasvěcenec Indru stejně?“ Tu musíme odpovědět: „Vidí vše to, co tehdy viděli na tomto Indrovi, ale vidí na něm ještě něco jiného.“ Podíváte-li se na člověka, třeba Josefa Nováka, když je mu 40 let, můžete říci: to je stejný člověk, jehož jsem před třiceti lety viděl jako

desetiletého, už tehdy se tak jmenoval, ale jaksi se trochu změnil. A popisovali byste Josefa Nováka v jeho čtyřiceti letech špatně, kdybyste někomu vykládali, jak vypadal, když mu bylo deset let. Říkáte sice pravdu o Josefu Novákovi, ale on za těch třicet let prošel vývojem a na to musíte pamatovat, mluvíte-li o jeho dnešním stavu. Myslíte si snad, že lidé se sice na Zemi ve svých jednotlivých životech a život od života stále vyvíjejí a že duchovním bytostem se vede tak, že dnes ještě jsou na tom stupni, jako tehdy, když k nim vzhlíželo jasnozřivé vědomí? Že by bohové byli po tisíci letech stále stejní? To samozřejmě nejsou. Můžeme tedy říci, že Indra – od doby, kdy k němu vzhlíželi vůdcové staré Indie – se vyvinul. Co se tedy z něho stalo? Jak se nám jeví jeho vývoj? Obrátíme-li jasnozřivé vědomí k postavě Indry starých dob, jak se nám tato postava jeví? Vidíme zde následující: V určitém okamžiku vývoje u tohoto Indry vidíme něco zvláštního. Abychom to měli před sebou hodně názorně, opakujeme: zaměříme tedy vidoucí vědomí v duševním světě ke starému indickému bohu Indrovi a sledujeme jej v průběhu tisíciletí. Tu nacházíme okamžik, kdy to vypadá tak, jako by na Indru dopadaly světelné paprsky od zcela jiné duchovní bytosti; a tímto světlem, jež na Indru dopadá, je Indra osvěcován. Pozdvihuje se tím k vyššímu stupni svého vývoje. Je tomu právě tak, jako byste se v určitém věku svého vývoje naučili něčemu důležitému, čím se stanete zcela jiným člověkem. To se stalo jednoho dne Indrovi. Od jiné duchovní bytosti dopadlo na Indru duchovní světlo a od té doby září k nám od Indry to, co bylo v Indrovi již dříve, ale obohaceno ještě duchovním světlem druhé duchovní bytosti. Na tento okamžik v dějinném vývoji lidstva, když se stalo to, co jsem právě popsal, můžeme přesně poukázat. Bůh Indra je tu v duševním světě v době, kdy pro zemský vývoj nebyl Kristus ještě vnímatelný, kdy však přece již světlo, vycházející z Krista, dopadá na Indru. Světlo, duchovní světlo, jež vychází od Krista, dopadá teprve později na Indru. A někdo, kdo má takovou schopnost, může vzhlednout k Indrovi a říci: „Indra se mi nyní jeví jako něco zcela jiného, než se jevil dříve, neboť dříve se z něho neodráželo Kristovo světlo.“ Ten, kdo je povolán, aby hlásal lidstvu, praví: „Kdysi žil dávný Indra. Zajímá nás, čím byl dříve. Nyní nás však zajímá i to, co k nám odráží, co od něho nyní září zpět.“ Tak jako Měsíc odráží sluneční světlo, odráží od oné doby Indra do duchovního vývoje Země nikoli své vlastní světlo, nýbrž vyzařuje zpět světlo Kristovo. Toto světlo nedopadá na Zemi, ale je odráženo zpět Indrou. Nedává tedy poznat Krista přímo, nýbrž tak, jako poznáváme světlo sluneční, když k nám září od Měsíce. Toto světlo Mojžíš ohlašoval svému národu a nazval toto Kristovo světlo, které se odráží tak, jako se sluneční světlo odráží od Měsíce, jménem Jahve nebo Jehovah. Máte zde tedy to, co jsem častěji v přednáškách o Janově evangeliu zdůrazňoval v jiné formě: Kristus dává o sobě předem zvěst a Jahve nebo Jehovah je jménem pro Kristovo světlo, nejprve odrážené a zářící zpět od starého božstva – což je Kristus předvídaný prorocky. Je tomu tak, jako by byl v průběhu zemského vývoje dávný Indra pojat Kristovým světlem a nyní ze sebe vyzařoval zpět k Zemi toto Kristovo světlo. Tím, že byl zasažen Kristovým světlem, prodělal bůh Indra sám vývoj. Nestal se přirozeně sám Jehovah. Nesmíte říci, Jehovah, to je Indra. Ale shledáte pochopitelným, že stejně jako se Indra projevoval v blesku a hromu, podobně se v nich projevoval Jahve nebo Jehovah. Něco se může odrážet jen tou měrou, jak to připouští bytost odrážející. Proto se Jahve projevoval v blesku a hromu. Zde máte příklad: podobně jak probíhá duchovní vývoj ve svém světě, tak probíhá i lidský vývoj ve světě lidském. Jestliže během tisíciletí pozorujeme duchovní bytosti, zjistíme, že zde neexistuje stále stejný, neměnný pohled. V duchovním světě probíhá děj, existuje zde dějinný vývoj. Dějiny Země jsou vnějším projevem dějin v duchovním světě. Skutečně, vše, co probíhá zde na Zemi, má své příčiny v tom, co probíhá

v duchovním světě. Musíme se naučit rozumět a chápat v jednotlivostech to, co stojí za našimi pozemskými událostmi jako jejich stěžejní základy.

Na příkladu jsem vám ukázal, co je míněno tím, že lze tehdejší staré světy osvětlovat z dnešního hlediska. K tomu je třeba, abychom pojem dějin brali zcela vážně a zeptali se: „Hledáme-li dnes tutéž bytost, která existovala před tisíci lety, jak se nám jeví dnes proměněná a co způsobilo tuto proměnu?“ Chtěl jsem Vám na příkladu objasnit dějiny duchovního života. Zachováte-li v paměti, že existují moudré pravdy, jež nacházíme dnes a jež znovu najdeme, pohlížíme-li zpět, jenže pod jinými jmény a v jiných tvarech a v jiných projevech a budete-li dále pamětlivi toho, že existuje dějinný vývoj, pokrok v duchovním životě, jenž je podkladem fyzického života, pak máte dvě pravé zásady, jež musí být základem veškeré duchovní vědy, která chce působit do lidské budoucnosti, která se chce vyvíjet. Zítra budeme mluvit o projevech jediného božského života v jeho rozmanitých formách, o poznávání vzestupujícího božského života ve výtvorech vždy vyšších a vyšších, k dozrání ve vlastní plody vesmírného bytí.

V.

V předchozích přednáškách jsme poukázali na to, do jaké míry působí vnější svět jako iluze a zakrývá duchovní svět. Pronikne-li tedy jasnovidné vědomí za závoj zdání, vniká do duchovního světa. A kdo má takovýto zážitek, může potom říci, že pro něho je nyní vnější smyslová clona průhlednou a že skrze ni vidí do duchovního světa. Mohli bychom říci, že to je jedna z cest do duchovního světa. Ukázali jsme však také, že v našem vlastním vnitřním duševním životě vše, co nazýváme myšlenkami, city, pocity, ba i složitějšími jevy tohoto duševního života, jako je svědomí atd., je tím závojem, jenž zastírá duchovní svět. Pronikne-li vidoucí vědomí tímto závojem, přichází opět do duchovního světa. Tyto dvě různé cesty do duchovního světa znali lidé ve všech dobách. Lidem, kteří hledali zasvěcení, byla známa skutečnost, že do duchovního světa se přichází, pronikne-li člověk jedním směrem vnější závoj a druhým směrem vnitřní závoj. Proto nacházíme u dávných národů Země rozlišování mezi horními a dolními bohy. A v mystériích všech dob se říkalo, že člověk na určitém stupni zasvěcení předstupuje před dolní a horní bohy. Ale i způsob, jakým se jednalo, šlo-li o svět horních bohů, byl zcela jiný, nežli pro svět dolních božstev. Lze pochopit, že tento předpoklad dvojí různé cesty do duchovních světů je oprávněný, uvážíme-li následující: na to, že k člověku přichází vnější svět v pestrém závoji barevných dojmů, tepelných dojmů atd. atd., tedy v pestrém závoji živlů ohně, vzduchu, vody a země, na to nemá člověk zpočátku žádný vliv. Slunce ráno vychází, sesílá své světelné paprsky na pozemské věci, a na základě různých vztahů, jak se naskytnou, vytváří se vnější svět smyslů. Když potom člověk pronikne za tyto vztahy, vniká do duchovního světa. Člověk tedy není s to, když nemá vliv na vnější svět smyslů, jenž jej obklopuje, něco v něm poškodit svým vlastním obsahem. Postavil jej před duchovní bytostí, jež se tímto světem smyslů projevují. A člověk jej nemůže vlastní silou zhoršit. Je-li tedy člověk zasvěcen, může mu jít jedině o to, aby proniknul závojem smyslového světa. Musí však ponechat závoj světa smyslů tak, jak jej vytvořily duchovní bytosti.

V jiném postavení je člověk vůči svému vlastnímu vnitřnímu světu. Jak člověk pociťuje a cítí, jakou má vůli, jak myslí, jak vytváří své pocity svědomí, je závislé na tom, zda je člověk dokonalejší nebo méně dokonalý, zda pracoval více nebo méně na svém duševním životě. Člověk nemůže, řekněme, vyvolat dobrou nebo špatnou červeň na ranních červácích nebo zeleň na nějaké rostlině. Může však, zkaží-li svůj vlastní duševní život, vytvářet v sobě protismyslové pocity, zlé morální úsudky. Člověk se může více nebo méně oddávat hlasu svého svědomí. Může se ve svých představách oddávat krásnu nebo ošklivostem, pravdivým nebo falešným myšlenkovým výtvorům. Člověk tedy přeměňuje svým vlastním chováním závoj, který naše duše ve svém vnitřním životě rozprostírá na duchovní svět. A jelikož vše, co spatřujeme za závojem svého vlastního duševního života, je nakonec závislé na tom, je-li tento závoj sám správný nebo zkažený, lze snadno nahlédnout, že při zkaženém, nedokonalém, málo vyvinutém nitru je možné při výstupu do duchovního světa nebo při sestupu k dolním duchovním bytostem vytvářet zkreslené obrazy, nepravé, smyslu odporující a nepřirozené představy a síly.

Proto se vždy ve všech dobách činil rozdíl mezi vzestupem k horním božstvům a mezi sestupem k dolním božstvům, a na sestup se pohlíželo jako na něco podstatně nebezpečnějšího než na výstup k horním bohům. Proto byly na cestu do duchovního světa kladeny na chovance mystérií, duchovní vědy, zcela zvláště vysoké požadavky.

Bylo nutno se o tom zmínit proto, že tyto dvě cesty do duchovního světa hrají velkou roli ve vývoji lidstva, a že lze jen takto dobře porozumět vzájemnému postavení Východu a Západu a pochopit vztah mezi „Děťmi Luciferovými“ a „Bratřími Krista“, postavíme-li si obě tyto cesty před svůj zrak. Ve vnějším světě, který se může jevit zevnímu pohledu velmi často jako pestrá směsice nejrůznějších skutečností, není nic, co by nebylo moudře vedeno, nic, v čem by nebyly účastny duchovní bytosti, duchovní síly a duchovní skutečnosti. A všemu, co se děje, porozumíme jen tehdy, naučíme-li se poznávat, jak se duchovní události seskupily za vedení těch mocností, jež byly popisovány z nejrůznějších stran. Chceme-li porozumět, proč právě na Východě vykvetly určité formy moudrosti a proč opět budoucnost křesťanství je závislá právě na vybudování západních sil, musíme svůj zřetel obrátit k prameni, k historickému vývoji obou světů.

Z různých přednášek, které jste ode mne slyšeli, je vám známo, že všechn náš nynější duchovní život pochází z oblasti, kterou nazýváme Atlantis, že duchovní život dávnověku se vyvinul na území západně mezi dnešní Evropou a Amerikou a že to, co nacházíme jako asijskou, africkou, americkou kulturu jsou konec konců odvozeniny staré atlantské kultury. Tam musíme hledat otcovskou a mateřskou půdu všeho našeho kulturního života. Před onou obrovskou katastrofou, která potom pozměnila tvářnost Země, až vznikla její nynější podoba, existovaly ve staré Atlantidě lidské rody zcela odlišné od současných, které byly vedeny velkými zasvěcenci, vůdci lidstva. Zde se vyvinula kultura, jež v podstatě byla ovlivněna dávnou jasnozřivostí, takže lidé těchto dob měli instinktivní schopnost zřít skrze vnější závoj světa smyslů jak k horním bohům, tak skrze vlastní duševní život k dolním božstvům. Tehdy to bylo přirozené. Tak jako je pro dnešní lidi přirozené vidět očima, slyšet ušima atd., tak bylo tehdejšími lidmi přirozené nejen venku vidět ve světě barvy a slyšet tóny atd., nýbrž vidět za barvami a slyšet za tóny duchovní bytosti. Stejně bylo pro ně přirozené slyšet nejen hlas svědomí, ale vnímat například to, co Řekové nazývali Euriniemi. To postřehovali jakožto duchovní bytosti. Dávní Atlantovci byli tedy instinktivně obeznámeni s určitým duchovním světem. Smyslem vývoje lidstva je, aby lidé postupně vystoupili z tohoto dávného instinktivního vědomí, jež zřelo duchovno, a postoupili k tomu, co je vlastní naší době. Lidé na fyzické úrovni museli projít tímto stupněm života. Nebylo by však možné vést prostě celý vývoj lidstva z duchovního světa tak, že by se vyslal nějaký proud lidstva ze staré Atlantidy po krajinách Evropy, Afriky do Asie, a že by se vše tak nějak přímočaře vyvíjelo.

Vývoj nespočívá nikdy jednoduše v tom, že by se něco vytvářelo ze zárodku a potom přímo postupovalo, nýbrž všude, kde jde o vývoj, musí k tomu přistoupit ještě něco jiného. Že vývoj není nikdy přímočarý, takže by vždy jedna věc vytvářela druhou, nýbrž že vždy patří k vývoji ještě něco jiného – si můžete nejprve objasnit na zcela obyčejném příkladu. Podívejte se na rostlinu! Vhodíte do země semínko a vidíte, jak z tohoto semínka vyraší ústrojí rostliny, listy, jak později povstanou kališní lístky, tyčinky, pestík atd. Má-li však dnešní normální život rostlin kráčet ve vývoji kupředu je třeba, něčeho jiného, něčeho, co není v přímé linii postupu. K vytvoření plodu je nutné oplodnění. Je třeba, aby z jedné rostliny na druhou přecházely oplodňovací látky, aby se z květu vyvinul plod. A z květu by se plod nevyvinul přímo, nýbrž musí zvenčí přijít proud vlivu, aby tímto vlivem, který přichází ze strany, postoupil vývoj dopředu. To, co můžete vidět na rostlině, je obrazem pro veškerý světový život; a poukazuje vám to i na duchovní život. Je naprosto nesprávné, myslí-li člověk, že se v duchovním životě dojde k cíli, představí-li si, že někde vznikne nějaký kulturní proud a ten že dává vzniknout novým a novým věcem jen ze sebe samého. Tak by tomu mohlo být po nějakou chvíli, avšak nestačilo by to,

a nemohlo by to právě tak způsobit to, co se má stát podobně, jako květ bez oplození nemůže vytvořit plod. Vždy musí v určitém bodu vývoje přijít nějaký postranní vliv, určité duchovní oplození při vývoji lidstva. Když se nějaký kulturní proud šířil po nějakou dobu přímočaře, potom musí přijít nějaký vliv odněkud ze strany. Tak jako se v rostlinném životě vyvíjí odděleně ženský a mužský prvek, tak se musel i v postupujícím vývoji člověka od dob Atlantidy vytvořit nikoli jednoduchý proud, který vycházel od Západu k Východu, nýbrž musely v podstatě táhnout z dávné Atlantidy na východ dva hlavní proudy, jež se po nějaký čas vyvíjely odděleně od sebe a potom se po určité době střetly, musely se vzájemně oplodnit, aby mohlo vzniknout to, co je jedině správné. Kdybychom správně zkoumali doklady duchovního jasnozření, mohli bychom sledovat tyto dva proudy vývoje lidstva. Vidíme jeden proud vývoje lidstva, jenž povstává tím, že určité národy táhnou ze starých atlantských zemí spíše do severních oblastí a dotknou se krajin, jež zahrnují dnešní Anglii, severní Francii, a potom táhnou dnešní Skandinávií a Ruskem až do Asie a do Indie. Zde postupuje proud národů nejrůznějšího druhu, jenž s sebou nese určitý duchovní život. – Jiný proud vývoje lidstva se ubíral jinou cestou – spíše jižněji. Postupuje tak, že bychom dnes museli jeho cestu hledat od Atlantického oceánu přes jižní Španělsko, Afriku až do Egypta a potom do Arabie. Máme tedy dva proudy, velké stěhování národů rozlévající se z dávné Atlantidy k východu. Každý z těchto kulturních proudů prodělává nejprve svou vlastní cestu, až se v pozdějším okamžiku vzájemně oplodní.

V čem je rozdíl těchto obou kulturních proudů?

V tom, že proud, jenž se pohyboval více na sever, zahrnoval jedince, kteří byli spíše zvyklí užívat svých vnějších smyslů a vnějšího názoru, kteří byli nakloněni spíše obracet svůj pohled na oponu nebo závoj okolního světa. Tito lidé, kteří táhli severněji, měli zasvěcence, kteří jim ukazovali cestu k oněm duchovním světům, jež se nazývaly horními božstvy, k oněm bohům, jež nacházíme, pronikneme-li závojem vnějšího světa smyslů. Takovými jsou ony bytosti, jež jsou uctívány jako germánská severská božstva. Odin, Thor a jiní jsou jména těchto božsky duchovních bytostí, jež lze nalézt, pronikneme-li zevním závojem světa smyslů. – Jinak byli organizováni lidé ve druhém proudu národů. Tito lidé, kteří táhli jižními krajinami ze staré Atlantidy do Asie, měli spíše vlohu vnořovat se do svého duševního života, do svého nitra. Mohlo by se říci – bez nějakého nepříznivého nádechu – že severští národové měli více talent dívat se do světa a jižní národové měli zase více vlohu zavrtat a zahloubat se do vlastního života a hledat cestu do duchovního světa skrze závoj vlastního duševního života. Nepodivíte se tedy, že potomci jižních národů měli božstva, jež patřila k podzemním bohům, kteří ovládali spíše duševní život. Představte si jen příklad, jakým je egyptský Osiris. Osiris je božstvo, které člověk nachází, když projde branou smrti. Je to bůh, jenž nemůže žít ve vnějším světě smyslů. Kdysi – v dávných dobách tam žil; když však přišly nové doby, byl přemožen mocnostmi světa smyslů, zlým Setem; a od té doby žije v onom světě, do něhož člověk vstupuje po smrti, tedy ve světě, který je možné najít jen tehdy, když se člověk ponoří do toho, co je v něm nesmrtelného, věčného, co přechází od inkarnace k inkarnaci – v to, co je lidským vnitřním životem. Lidé pociťovali tento vnitřní život především spojený s Osiridem.

To byl rozdíl v charakterových vlohách severních a jižních národů. Ale byl tu kmen, jenž v prvním období poatlantské doby, po velké atlantské katastrofě, v sobě sdružoval obojí vlohy. Tento národ byl zvláště vyhlédnut k tomu, aby šel oběma cestami, jež vedou do duchovního světa, a aby na obou cestách našel to, co bylo pro tehdejší dobu plodné a správné. Zatímco severské národy pohlížely hlavně do vnějšího světa smyslů a jižní se zahloubávaly do vlastního nitra svého duševního

života, byl tu lid kmene, jenž měl schopnost pronikat vnějším světem smyslů a vystoupit do duchovních světů ležících za ním právě tak, jako se též vžívat do vlastního nitra, do nehlubších základů mystického pohroužení a nalézt za závojem vlastního duševního života duchovní světy. Byla to schopnost, jež ovšem ve staré atlantské době, alespoň v jejích prvních dobách, byla vlastní všem lidem. Je-li tu však schopnost najít cestu jak navenek, tak i do nitra, je to spojeno s jiným zážitkem, se zážitkem, jenž je zcela jedinečným v lidském životě. Má-li někdo schopnost proniknout závojem světa smyslů a nalézt tam duchovní svět, horní bohy, a potom slyší, že někde jinde na Zemi jsou také jiná božstva, ten nerozumí náležitě těmto božstvům. Kdo však v sobě spojuje obě tyto schopnosti, kdo může proniknout závojem vnějšího světa smyslů stejně jako závojem vlastního duševního života, tomu se dostává nakonec mimořádně důležitého objevu, totiž toho, že to, co nacházíme, pronikneme-li clonou duševního života, je ve své podstatě totéž, co najdeme, když pronikneme závojem vnějšího světa smyslů. Neboť se nám objeví jednotný duchovní svět, a to jednou zvenku a po druhé z nitra. Naučíme-li se poznávat duchovní svět oběma cestami, poznáme jeho jednotu. Kdo pronikne k duchovním světům cestou vnitřního pohroužení, nachází je za závojem duševního života, a má-li ještě schopnost vývojem nadmyslových sil proniknout též závojem vnějšího světa smyslů, tu potom ví, že to, co našel v nitru je totéž, co zřel, když vycházel na venek. Takovou schopnost velkého zážitku o jednotě duchovního života měli lidé dávného indického národa. Obrátil-li se nadmyslový pohled dávného Inda navenek, tu spatřil vnější duchovní bytosti, jež drží pohromadě a vytvářejí jevy světa. Když se Ind pohroužil do svého nitra, nacházel tímto mystickým pohroužením v sobě samém své Brahman. Věděl, že to, co našel za závojem duševního života je totéž, co jako mohutný závan mocných perutí prochází kosmem a co stvořilo a uspořádalo vnější svět. Je to ono mocné a mohutné, co k nám zasahuje z oněch dávných časů, že je tu uchováno něco, co bylo jako prastará kultura v dobách dávné Atlantidy a co se jako zbytek uchovalo v poatlantské době. Vývoj však nekráčí kupředu tak, že se přetváří nebo zachovává něco starého, nýbrž že povstávají nové vývojové proudy, jež se potom vzájemně oplodňují. Sledujeme-li severní vývojový proud, jenž přešel ze staré Atlantidy Evropou až do Asie, nacházíme ve starém Indickém národu jakoby nejprve stráž, která po spojení s jinými prvky vytvořila praindickou kulturu. Jdeme-li však poněkud dále na sever, k oblasti Peršanů, nacházíme praperskou kulturu, se kterou se setkáváme v pozdější historické době jako s kulturou Zarathustrovou. Tato Zarathustrova kultura, zkoumáme-li ji pomůckami nadmyslového zření, ukazuje nám již tu zvláštnost, že lidé pohlížející spíše do vnějšího světa a snažící se proniknout závojem vnějšího světa, se potom dostali k horním božstvům. Z této zvláštnosti charakteru perského lidu poznáte, že Zarathustra, vůdce této prvotní perské kultury, kladl zprvu menší důraz na vnitřní mystické pohroužení a že dokonce s ním byl v určitém rozporu, že za to více obracel svůj pohled do vnějšího světa smyslů. Nejprve ke Slunci viditelnému smysly, aby upozornil lidi na to, že za smyslovým Sluncem existuje duchovní bytost Slunce, že za ním je Ahura Mazdao. Tu máte již dokonale vytyčenou cestu, kterou se ubírali zasvěcenci severních národů. A právě prvotní perská kultura pod vedením nejdávnějšího Zarathustry vytvořila nejvyšší formu tohoto nazírání do duchovního světa směrem navenek. Čím více se národy opožďovaly za dávnými perskými národy, které pronikly až do přední Asie, tím nedokonalejší se stávala forma vnějšího nazírání. (Nejsou tu míněni historičtí Peršané*, nýbrž pradávne předhistorické národy na území, jež se později stalo perským.) Za prvotními Peršany zůstali v Asii a Evropě pozadu jiné národní kmény. Všechny tyto kmény měly však tu zvláštnost, že jejich

pohled byl obrácen spíše navenek. Všichni zasvěcenci těchto národů volili cestu, že poukazovali svým příslušníkům na duchovní svět, který leží za závojem světa smyslů. V Evropě máme ještě, zkoumáme-li to pomůckami duchovního bádání, v oné podivuhodné kultuře, která je prazákladem všech ostatních evropských kultur, tedy v kultuře keltské, zbytek všeho toho, co povstalo společným působením duše národa a bádáním zasvěcenců, co je však dnes většinou již ztraceno a co ještě může rozluštit pouze ten, kdo zná cestu, jak lze skrze vnější svět smyslů dojít k duchovnímu zření. Vše, co můžeme nazvat dávným keltským elementem – co k nám stále probleskuje jako základ ostatních evropských kultur – to vše jsou dozvuky ještě starších evropských kultur, jež zůstaly opožděny za starou vznešenou kulturou zarathustrovskou, avšak v podstatě šly stejnou cestou, podle povahy jednotlivých národů. Národy byly rozděleny tak, že podle svého vnějšího rozšíření mohly docházet různými cestami k duchovnu. Podle různých míst, kde tyto národy bydlely, kráčely touto cestou k duchovnu, některé dokonaleji a jiné méně dokonaleji.

Musíte si nyní ujasnit, že je-li člověk ve styku s vnějším světem a to jak s duchovním vnějším světem, tak i smyslovým vnějším světem, má to pro něho určitý význam. Zážitky nejsou snad jen něčím, co by bylo zrcadlem světa, jen aby člověk něco poznal. Nýbrž to, co se tu děje, má za účel, aby člověk zcela určitým způsobem krácel ve svém vývoji kupředu.

Čím je vlastně člověk určité doby?

Je tím, k čemu jej organizují světové síly, jež žijí v jeho okolí. Jsme výsledkem toho, co z nás vyformovaly vesmírné síly.

Podle toho, jak do nás vnikají tyto vesmírné síly, jsme vytvářeni. Nejen ten, kdo vdechuje zdravý vzduch, vytváří příslušným způsobem své orgány, nýbrž i ten, kdo tím nebo oním způsobem přijímá duchovní život, vytváří svůj duchovní organismus. A jelikož tělesný organismus je jen důsledkem duchovního organismu, přetváří příslušně i svou tělesnost. Člověk se vyvíjí neustále. Nyní tedy chápeme, proč se vyvinuly u všech národů tohoto severského proudu především vnější tělesné vlastnosti, vše to, co člověka utváří zvenku. – Jelikož do nich převážně vnikaly síly vnějšího světa. Vnějšími silami se vyvinulo to, co můžeme na člověku z venku vidět a pociťovat. U těchto národů tedy nacházíte nejen vyvinuté válečnické vlastnosti, nýbrž i stále dokonalejší a dokonalejší nástroj k pronikání do vnějšího světa. Mozek sám se stává dokonalejším působením vnějších sil. Proto jsou u lidí tohoto proudu národů zárodky k chápání vnějšího světa. Jen z tohoto proudu národů mohlo v duchovním životě povstat to, co nakonec vedlo k ovládnutí vnějších sil přírody a přírodních mocností. Mohlo by se říci, že tyto národy kladly hlavní důraz na to, aby vnější nástroj člověka, to, co je na něm viditelné z venku, se stále zdokonaloval, nejen fyzicky, nýbrž i intelektuálně, morálně a esteticky. Stále více a více se z ducha vlévalo do vnější tělesnosti. Fyzická tělesnost se stávala dokonalejší a dokonalejší, takže jednotlivá duše, žila-li od jedné inkarnace ke druhé, mohla zpravidla při následujícím vtělení nalézt lepší tělesnost nejen ve smyslu fyzickém, nýbrž i ve smyslu morálním. To, co člověka produchovoňuje směrem navenek, co produchovoňuje jeho fyzické tělo, se tedy za těchto vlivů mohlo mimořádně rozvinout.

Tážeme se nyní: „Co se muselo vyvinout zvláště u těch národů, které kráčely druhou cestou?“ Řekneme si: „U nich muselo nastat zjemňování duševního života.“ Pokuste se tedy vyhledat pojem svědomí ve starých dobách u těch národů, jež jsem vám právě charakterizoval, které se zduchovovaly ve vnější tělesnosti. Pojem svědomí u nich nenajdete. Vynořuje se u těch národů, které šly jižní cestou. U nichž se vynořují jemnější zážitky duše; vnitřní duševní život se tu obohacuje pojmy a idejemi, takže se nakonec mohl rozvinout v takové bohatství, jemuž se ještě dnes

obdivujeme, ve starou tajemnou hermetickou vědu dávných Egyptanů. Moudrost Egyptanů, kterou všichni znalci těchto věcí tak velmi ctí, se mohla vyvinout jen proto, že v tomto národě se vyvíjel vnitřní duševní život. Všechna umění, moudrost, jež musela z vnitřku vyvíjet člověka, projevovala se u tohoto proudu vývoje lidstva. Vidíme tedy, že se v tomto lidském proudu klade menší důraz na to, aby byla produchovněna vnější tělesnost. Mnohem více se cení produchovnění vnitřních sil duše, aby se vytvářely stále jemněji a jemněji.

Všimněte si řecké plastiky! Když chtěli znázornit produchovnělé, zušlechtěné fyzické tělo, znázornili je jako příslušníka národů severského proudu. Všechny postavy jako Zeus, Afrodité, Pallas Athéna, jsou ve své vnější konfiguraci typem plemene severních národů. Mělo-li se poukázat na vnitřní vývoj duševního života, tu bylo třeba ukázat, že síly, jež se vyvíjejí, vyvíjejí se neviditelně v duši. Tu znázornili takovou postavu jako je Hermes, Merkur. Je vytvářen jinak nežli ostatní bohové; je vytvářen podle postav afrických národů. Docela jiné uši, jiný charakter vlasů, šikmé mandlové oči místo severských očí. Zato se vědělo, že v tomto typu lidstva je dán nositel vědy, moudrosti, všeho toho, co působí na duši člověka. To bylo spojováno s pojmem posla k dolnímu světu bohů, s pojmem Herma nebo Merkura.

Rozdíl obou proudů národů možno charakterizovat tak, že řekneme: „Severní proud národů působí pro to, aby vytvořil vnějšího člověka, v němž v jeho vnější tělesnosti žije duch jako v symbolu.“ Druhému proudu národů záleželo na tom, aby vytvořil duši, jež se jeví neviditelnou, tedy to, co možno pociťovat jen tehdy, když člověk obrátí pohled do nitra. Vytvořilo tedy severní křídlo národů duševní podobiznu božstva, neviditelnou, v nitru působící a spřádající duševní vzor božství. Nejprve odděleně – jako mužská a ženská oplodňující látka u rostlin – se vyvíjejí tyto oba proudy národů. Jeden proud, jenž dospěl co nejdále k vnitřní dokonalosti a druhý proud, jenž dospěl co nejdále k projevu duchovna ve vnějšku. A když potom nastal správný okamžik, musely se oba tyto proudy národů vzájemně oplodnit. Ať uvažujeme ten nebo onen proud národů, všude i v tom, co se nám jeví zvenku historicky – vždy najdeme potvrzeno to, co jsme právě řekli.

Zůstávají tedy bohové jižních národů bohy více méně neviditelnými, s nimiž se člověk spojoval ve vlastním nitru, bohy, před nimiž mohl v jistém směru mít strach a hrůzu, avšak k nimž se zase jinak mohl obracet tak, že k nim vzhlížel s určitou lidskou důvěrou. Vždyť bylo naznačeno, že tyto bohy vnitřního světa vidí člověk tak, jaký sám je. Je-li sám vytvářen morálně, přináší vnitřnímu světu bohů morální vlastnosti duše. Potom se tito bohové ukazují v pravém obraze – jejich podstata proudí do člověka. Cítí se jimi vnitřně prozářen, vnitřně projasněn. Je-li člověk sám nemorální, zatížen špatnými, nepravdivými, ohavnými představami, zkresluje se obraz tohoto světa bohů a potom se objevují v hrozných démonických postavách, tak jako může nejkrásnější tvář být zpitvořena a zkarikována, pozorujeme-li ji v zakřiveném zrcadle. Lidé předstupující k těmto bohům, jež zřeli ve svém nitru, mohli mít pocit: „Ó, to jsou naši dobří přátelé, naši nejintimnější duchovní druhové, jsou to ti, k nimž vzhlížíme a kteří vlévají síly do našeho nejintimnějšího duševního života, jsou tím, co patří k našemu nejhlubšímu nitru.“ A člověk se mohl cítit, že je těmito božskými bytostmi osvěcen, posílněn a projasněn. Jestliže je však pozoroval skrze své vlastní duševní vlastnosti a viděl je ve znetvořených obrazech, pohlížel na ně s děsem a hrůzou. Mohly jej týrat, pronásledovat, vyštvat jej do nejpustšího života, neboť se mu ukazovaly zpitvořené jeho vlastními nízkými vášněmi. Z toho můžete uvážit, jak bedlivě se pohlíželo na to, aby nikdo nepředstoupil nepřipraven před tyto bohy a na člověka byly kladeny dříve, než se mu otevřel přístup k duchovnímu světu, nejpřísnější požadavky na předcházející duševně-morální zdokonalení, tedy na

mimořádně dobrou přípravu. Nezanedbalo se, aby byl člověk varován, aby nepředstupoval před bohy ve stavu, pokud jeho duše byla slabá.

Přehlízíme-li nyní tento duchovní svět, který nacházíme na této cestě nejprve u národů jižního proudu, chceme-li charakterizovat jejich celou povahu podle jejich vládců, nazveme jej – poněvadž je tím božsky-duchovním světem, který člověka vnitřně osvětluje světlem, jež nemůže být z venku viditelné, světlem, jež nutno vybojovat vlastním zdokonalením – nazveme jej světem Luciferovým, světem Světlohoše. Tento jižní proud národů našel na své cestě svět Luciferův.

Druhý proud národů vedl k tomu, aby vnějšího člověka, tedy člověka žijícího mezi zrozením a smrtí ve smyslovém vtělení, dovedl k tomu, aby byl pokud možno věrným obrazem božství, co do své nynější podoby. Co mohlo tedy být v tomto směru jedině ideálem vývoje národa? Takovým ideálem mohlo být jedině vytvoření něčeho nejdokonalejšího a vytvořením všeho toho, aby se alespoň jedenkrát na Zemi dospělo k tomu, aby bylo vytvořeno tak produchovnělé vnější tělo, aby bylo s to nejen být obrazem božství, ale aby mohlo pojmout toto božství samo. Jinak řečeno: Ideálem tohoto druhého proudu národů muselo být – dát podnět k lidské individualitě tak dalece zdokonalené, produchovněné a zušlechtěné ve všem, co má člověk mezi zrozením a smrtí, aby toto vnější tělo bylo ušlechtilou nádobou pro přijetí nejvyššího duchovna. A tomu, kdo nejdokonaleji ukázal na duchovní svět, stojící za závojem smyslů, Zarathustrovi*, vyvstala také nejdříve velká myšlenka: Musí být vytvořena vnější tělesnost takovou morální, intelektuální a spirituální silou, aby byla tato tělesnost produchovněna nejvyšší měrou, jak je vůbec možno. Jelikož Zarathustru jako prvního napadla tato myšlenka, dbal o to, aby se sám od vtělení k vtělení zdokonaloval tak, aby v každé inkarnaci bydlel v ušlechtilejším, morálnějším, estetičtější, intelektuálnějším těle. Vidíme tedy individualitu, jež poprvé vystupuje jako Zarathustra v dávné Persii, pracovat na sobě tak, že se objevuje stále v ušlechtilejších a ušlechtilejších fyzických tělech, až je tak daleko, že toto zušlechtění fyzické tělesnosti dovedla tak daleko, že se tělo stalo ušlechtilou nádobou, která byla nejen obrazem božsky duchovního světa, ale mohla se stát nádobou, do níž se sklonilo božství, jež bylo jinak možno vidět jen za oponou vnějšího smyslového světa. To, nač ukazoval dávný Zarathustra jako na svět slunečních duchů, stojících za fyzickým Sluncem, co se stále více a více blížilo Zemi, nač poukazoval jako na skrytého ducha dobra Ahura-Mazdao, to mělo nalézt sídlo, v němž by mohlo přebývat jako dokonalejší zduchovnělá tělesnost. Tak se objevil Zarathustra v jednom svém vtělení v těle Ježíše Nazaretského. A tělo Ježíše Nazaretského bylo tak dalece produchovněno, tou měrou zušlechtěno, že mohlo do své vnější tělesnosti pojmout onu duchovní oblast, kterou jinak bylo možno nalézt jen za závojem smyslového světa. Toto duchovno se mohlo vlít do onoho těla*. Lidské tělo, jež bylo právě v severním proudu národů stále pěstováno s pohledem obráceným do duchovních světů, bylo připraveno k tomu, aby se samo stalo nositelem onoho duchovna, jež se skrývá za vnějším světem smyslů. Tak byla připravena veliká, mohutná událost, že duchovní svět, který je skryt za závojem světa smyslů, který nelze nikde zřít obyčejnými očima, který lze zřít jen duchovním zrakem, že toto duchovno mohlo být v těle, v těle Ježíše Nazaretského po tři léta na Zemi.

Takto se vytvářela po tři léta ona duchovnost, jakožto Kristův princip v připravovaném těle Ježíše Nazaretského. Tak bylo v severním proudu národů nejen viděno to, co stálo za vnějším světem smyslů, ale byla též připravena možnost, aby tato duchovnost mohla vproudit do světa Země a aby to, co bylo dříve vidět jen za Sluncem, mohlo prodlévat po tři roky uvnitř našeho pozemského lidstva. Tak

Lucifer vtáhl do lidstva jižním proudem národů a tak Kristus vtáhl do severního proudu národů; oba podle povahy těchto proudů národů. A my žijeme v době, v níž se tyto oba proudy národů musí spolu spojit tak, jako se musí vzájemně proniknout mužské a ženské oplodňovací substance. Žijeme v době, kdy Kristus, jenž vstoupil jako objektivní bytost do zušlechtěného těla Ježíše Nazaretského, musí být pochopen tím, že se duše stále více a více hrouží do sebe a spojuje se se světem duchovna, který možno nalézt v nitru, se světem, jenž pochází z říše Luciferovy. Tak se bude postupně dít oplodňování těchto proudů obou národů. Toto již započalo. Započalo v okamžiku, jenž je nám naznačován tím, že se nám praví, že obětní krev Kristova, která tekla z kříže, byla zachycena do posvátné mísy Grálu; že tato svatá mísa Grálu byla odnesena na západ, a to z východu, kde se lidstvo připravovalo k porozumění pro Kristův čin tím, že bylo zcela určitým způsobem pěstováno světlo Luciferovo. A tak bude stále více a více pokračovat spojování těchto obou proudů, jež existují v lidstvu. Ať dělají lidé přítomné doby cokoli, v budoucnosti se vyplní k blahu lidstva to, že na půdě kultury, ve které splyne jeden proud s druhým, bude pochopena bytost Kristova, jež řídí vývoj světa a lidstva, bude pochopena světlem, které duše přijímá z nitra, z říše Luciferovy. Kristus je ten, kdo má substanci, Lucifer dává formu a z toho, čím budou oba vespolek, vyjdou podněty, které zasáhnou do duchovního vývoje lidstva a způsobí vše to, co budoucnost přinese pro blaho a požehnání lidstva*.

VI.

Včera jsme mluvili o dvou duchovních proudech, jež byly nesené různými národy, jak se pohybovaly ze staré Atlantidy na východ, jak se odlišně vyvíjely a tím se připravovaly, aby daly vznik tomu, co mělo přijít následně v pozdějších dobách. Jak zvláště u jižního proudu národů nastalo prohloubení do duchovního světa, jenž leží za duševním světem lidí. Jak u druhého duchovního proudu byl obrácen pohled do okolí člověka na Zemi, aby byl poznán duchovní svět skrytý za oponou smyslového světa. Mluvili jsme o tom, jak se u jižního proudu národů vypěstovaly právě ony vlastnosti, jež vedly vzhůru k duchovním bytostem, které patří luciferskému principu; jak se potom z druhé strany stále více a více blížila Zemi, řekli bychom, královská vládnoucí duchovní bytost, stojící za slunečním světem, aby nakonec vystoupila vtělena ve fyzickém těle jako individualita, která v průběhu vtělení produchovnila toto fyzické tělo tak, že to božské v něm mělo nejen svůj obraz, ale mohlo se v něm i vtělit. Byla to ona velká událost, kterou je možné nazvat vtělením Krista, Ducha Slunce, v těle Ježíše Nazaretského, které se vyvinulo v charakterizovaném severním proudu národů. Bylo upozorněno na to, že zatím co se tyto dva proudy národů pohybovaly proti sobě, aby se potom vzájemně oplodnily, povstal v první době po velké atlantské katastrofě na jihu Asie indický národ, jenž je představitelem lidské duše, která může nejen pohlížet ven do vnějšího světa smyslů, ale i do sebe samé, aby našla duchovno. Duše, která již předem pociťovala jednotu ducha venku ve světě a ducha uvnitř v člověku. Chceme-li to charakterizovat ještě přesněji, jak se tyto různé názory a pocity k sobě mají jak u národů, tak i u zasvěcenců, můžeme to učinit následovně: je možno si uvědomit, co pociťovala staroindická duše, když nahlížela do smyslového světa Země, na to, co na Zemi existuje jako hory, lesy, rostlinstvo, jako svět zvířat a lidí atd., atd.

Pohlížela-li takto duše dávného Inda, jež byla ještě tak vysoce schopna duchovního zření, ven do světa, viděla tím vším do duchovního světa, jehož bytosti se jí jevily jako éterné postavy, které nedosahovaly až ke zhuštění fyzického života. Venku, kde bylo vidět hory, stromy, hvězdy, byly nejen tuhé živly, ale bylo tam i jemnější éterično a bylo vidět, jak se z toho utváří vnější svět bohů. Nesmíme si ovšem představovat, že tito duchové byli jen z éteru, nýbrž tak jako člověk má své fyzické tělo a v něm princip éterný, astrální a „já“, tak měli tito duchové éterné tělo jakožto nejdokonalejší článek a směrem nahoru jiné vyšší principy do vyšších světů. Do tohoto světa se tedy dívala indická duše.

Co pociťovala, když takto pohlížela do nitra? Jaký základní pocit vůči celému tomuto světu se do ní ukládal?

Tento pocit je možné vylíčit následovně: Ind pociťoval: stojím zde na Zemi, vyvíjel jsem se jako člověk po dlouhé a dlouhé doby od prvního lidského zárodku na starém Saturnu až sem do zemské doby. Musel jsem sestoupit do tuhé fyzické hmoty, abych si v ní vydobyl vědomí sama sebe. Říkám-li si „já“, tu mluvím o sobě jako o bytosti, jež má „já“. Byl jsem druhem všech těch duchovních bytostí, jež jsou kolem mne viditelné vidoucímu pohledu z éterného světa a výše. Z nich jsem vyrostl směrem dolů a patřičně jsem se zhustil. Všechny, naprosto všechny dokonalosti lidí je možné nalézt v těchto světech, do nichž se tu dívám. A nejen ty, jež mají lidé: jsou tu i určité dokonalosti a vlastnosti, které si lidé teprve musí dobývat. Avšak je tu něco, čeho si nemůže vydobýt žádná bytost, jež nesestoupí k fyzické úrovni. Ovšem jsou ve vesmíru ještě jiné vysoké dokonalosti, než upomínka lidského vědomí: existují jiné druhy vědomí. Má-li se však vyvinout ona zvláštnost vědomí, kterou člověk vyvíjí na

Zemi, pro tu musí bytost sestoupit na tuto Zemi a být vtělena po řadu inkarnací v hutné hmotě. Tyto duchovní bytosti – tak si říkalo indické vědomí – do jejichž světa pohlížím, mají snad nekonečně vyšší dokonalosti než lidé, kteří jsou na Zemi; avšak jedno tam v tom svém světě nemají, neboť k tomu je tady pozemský svět, aby to dal jednomu druhu bytostí, člověku; jedno nemají: lidské vědomí „já“. Říkat si „já“ tak, jak si říká člověk, to není domovem v těchto světech, do nichž tu nahlížím. Sám pocházím z těchto světů. I ve mně žije vše, co žije tam venku v tom duchovním světě, jenže se to ve mně sčítá v mé lidské vědomí jáství. Nemá tedy smyslu říkat, že tam venku v duchovním světě je lidské vědomí „já“. Používat slova „já“ v lidském smyslu na to, co je v těchto světech, by nemělo význam, nic by to neznamenalo. Na vše, co se duchovně rozprostírá v okolním světě, je možné použít jen slovo, které toto „já“ vylučuje, slovo, jež tímto „já“ není dotčeno a jehož se použije tak, že je možné říci: „V tomto světě je vše, co je ve mně, ale nesmím to, co je venku, označovat svým ‚já‘. Musím to označit slovem, které vylučuje toto ‚já‘.“ A indické vědomí nazývalo to, co se rozprostírá venku, slovem „tat“, což značí „to“, na rozdíl od „já“. A aby vyjádřilo, že člověk má v sobě bytostnost stejného druhu jako ono „tat“, jako ono „to“ – a že jen tím, že sestoupil na Zemi, se vyvinul až v „já“ – pronesl úsudek: „Tady jsem ‚já‘ tímto ‚tat‘ – ‚to‘ jsi ty; tím tam venku jsi ty sám.“ Tak shrnul člověk svůj vztah k duchovnímu okolnímu světu, v tomto vidoucím proniknutí našeho světa v nejvyšším smyslu, ve slova: „Je ‚to‘, ale ‚to‘ tam venku, ‚to‘ jsi ty sám.“

Avšak tato dávná indická duše věděla současně, že táž bytostnost, jež se rozprostírá venku a kterou nazvala „tat“, se dá najít též, když člověk pohlíží do svého vlastního nitra, jenže se jednou jeví venku a podruhé skrze nitro. Sestoupíme-li tedy do své duše, nacházíme tu samu prazákladní duchovní bytost, kterou venku nazýváme „tat“. Stavím se však správně k tomu, co ve mně uvnitř žije jako můj prazáklad, zastíraný mým fyzickým duševním životem, pronesu-li nyní tento úsudek jinak, když místo: „to jsi ty sám“, řeknu: „já jsem Brahman, já jsem vesmír“. A oba úsudky: „Ono to, to jsem já“ a „já jsem vesmír“, pravily v podstatě, postavily-li se k sobě, toto: Dívám-li se ven do světa tohoto „tat“, nacházím duchovní svět, a obojí jsou jedním. Takový byl základní pocit v duchovní kultuře první době poatlantské. Oba duchovní světy byly pociťovány zcela jednotně.

To je jedna věc; něco jiného se však vyvinulo jinde. Ve staré Indii se jako základní nálada duše na jedné straně vytvořily pocity jednoty vnějšku a vnitřku; a nutno mít za to, že druhá krajnost byla v tom, že se pohled obrací navenek, že prohlédá skrze závoj světa smyslů a dívá se na to, co je za tím skryto jako duchovní svět. A opravdu tomu tak bylo u člověka jiného národa. Ten vidí vnější duchovní svět; je však založen svojí vlohou tak, že nemůže již předem zjistit, že tento vnější duchovní svět je týž jako vnitřní. Proto se nemůžeme divit, jsou-li lidu dávány mýtické nebo jiné názvy pro takové božsky-duchovní bytosti, jež jsou venku za závojem smyslového světa a jsou-li potom v příslušných mystériích chovanci vedeni až do toho duchovního světa, který je za světem smyslů – vyskytnou-li se náboženské názory, vynoří-li se filosofické myšlenky, které se vroucně obracejí k božstvům a duchům mimo svět smyslů. Nebudeme se však ani divit, jsou-li vedle takových mystérií a takových národních bohů ještě jiní; jsou-li současně mystéria, která vedou člověka cestou skrze vnitřní duševní život, cestou k prazákladům tohoto vnitřního života duše. A opravdu nacházíme v poatlantské době kulturní oblast, kde tyto dva druhy mystérií jsou vedle sebe, kde je na jedné straně takzvaný kruh víry apollónský a apollinská mystéria a na druhé straně dionýský kruh víry a dionýská mystéria. Takové rozdvojení nacházíme ve starém Řecku. Zde je na jedné straně jak lidu, tak i zasvěceným ukazována cesta ven do duchovního světa k tomu, co je za světem

smyslů, k tomu, co se nalézá v duchovním světě, jenž stojí za Sluncem. Pokud je Řek s to chápat tento duchovní svět, označuje jej jménem apollónských bytostí. Apollón, bůh Slunce, byl představitelem těchto božsky-duchovních bytostí, jež jsou za oponou smyslového světa. Dále byla mystéria, jež ukazovala cestu skrze svět duševního života do duchovních hloubek, o nichž bylo již včera řečeno, že do nich má člověk vstupovat jen po pečlivé přípravě a zralosti. Proto byl tento druhý způsob mystérií chráněn proti nezralosti více než apollónský. Pro širší kruhy národa zde existoval apollónský kruh bohů, kdežto kruh duchovních bytostí, jež bylo možno nalézt na cestě do nitra, byl přímo vyhrazen pro ty, kteří se ve svém vnitřním životě stali zralí zvláštním intelektuálním a morálním školením. Tento druhý druh kruhu víry a mystérií byl shrnován pod názvem dionýských mystérií s bytostí, jež je ve středu toho všeho, s Dionýsem.

Není divu, že v Dionýsovi, v onom duchu stojícím uprostřed tohoto vnitřního kruhu bohů, byla shledávána bytost nacházející se blízko lidské duše, bytost, jež byla něčím jako člověk, ale byla pociťována jako člověk, jenž nevystupuje až k fyzickému světu, nýbrž jehož lze nalézt, když člověk sestoupí z fyzického světa dolů až k základům duševního života. V tom jsou vlastní hlubší příčiny pro dvojnost řeckého duchovního života, rozděleného na apollónský a dionýský. V novější době se na mnohých místech objevilo tušení toho, že kdysi v Řecku něco takového existovalo. V kruzích kolem Richarda Wagnera se tušilo, že něco takového existovalo, i když tu nebylo nijak zřetelné vědomí toho, kde leží duchovní podklady této věci. A Friedrich Nietzsche založil potom z Wagnerova kruhu svoje první obdivuhodné geniální dílo „Zrození tragédie z ducha hudby“ přímo na tomto rozdělení řeckého duchovního života v apollónský a v dionýsovský. To vše byla tušení toho, co můžeme stále více a více poznávat duchovním ponořením. Dnes je na mnoha místech jakoby prahnutí novodobého ducha po tomto prohloubení. Všude se vyskytuje tušení! Jedině toto prohloubení dá odpověď na to, po čem lidé tak velmi touží. Vidíme tedy, jak ve starém Řecku stojí tyto dva božsky duchovní světy vedle sebe. Vystupovaly tedy vedle sebe. Ve staré Indii vystupovaly vzájemně proniknuty jeden do druhého.

A nyní pohlédněme na samotný vývoj. Řekli jsme již včera, že jen na přední strážní severního proudu národa, z prvotní perské zarathustrovské kultury mohl povstát ideál, aby bylo vytvořeno tělo, v němž by se mohla vtělit bytost, která se zvenku přibližovala k lidstvu a k Zemi. A samotný Zarathustra o to pečuje tak, že prochází od inkarnace k inkarnaci, aby se znovu zrodil v tak produchovním těle, že později mohlo do sebe pojmout vznešeného ducha Slunce v plné formě – ve formě Krista. Vždyť se Zarathustra znovu narodil jakožto Ježíš Nazaretský a učinil se těmito svými různými inkarnacemi zralým pro to, aby byl po tři léta nositelem slunečního ducha.

A jak se má nyní Apollón ke Kristu? Taková otázka vám doslova musí ležet na duši. Když Řek vyslovil jméno Apollón, tím samozřejmě ukazoval na duchovní říši za Sluncem. Avšak je určitý rozdíl v chápání nějaké bytosti nebo věci podle toho, jak dalece je člověk pochopení schopen. Kdo si osvojil bohatší život v duši, je s to vidět věci, jež vidí i jiní lidé, v pravdivější podobě, takže musíme říci, že když Řek vyslovil slovo Apollón, že sice poukazyval k bytosti, která se později měla zjevit jako Kristus, avšak že přes to pociťoval tuto bytost jen v jakési zahalenější postavě jako Apollóna. Je to jakoby Kristův šat, jenž je ve svých formách podoben bytosti jím oděné, řekneme-li Apollón a Kristus. Nejprve musela odpadnout rouška za rouškou z bytosti, kterou si člověk postavil před duši jako Apollóna, aby se Kristus stal pro lidi pochopitelný a byl názorný. Je tedy Apollón určitým poukazem na Krista, není to však Kristus sám.

Co je nyní vlastní nejzákladnější, nejpodstatnější vlastností Kristovou pro náš nynější vývojový cyklus?

Podíváme-li se na všechny božsky duchovní bytosti, na duchovní svět, k němuž dávní lidé vzhlíželi jako k hořejším božstvům, která jsou za závojem smyslového světa a jež tito lidé viděli jako vládce a panovníky světů a řádu světů, musíme o všech těchto bytostech říci: „Jejich zvláštností je, že skutečně nepronikají až k fyzickému světu; stávají se viditelnými teprve vidoucímú vědomí, jež vychází nad fyzický svět až ke zrění éterična.“ Tam se stali viditelnými Zeus, Apollón, Mars, všechny tyto bytosti, jež jsou přece skutečnostmi, Wotan-Odin a Tor atd. Mohli bychom však též říci: „Tyto duchovní bytosti neměly jakožto svou zvláštní vlastnost potřebu sestoupit až k fyzickému světu, nanejvýš že se ukázaly přechodně v nějakém fyzickém vtělení, což je duchaplně naznačováno v mýtech o okamžitých zlidštěných nebo jiných postavách Dia a jiných, kteří sestoupili k lidem, aby vykonali to či ono.“ O nějakém trvalém fyzickém vtělení těchto duchovních bytostí, jež stojí za světem smyslů, není možné mluvit. Můžeme tedy říci: Apollón je takovou postavou, jež není s to sestoupit až k fyzickému vtělení. K tomu je třeba více moci nežli měl Apollón, k tomu právě bylo zapotřebí Kristovy síly. Kristus měl vlastnosti všech ostatních bytostí vnějšího světa, všechny vlastnosti viditelné jasnozřivému vědomí a k tomu měl ještě jednu vlastnost – a to – prolomit hranici, která dělí svět bohů od světa lidí a sestoupit do lidského těla, stát se člověkem ve fyzickém lidském těle, které k tomu bylo připraveno na Zemi. Tento dar měl v božsky duchovním světě jedině Kristus. Tím tedy sestoupila jediná bytost, dobře si všimněte – jediná bytost božsky duchovního světa – až tak daleko, že přebývá v lidském těle ve světě smyslů, a kde tedy žije jako člověk mezi jinými lidmi. To je ona veliká, mohutná událost Kristova. Tak ji musíme chápat. Zatímco tedy všichni bohové a duchové mohou být nalezeni jedině jasnozřivým vědomím nad fyzickým světem, nalézáme Krista uvnitř tohoto fyzického světa, přes to, že je stejné povahy a podstaty jako božsky duchovní bytosti. Ostatní bohy, ty je možné tedy nalézt jen venku. On je jediný, jenž ožívá současně v lidském nitru, jenž opouští zevní svět bohů a uchyluje se do lidského nitra. Tím se stalo něco velmi významného ve vývoji světa a lidstva. Když lidé hledali boha v nitru, museli dříve sestupovat k podzemním bohům, skrytým za závojem duševních zážitků; v Kristu máme boha, kterého je možné nalézt venku i uvnitř. To, co nastalo ve čtvrté epoše poatlantské doby, po době indické, perské a egyptské – to je důležité. To, co lidé viděli a mysleli spíše v abstraktu ve staré Indii, že božsky duchovní svět je jednotný, že „Tat“ a „Brahman“, proudící ze dvou stran duše, jsou jednotou, to se stalo živoucím životem Kristovy události. Před tím si mohli lidé říkat, že božský prvek, který nacházíme na cestě obrácený navenek, a božský prvek, který nacházíme cestou do nitra, jsou jedním a týmž. Nyní si mohli říci: „Sestupme do lidského nitra.“ Máme-li Krista, nacházíme bytost, která je Apollónem i Dionýsem v jediné bytosti.

A nyní vzniká jiná otázka. Viděli jsme, že duchovní bytosti, jež existují jako božsky duchovní ve vnějším světě, jsou pro lidi zastoupeny nejmocnější z těchto bytostí, Kristem, jenž je jakožto vnější bytost zároveň bytostí vnitřní. Jak tomu je s jinými bytostmi, které jsme včera v jistém smyslu označili jako bytosti luciferské? Bylo by snad také možno říci, že bytosti, které tedy byly pod vedením Dionýsa, se vyvíjejí ve směru lidského duševního života, a že se třeba nějaký Dionýsos, nějaká luciferská bytost, vtělila jako člověk? Je to možné říci? Nikoli, to nelze říci. Zkušenost z duchovního vývoje je taková, že to nemůže být o tomto světě takto řečeno. Přicházíme zde k něčemu, co naprosto zásadně a podstatně souvisí s celým vývojem lidstva a vesmíru. Kdybychom šli zpět do velmi dávných dob vývoje lidstva

a světa, shledali bychom, že se duše dívá navenek a zevně nachází božsky-duchovní svět; že se dívá do nitra a uvnitř vidí božsky-duchovní svět. Řečeno řeckými výrazy: duše nalézá venku svět apollinský, ve vlastním nitru svět dionýský. Pokročíme-li potom ve vývoji lidstva a světa, spatřujeme něco jiného. V nejstarších dobách, kdy většina lidstva byla jasnozřivá, bylo tomu tak, jak jsem právě naznačil. Venku viděl člověk horní a uvnitř dolní božstva. A měl tyto dvě cesty do duchovního světa. Zkoumáme-li pozdější doby, stojí tu před námi lidstvo, jež je slabší ve svých schopnostech zření. Stále více a více ztráceli lidé původní, dávné, temné, snové zření. Máme tedy dobu, kdy jen málo lidí mělo ještě přirozené zření. Tito lidé, nemusíme tu chodit ani daleko do minulosti; v době chaldejsko-egyptské najdeme také takové lidi – viděli – když pronikli závojem světa smyslů, horní bohy a když sestoupili do svého vlastního nitra, zřeli dolní božstva. Zřetelněji a silněji měli takové zážitky ti, kdo byli jistou měrou zasvěceni. Nutno uvést, že za starých dob byli též takoví zasvěcenci, kteří plně znali jednotu obou světů. To však byly špičky lidstva. Byli tedy, řekněme, několik staletí před tím než se Kristus objevil na Zemi, lidé, kteří si ještě zachovali staré zření a zasvěcenci, kteří dovedli jít jednou cestou a nalézt horní božstvo, a jiní, kteří mohli jít druhou cestou a nalézt dolní božstvo. Potom však nastala doba, v níž se svět, který jsme mohli nazvat světem dolních bohů, stále více a více vzdaloval od života lidí, a kdy i pro méně zasvěceného bylo těžko ho dosáhnout – doba, kdy však bylo možno poměrně lehce i při nižším stupni zasvěcení dosáhnout toho, co nazýváme horními bohy, kteří jsou za vnějším světem smyslů. Třeba nějaký zasvěcenec starého židovsko-hebrejského světa. Právě tito zasvěcenci, i když nebyli zasvěcenci zvlášť vysokého stupně, mohli mít zkušenost, že při svém nepatrném zření viděli do duchovního světa, v němž pro ně Jahve nebyl pouhým pojmem nebo představou, nýbrž éternou skutečností, bytostí, která k nim mluvila jako člověk. Zatímco pro lid byl Jahve zvěstováním, něčím, o čem se jen hovořilo, že existuje, pro zasvěcence byl skutečností. Naproti tomu, pro takového zasvěcence ve starém hebrejském světě by bylo obtížné něco najít, kdyby byl sestoupil do hlubin vlastní duše. Kdyby byl hledal oblast dolních bohů, tu by si musel říci: „Nepromoknu zde až na dno, zde nalézám všude svůj vlastní duševní život, nemohu proniknout silnou korou vlastního duševního života k dolním bohům.“ Tak se tedy dolní bohové stáhli zpět do neznámé temnoty. Bylo to právě v době Kristova sestupu na Zem, kdy se luciferští duchové až po určitou mez stáhli zpět do temnoty. A ve vnějším lidstvu bylo jen v této době možné slyšet: „Existují mystéria.“ Ti, kdo v nich jsou zasvěceni, nabudou schopnosti, aby pronikli silami duševního života do dionýsovského světa. Temně se tušilo něco, co lze o člověku vypátrat v hlubokých tajemstvích mystérií. Ale v době očekávání Krista to bylo něco, o čem se mluvilo pouze v náznacích, o čem měl jen málokdo jasnou představu. Mnohem zřetelnější představu měli o vnějším božích. Existovalo mnoho lidí, kteří měli ještě živý zážitek o těchto vnějším božstvech. Lidstvo však pokračuje ve svém vývoji. A jaký výsledek má tento vývoj vpřed? V budoucnu zde budou existovat dějiny pro vnější lidstvo i dějiny pro mystéria. Vnější lidstvo promění svou duchovní kulturu, když se bude Kristus více a více vžívat do vnějšího lidstva. Avšak i v mystériích bude poznána povaha a bytostnost Krista, kterou dnes teprve lidé sotva počínají chápat. Bude tedy lidská duše stále intimněji a intimněji chápat boha, jenž mohl být spatřován v době Zarathustrově, když člověk obrátil pohled ke Slunci a stal se vidoucím boha, jenž sestoupil na Zem. Bůh, jenž byl vládcem vnějšího světa, bude se stávat stále niternějším. Kristus kráčí světem tak, že se stále více a více bude z kosmického boha, jenž sestoupil na Zem, stávat mystickým bohem, kterého budou lidé moci prožívat v nitru duševního života. Proto je možno v době, kdy Kristus sestoupil,

uskutečnit to, co potom jeho učedníci popsali*, když řekli: „Vložili jsme své ruce do Jeho ran, slyšeli jsme Jeho hlas na hoře. Bylo možné odvolávat se na vnější věci. Podstatné bylo to, že zde byl Kristus zevně. Tehdy by jej lidé nemohli prožívat vnitřně mysticky. Nepochopili by jeho dionýsovskou podstatu. Bylo nejprve třeba jej prožít jako vnějšího, historického Krista. Ve vědomí lidstva o Kristu je však pokrok v tom, že sestupuje vždy hlouběji do duše, že lidé mohou pohlížet vždy více do nitra, že budou vždy více prožívat své vlastní duševní zážitky v nitru mysticky a budou vždy více vedle vnějšího Krista ve vlastní duši prožívat mystického Krista. Všimněme si, jak v tak zvaném mysticismu, jenž povstává v první době křesťanského vývoje Dionýsem Areopagitou, jenž byl přítelem a žákem sv. Pavla, jak je tu Kristus nejprve poznáván vnějšími okultními schopnostmi. A veškeré popisy této první křesťanské okultní školy jsou takové, že Kristus je v podstatě popisován podle vlastností, jaké rozvíjí ve vnějších světech, vlastností zjizvitelných instinktivně vidoucímu pohledu, obrácenému navenek. A postupme potom ve vývoji lidstva o několik století dále a pohledme, co se stalo – zeptejme se ve středověkém mystickém vývoji na hluboký vnitřní prožitek takového mistra Eckharta, takového Johanna Taulera atd., atd., až k našim novějším mystikům. Tu jsou lidé, kteří pohlížejí do vlastního nitra. Tak jako se lidé dívali ve starých dobách do nitra, aby prohlédali tímto nitrem k Dionýsovi, tak pronikají do nitra i v dobách novějších, a mohou říkat jako mistr Eckhart: „Historický Kristus je sice skutečností, vyvíjel se v dějinách, ale je možné sestoupit do vlastního nitra a tam nalézt vnitřního mystického Krista.“ Lidská duše se vyvíjí tak, aby našla Krista nejen ve vnějším světě, ale i v nitru, aby tedy našla Kristovu dionýsovskou podstatu, mystického Krista. Nejprve tu byl Kristus historický, potom se působením díla historického Krista vytvořily takové účinky na lidskou duši, že se stal mystický Kristus uvnitř člověčenství možným. Takže můžeme i pro novější dobu mluvit o vnitřním mystickém zážitku Krista. Avšak musíme to pochopit tak, že Kristus byl kosmickým před vstupem do Země. Kdyby se člověk tehdy pohroužil do vlastního duševního života, nebyl by našel Krista, nýbrž Dionýsa. Dnes, když se příslušně vyvinul, nacházíme vnitřní bytost Kristovu. Kristus se stal z božství vnější duše božstvím vnitřní duše. Božstvím, jež bude zaujímat lidskou duši tím více, čím více se tato duše bude svými duševními zážitky blížit Kristu. Tu máme příklad, jak nastává obrat v tom, co se ve světě vyvíjí jako základní předpoklad. Právě-li dnešní člověk, že v jeho nitru je mystický Kristus, tu by neměl zapomínat, že vše ve světě se vyvinulo, a že mystické vědomí není takové, že by bylo stejné ve všech dobách, nýbrž že i ono se vyvíjelo. Když dávní svatí říšiové vzhlíželi do duchovních světů, mluvili o Višvakarmanu a měli při tom na zřeteli onu bytost, kterou mínil i Zarathustra, když mluvil o Ahura Mazdao. Byla to Kristova bytost. Dnes lze nalézt tuto bytost jako mystického Krista i uvnitř. Že jím je, to je činem samotného Krista na Zemi. Tak se má vpravdě kosmický, astronomický Kristus ke Kristu mystickému. Tak tedy se stal vnější Bůh postupně Bohem vnitřním.

Avšak všechno, co se děje ve vnějším fyzickém světě, je účinkem duchovna, a proto se jeví i účinek tohoto proniknutí duše Kristem pro jiný život. Nejprve se ukáže tento účinek v mystériích a částečně se již ukázal od dob založení západních mysterijních škol rosekruciánů. Když se člověk při školení v dávných mystériích ponořil do duše a sestoupil k dolním bohům, našel Dionýsa, což je jen jiným pojmenováním pro rozsáhlý svět luciferských božstev. Avšak i vidoucí vědomí, nevystoupilo-li až k nejvyšším metám, se ztratilo v temnotách, když se Kristus ve své slávě blížil k Zemi; luciferské bytí zmizelo. Jen nejvyšší zasvěcenci mohli sestupovat k luciferským bohům. Ostatním lidem se muselo říci: „Sestoupíte-li neočištění a nezralí dolů, objeví se vám tyto luciferské bytosti jen jako živoucí démonové ve

svých karikaturách, jež vás ve vašich proměněných vlastnostech svedou ke všemu zlému.“ Proto ony všechny hrůzostrašné popisy této podzemní říše, jak jsou podávány, proto v určité době ten strach již jen z Luciferova jména. A jelikož se u lidí, kteří se nevyvíjejí kupředu, vše dědí, žije ještě dnes tato bázeň u lidí, kteří tyto pocity zdělili, žije ještě dnes strach ze jména Lucifer. Jestliže Kristův princip po určité dobu prostupuje duši – jasnovidnému člověku se nejdříve znovu vynoří luciferský svět. Působil-li Kristus v duši nějakou dobu, stává se tato duše tím, že je proniknuta Kristovou substancí, zralou svým pokřtěním pro opětné vnikání do říše luciferských bytostí. Nejprve toho byli schopni zasvěcenci Růžového kříže. Snažili se pochopit Krista a vidět jej v takové podobě, že vnikl jako mystický Kristus také do jejich duše, že v nich žije, že jsou posíleni ve svém nitru touto Kristovou substancí, že mají v této Kristově substancí v sobě záštitu i zbroj proti všem úkladům. Tak se v nich tato Kristova substance stává novým světlem, jež je nyní vnitřně prozařuje, stává se vnitřním astrálním světlem. Historické zažití Krista ve své pravdivosti prozáří naše duševní zážitky tak, že se nyní staneme opět schopnými vniknout do luciferské říše. Nejprve to mohli zasvěcenci Růžového kříže a postupně budou tito zasvěcenci Růžového kříže vynášet navenek to, čeho se jim dostalo zážitkem luciferského principu a rozlíjí po světě onu velikou duchovní svatbu, při níž Kristus, jenž se jako substance vliil do lidské duše, bude nyní chápán těmi duchovními schopnostmi, jež prouděním luciferského principu nově dospějí do ducha jednotlivého člověka a dozrají v něm. Pozorujme nejprve rosekruciánského zasvěcence. Takový zasvěcenec se připravuje nejprve tím, že ve své duši obrací city, pocity a myšlenky k velké ústřední postavě Krista, že nejprve dá na sebe např. působit Janovo evangelium. Nechá na svou duši působit onu monumentální, významnou postavu, jež je nám jako Kristus líčena v Janově evangeliu, a tím se zušlechťí a tříbí. Neboť opravdu se v naší duši vše promění, vzhlížíme-li s veškerou zbožnou úctou k postavě, kterou líčí Janovo evangelium. Přijmeme-li do sebe to, co proudí z této postavy, kterou líčí Janovo evangelium, stává se naše duše proniknutou Kristem, tu v nás ožije mystický Kristus. A budeme-li to dále oživovat jinými doklady křesťanské výchovy, bude naší duší stále více a více proudit Kristova duchovní substance a naše duše se kristianizací vytříbí a očistí do vyšších světů. Tím se pročistí a vytříbí především naše mysl. Naučíme se buď Krista pociťovat tak univerzálně jako mistr Eckhart a Tauler, nebo zase s takovou jemností jako Suso a jiní. Člověk se cítí sjednocen s tím, co z velkých nebeských světů vtéká Kristovou událostí na naši Zemi. Tím se potom učiníme zralými, abychom mohli být jako zasvěcenci Růžového kříže uvedeni vidoucí do oněch světů, jež se v dávných dobách nazývaly dionýsovskými, a jež nyní mohly být nazvány luciferskými světy.

Jak působí toto uvedení do luciferských světů na dnešního rosekruciánského zasvěcence? Je-li na jedné straně mysl vřelá a plná nadšení pro božský svět, když je takto pronikána Kristem, tu na druhé straně naše jiné duchovní schopnosti, jimiž světu rozumíme, chápeme jej a nazíráme do něho, budou prozářeny a proniknuty přívalem a silou luciferského principu. Tak stoupá zasvěcenec Růžového kříže k luciferskému principu. Tím, že takto stoupá, zbystrují se jeho zasvěcením duchovní schopnosti, a vypracují se tak, že může Krista nejen mysticky pociťovat ve své duši, ale může jej i popsat, může vyprávět, jaký je, může ho pojmout v myšlenkových obrazech, v duchovních obrazech, a již jej necítí a neprožívá jen temně, nýbrž že před ním stojí jako postava vnějšího světa, vnějšího smyslového světa v konkrétních obrysech. Prožití Krista jako duševní substancí je možno tím, že člověk obrátí pohled na Kristovu postavu, jak před něho předstupuje v evangeliích. Krista popisovat, jemu rozumět jako rozumíme jiným jevům a zážitkům světa, a tím teprve nahlédnout jeho

velikost, jeho důležitost pro svět; pochopit jej jako prapříčinu světového dění je možné jen když křesťansky-mystický zasvěcenec vystoupí dále k poznání luciferských říší. Lucifer nám tedy v rosekruciánství dává možnost líčit Krista a rozumět mu. Je možné si pomyslet, že zlá vůle nebo neporozumění podle obvyklého užívání slova Lucifer – Světloňoš – očerní to, co tu bylo řečeno. To však nemůže odradit od toho, aby to bylo řečeno. Kdo rozumí pod pojmem Lucifer to, co se zde míní, musí vidět jinak. Co se mohlo po staletí dělat, bylo šíření evangelií, sdělování slova, jež proudí z evangelií, tak, že se jimi srdce mohla prohrát, že se z nich proudícím teplem a nadšením rozžhovovaly duše. Dnes stojíme před vývojem lidstva, kde již nestačí udržovat evangelia šířením ve starém podání. Lidé si dnes žádají něčeho jiného. Ti, kdo toto jiné nechtějí, budou muset nést karmu vzpouzení se proti zavádění luciferského principu do výkladu evangelií. Je možné, že je ještě mnoho lidí mezi námi, kteří řeknou: „Ale co, my chceme brát evangelium jako křesťané, my se jím cítíme upokojeni; z evangelií mluví Kristus, mluví z nich i tak, když se nám podávají, jak se to dělalo po staletí v tradičním náboženství.“ Takoví lidé snad věří, že jsou křesťany, a opakují po svém vždy znovu: „Jen si tam zůstaňte se svým duchovním poznáním, my máme Krista v evangeliích, nechceme nic vědět o vaší práci, kterou vynakládáte na evangelia.“ Jen ať to opakují, nechť si myslí, že jsou dobrými křesťany. Jsou v pravdě nepřáteli Krista, kteří z vlastního egoismu, neboť mohou o sobě prohlašovat, že jsou uspokojováni vším tím, co se podává v tradičním výkladu evangelií, vyhlazují to, co teprve v budoucnosti přivede plnost křesťanství ke slávě. Ti, kteří se dnes domnívají, že jsou nejlepšími křesťany, jsou nejsilnějšími hubiteli skutečného křesťanství. Vývoji křesťanství dnes rozumí ti, kdo myslí docela jinak, kdo říkají: „Nechceme být sobci a neřekneme, že nám stačí evangelia a že nechceme nic slyšet o vašem abstraktnu. Vždyť to vůbec není něco abstraktního, jak to podává duchovní věda.“ Praví křesťané jsou ti, kdo dnes vědí, že lidstvu je třeba něčeho jiného než křesťanství sobců. Praví křesťané jsou ti, kteří říkají: „Víme, že svět již nemůže obstát se starým podáním evangelií, víme, že je světu třeba, aby na evangelia dopadlo světlo z oblasti Luciferovy.“ Tací lidé slyší učení, jež vychází ze svatyň zasvěcenců Růžového kříže, kde se duchovní schopnosti bystří luciferským principem, aby se stále hlouběji vnikalo do evangelií. A těmto zasvěcencům se jeví následující: Evangelia mají vlastně takovou nekonečnou hloubku, že naprosto nelze věřit, že by se dala vyčerpat tím nebo jiným způsobem. Avšak dnes již přichází doba, kdy rosekruciáni musejí dát svému učení rozlévat se do světa, kdy jsou mystéria Růžového kříže povolána, aby to, co získala vybroušením svých duchovních sil ze světa luciferského, uplatnila na evangeliích. Západní poznání ducha je následující: Je možné světlu, jež vychází a může být získáno z Luciferovy říše, dát dopadat na evangelium. Duchovní věda se musí stát nástrojem k výkladu evangelií. Velikost, mohutnost a podstata evangelií budou viditelnými, dopadne-li na tato evangelia světlo z Luciferovy říše oklikou, jak ho bylo nabyto v mystériích Růžového kříže. Patří tedy k duchovně-vědecké práci, aby lidi uváděla do radostného zvěstování o podstatě bytosti Kristovy, jež jde světem. Patří k ní, aby světlo, získané z říše Luciferovy cestou rosekruciánského zasvěcení, mohlo dopadnout na evangelia. Vidíme tedy, že Kristus, jenž se z boha, který žil ve vnějším světě, stal mystickým Kristem; svým zušlechťováním lidské duše znovu uvedl tuto duši do oblasti, která pro ni po nějakou dobu musela zůstat uzavřena, do oblasti, jež byla v dávných dobách zvána dionýsovskou a které bude znovu dobyt v budoucnosti, v dobách, jimž lidstvo kráčí vstříc. Vysvětlování Krista duchovními schopnostmi, zvýšenými a osvěceny Luciferem, to je vlastní bytostné jádro

duchovního proudu, jenž musí vzniknout na Západě. A to, co jsem řekl, je pro budoucno posláním rosekruciánů. (Viz kniha – Tajná věda.)

Co se tedy vlastně v našem vývoji lidstva děje?

Odehrálo se a odehrává se to, že Kristus a Lucifer, jeden jako Bůh kosmický, druhý jako vnitřní lidský Bůh, kráčeli v dávných dobách vedle sebe tak, že jeden byl v horních říších a druhý v dolních říších. Potom svět pokročil dále, a po nějakou dobu se vědělo, že Lucifer je daleko od Země, od Dionýsa. Zato však měli lidé zážitek, že kosmický Kristus stále více vniká do Země, že stále více produševňuje duši, avšak, že se nyní Lucifer stává opět viditelný, že je možné jej rozeznat. Cesty, jimiž obě tyto božsky-duchovní bytosti kráčely, jsou takovéto: Přibližují se ze dvou stran k Zemi; Lucifer se stává neviditelným, když se kříží s Kristem. Je jako druhé světlo prozařován Kristovým světlem. Dříve lidé nalézali Krista jako kosmickou bytost, Lucifera jako bytost lidského nitra. Oba zkřížili svou cestu. Kristus vchází do lidské duše, stává se planetárním duchem Země, stává se stále více mystickým Kristem v duších lidí. Je prohlubován a poznáván niternými zážitky. Duše se tím stává stále schopnější vidět opět druhou bytost, která šla opačnou cestou, z nitra navenek. Lucifer se z vnitřní bytosti lidí, z čistě zemské bytosti, kde byl hledán v mystériích vedoucích do podsvětí, stává kosmickým Bohem. Stále více bude zářit venku ve světě, který spatřujeme, díváme-li se skrze oponu světa smyslů. Opačným se stává nazírání lidí. Lucifera bylo vidět za závojem vnitřního duševního světa, kdežto Krista bylo vidět, jak to viděl Zarathustra, za vnějším smyslovým světem; tu bude možné v budoucnosti Krista stále více a více poznávat vnitřním prožíváním vlastní bytosti a pohroužením se do ní. Lucifera lidé najdou, když obrátí pohled navenek do kosmické říše. Je tu tedy úplný zvrát v poměrech lidského poznávání v průběhu lidského vývoje: Kristus se z kosmického boha stal pozemským bohem, jenž je v budoucnu duší Země. Lucifer se z pozemského boha stal kosmickým bohem a bude-li člověk v budoucnosti chtít opět vystoupit k vnějšimu duchovnímu světu, skrytému za závojem světa smyslů, nebude-li se chtít zastavit u toho, co je vnějším a jen hrubě materiálním, tu musí proniknout věcmi smyslového světa do duchovního světa – musí se dát vnést do světla „Světloňošem“.

A člověk nedostane žádnou možnost tam vniknout, nezíská-li si tyto schopnosti ze sil, jež k nám proudí z Luciferovy říše. Lidstvo by propadlo do materialismu a setrvalo by stále ve víře, že vše je jen vnější materiální svět, nevzestoupí-li k inspiraci skrze luciferský princip. Je-li Kristův princip povolán, aby stále více a více sílil naše nitro, tu je luciferský princip povolán k tomu, aby bystřil a vytvářel schopnosti, jež mají v plném rozsahu vnikat do světa. Lucifer nás učiní stále silnějšími a silnějšími pro chápání a poznávání světa, Kristus bude stále více a více sílit v našem nitru.

VII.

Z toho, co zde bylo řečeno v obou posledních přednáškách, jsme poznali, že ve vývoji lidstva existují určité skutečnosti, které jsou ve vnějším životě téměř neviditelné, ale když je lidé opomíjejí, tu se stává, že špatně porozumí tomu, co se děje v duchovních základech tohoto vývoje. Mohli jste vidět ze zakončení včerejší přednášky, že nebyla možnost mít zážitek, který je možné nazvat zážitkem mystického Krista, jaký člověk může mít, dá-li při pohroužení do svého nitra proniknout do svých duševních zážitků tomu, co jsme nazvali Kristovou substancí, a že se ta možnost vyvinula teprve v průběhu dob. Vidíme tedy, že byla nutná dějinná událost sestoupení Krista, aby tu byl předpoklad pro přítomnost mystického Krista v duši, takže nesmíme říci, že by byl mystický zážitek Krista pro lidské duše možný vždy i v předkřesťanských dobách. Takový mistr Eckhart nebo podobné osobnosti se svými mystickými zážitky mohou existovat jen v době křesťanského letopočtu, nikoli dříve. Abstraktní myšlení s něčím takovým předem vůbec nepočítá, uzná to však konkrétní duchovně-realistické myšlení, jež jde za fakta. Rovněž to, co jsme zde řekli jako označení pro luciferské bytosti a pro bytost Kristovu, je srozumitelné jedině, předpokládáme-li, že se v tisíciletích před tím než se zjevil Kristus, a ve stoletích poté, stala v celém lidském uspořádání změna, nepostřehnutelná sice pro vnější smysly a pro vnější rozum, ale proto nikoli méně zásadní. Lidé se od atlantské katastrofy podstatně změnili. A záleží-li v přítomné epoše lidstva vzhledem k vnější životní zkušenosti vše na tom, aby člověk, když se vtělí, vnímal svět nástroji, jež má ve svých třech obalech, fyzickém, éterném a astrálním těle, potom je opět na změnách, jež organizace těchto obalů prodělává, závislé to, jak může člověk vnímat svět v časových epochách jdoucích za sebou. Naprosto pravdivé nazírání pro všechny časy neexistuje. Lidé mohou na svět pohlížet jen tak, jak je k tomu uzpůsobena jejich organizace.

Předvedme si před duši nejradikálnější změnu v lidské přirozenosti, jaká se udála po atlantské katastrofě v průběhu první velké kulturní epochy lidstva v době poatlantské – v době staroindické, praperské, v kulturní epoše chaldejsko-egyptské, přes dobu řecko-římskou až po naše časy. Víte, že před atlantskou katastrofou souvisely jednotlivé články lidské přirozenosti zcela jinak než později. Vzájemné působení éterného a fyzického těla nebylo před velkou atlantskou katastrofou takové jako později. Éterné tělo hlavy bylo např. proti fyzické hlavě mohutnější a bylo s ní spojeno volněji. V tomto se právě projevuje další vývoj, že se souvislost mezi éterným a fyzickým tělem stává stále intenzivnější a že obojí se sobě stále více podobá. Avšak všechny síly pro organizaci, pro sestavení a pro harmonické urovnání článků fyzického těla jsou v těle éterném. Lze tedy říci: u lidí atlantských tomu bylo tak, že od éterného těla působily zvenčí síly, které byly mimo tělo fyzické, zejména v hlavě, a jež budovaly fyzické tělo. Potom se tyto síly vtáhly do prostoru fyzického těla a dnes je uvnitř spíše oživují a povzbuzují. To se však vytvořilo teprve později. Nastalo pomalé vsouvání éterného těla do fyzického těla. A chceme-li porozumět staré indické kultuře, musíme si ujasnit, že tehdy se věci měly ještě jinak než v době chaldejsko-egyptské. Avšak u lidí řecko-římské doby bylo již dosaženo úplného vzájemného proniknutí éterného a fyzického těla, takže pro vidoucí vědomí nikde v organizaci člověka nepřechovalo éterné tělo daleko za tělo fyzické. U Indů tomu ještě tak nebylo. Tu by se vidoucímu vědomí všude jevílo, že éterné tělo, právě u hlavy, přechovalo nad tělo fyzické. Tím se stalo, že příslušník dávného indického národa viděl svět jinak než příslušník Egypta. Příslušník řecko-římských národů viděl

v podstatě již tak, jako vidíme my, viděl svět rozestřen jako smyslový závoj barev, tónů, tvarů atd. Celý tento svět byl však tam, kde se nyní jeví rozprostřen v dnešních smyslových vjemech, pro indického člověka nejstarší doby jakoby jemně protkán ještě tím, co bychom mohli nazvat obláčky éterné povahy, jež se zvedaly ze všech věcí tak, jako by všechny věci hořely a jako by z každého útvaru proudil jemný mlhavý dým. Lidé viděli éterný živel, jenž spočíval na všech věcech jako jemná rosa nebo jíní. Tento zvláštní způsob nazírání byl tehdy přirozený. Dnes si její lidská duše může získat jen duchovně-vědeckým cvičením.

Smysl vývoje lidstva v průběhu různých kulturních epoch spočívá právě v tom, že éterné tělo vstupuje stále hlouběji a hlouběji do fyzického těla. Tím se mění lidské nazírání, jež je závislé na tom, jak je organizováno éterné tělo. A to opět souvisí s tím, že luciferské bytosti, jevící se uvnitř Země a v nitru duše, vystoupily do stupňů kosmického bytí, a že Kristova bytost, jež byla dříve kosmickou, sestoupila až k inkarnaci v lidském těle a nyní se stává bytostí, jež se projevuje z nitra Země a z nitra duše. Toto proniknutí principu apollinského principem dionýským, toto jakési vzájemné pokračování Luciferovy bytosti a bytosti Kristovy se stalo možné jen tím, že se lidská organizace takto změnila. Avšak změnila se nejen pro posuzování minulosti, ale i pro připravování budoucnosti. Žijeme nyní skutečně v období, kde již máme za sebou nejtěsnější vzájemné proniknutí éterného a fyzického těla. Nyní žijeme opět v obráceném vývojovém směru. Žijeme v době, kdy éterné tělo pozvolna vystupuje z fyzického těla. Je to normální vývoj lidstva do budoucnosti, že éterné tělo postupně opět opustí fyzické tělo. A přijdou doby, kdy se lidská organizace bude zase na sebe dívat tak, jak se dívala v dávném pravěku – takže budeme opět cítit, že tělo éterné přechází tělo fyzické. Jsme nyní uprostřed tohoto vývoje. Mnohé z jemnějších úkazů nemoci přítomnosti by byly srozumitelné, kdyby lidé toto věděli. To vše ale souvisí s velkými kosmickými zákony. Člověk by nemohl dosáhnout cíle svého vývoje, kdyby takto neprodělal křížení článků své organizace. Ale vše, co je v nás, je proniknuto celým naším okolím; je to proniknuto božsky duchovními bytostmi, jež jsou v duchovním světě a jež do nás sesílají svoje proudy, tak jako fyzické živly Země posílají svoje proudy do našeho fyzického organismu. Kdysi, když éterné tělo bylo vně fyzického těla, proudily do tohoto éterného těla neustále proudy, jež člověk vědomě pociťoval a prožíval jako kosmická zjevování. Člověk to cítil jako něco, co se projevovalo jeho nitru. Co kanulo jako proudění z duchovního světa do jeho éterného těla, to proudilo též na vytváření jeho fyzického těla.

Budeme-li nyní to, co zde bylo řečeno v posledních dnech, charakterizovat z vnější stránky, můžeme říci: „To, co se zapustilo do éterného těla člověka a co člověk prožíval jako své nejnějnější nitro, to byly vlivy luciferského světa.“ Člověk si odnesl ze starých dob předatlantského vývoje jako dědictví tyto luciferské vlivy, jež proudily do jeho éterného těla. Že se tyto luciferské vlivy zatemnily, že člověk právě v době, kdy se objeví Kristus, z nich nic nepostřehuje, není-li zasvěcen ve vysokém stupni, se vysvětluje tím, že éterné tělo stále více a více vniká do fyzického těla, sjednocuje se s ním a stále více se učí dávat se obsluhovat fyzickými orgány. Proto bylo pro něho nutné, aby se božská bytost, jež se měla objevit na Zemi, objevila v podstatě fyzicky vnímatelně, byla fyzicky vtělena jako jiné fyzické bytosti na Zemi. Tehdejší lidstvo mohlo mít pochopení jen pro boha projeveného v těle, protože si navyklo nazývat pravdivé jen to, co vidělo nástroji svého fyzického těla. Muselo tomu být v lidstvu tak, aby ti, kteří byli kolem Krista, mohli říkat na potvrzení toho, co se stalo: „Vkládali jsme ruce do jeho ran a své prsty do děr po jeho hřebec.“ Tato smyslová jistota musela žít v lidech jako cítění, které když existuje, přispívá k ověření pravdivosti věci. Člověk dávných indických dob by nebyl na něco takového dal, ten

by byl řekl: „Duchovno vnímané fyzicky mi mnoho neříká, chceš-li vnímat duchovno, musíš vystoupit k nějakému stupni vidoucího poznávání.“ Porozumění pro Krista se tedy muselo teprve vyvíjet, jako vše ve světě.

Avšak to, co měl člověk ve svém éterném těle jako luciferskou vlohu, co si přinesl z prastarých dob, kdy jeho éterné tělo ještě nežilo úplně v těle fyzickém, kdy bylo ještě venku a přijímalo svými vnějšími částmi Luciferovy vlivy, to zmizelo, to se znenáhla spotřebovalo. Tím, že éterné tělo vklouzlo do fyzického těla, ztratilo schopnost vnímat svými orgány vyšší světy. Lze tedy, díváme-li se zpět, od určité doby říkat o lidských předcích: „Ti se ještě dívali do vyšších světů, a co viděli, to je uchováno v písmech. Můžeme na to poukazovat jako na prastarou moudrost. Tu moudrost však již nebylo později možno chápat přímo, neboť úměrně s tím, jak éterné tělo vniká do fyzického těla, může člověk používat jen služeb svého fyzického rozumu a svých smyslů a jasnozřivá síla se ochromuje. Možnost nazírání do duchovního světa existuje potom již jen u zasvěcenců, kteří systematickým školením vystupují k nadsmyslovým světům.

Ale řekl jsem vám právě, že nyní nastává opačný proces. Lidstvo vstupuje do stavů, kdy se éterné tělo opět vyprošťuje z fyzického těla. Nesmíte si však myslet, že nyní dostane samo sebou vše, co si kdysi přinášelo s sebou jako staré dědictví. Kdyby se nestalo nic víc, než že lidské éterné tělo vystupuje z fyzického těla, potom by tedy vystupovalo. Neobsahovalo by v sobě nic ze sil, jež kdysi mívalo. Vždyť v budoucnosti se i éterné tělo zrodí z lidského fyzického těla. Nedá-li mu fyzické tělo nic s sebou, bude prázdné, pusté. Taková bude budoucnost vývoje lidstva, že lidé budou moci vypustit ze své fyzické tělesnosti své éterné tělo a odeslat je popřípadě s prázdnem.

Co by to znamenalo?

Éterné tělo je nositelem sil, povzbuzovatel všeho, co se odehrává ve fyzickém těle. Musí opatřovat fyzické tělo silami nejen tehdy, když zcela vězí ve fyzickém těle, musí je zásobovat neustále. Bude je muset opatřovat silami potom, kdy bude jednou opět částečně mimo fyzické tělo. Pustíte-li je s prázdnem, nedáte-li mu nic s sebou, nemůže působit zpětně na tělo fyzické. Nemá potom síly, kterými by mohlo zpětně působit. Jestliže éterné tělo prošlo fyzickým tělem, musí nabývat sil uvnitř fyzického těla. Tyto síly mu musejí být dány odsud, aby mohlo zpětně působit na fyzické tělo, když je z něho venku. Je tedy úlohou přítomného lidstva, aby do sebe přijalo tolik, kolik může jen pojmout ze svého působení ve fyzickém těle. Co se uvnitř fyzického těla zpracuje a nachystá, to postupuje s vývojem a když bude člověk žít v příštích inkarnacích v takových organizacích, v nichž bude éterné tělo jistou měrou vypuštěno z fyzického těla, bude žít ve vědomí jako vzpomínkou skrze částečně uvolněné éterné tělo.

A nyní je možné se otázat: „Co dává fyzickému tělu možnost, aby dalo éternému tělu něco s sebou jako odkaz? Co činí člověka schopným, aby vysílal síly do svého éterného těla, aby jedenkrát byl s to nosit takové éterné tělo, jež by mu opět zvenčí posílalo určité síly?“

Kdyby člověk žil řekněme od roku tři tisíce před Kristem až do dob Kristových a potom opět tři tisíce let po Kristu jen tak, že by se pro něho nestalo nic, než co se událo bez události Kristovy, potom by člověk ve fyzickém těle neprožil nic, co by mohlo jít s ním jako síla pro éterné tělo, až se oddělí od fyzického. To, co může člověk nést s sebou, je to, co může získat zážitkem Krista ve fyzickém světě. Všechny souvislosti s Kristovým principem, se zážitky, jež je možné mít z objevení se Krista, vše to se ponoří do zážitku duše ve fyzickém světě tak, že se tato duše a s ní i vše tělesné připraví tím způsobem, že se může vlít do éterného těla to, co toto tělo

bude potřebovat v budoucnu. Musela tedy přijít Kristova událost, musela projít lidskou duší, aby lidé mohli pro budoucno rozumět svému vývoji. Co je dnes ve fyzickém těle, to vysílá síly do éterného těla. A toto éterné tělo, bude-li nasyceno tím, co fyzické tělo prožije zjevením se Krista, dostane z toho síly, aby mohlo opět jasně zářit a nabýt životních sil, jimiž uchová fyzické tělo v budoucnu. To, co lidé zažili na Kristu převratem principů, to má správný význam pro budoucnost vývoje lidstva.

Avšak tato událost by sama nestačila. Pomyslete si, že byste tím, že ve vlastní duši prožíváte zážitek Krista, že se vám Kristus stává stále známějším, že stále více a více srůstá s vlastními zážitky duše, měli vliv na éterné tělo a že byste vlévali proudy sil do svého éterného těla. Když však toto éterné tělo nyní povystoupí a přijde do nesprávného živlu, a nesetká-li se venku se silami, jež by mohly podporovat a oživovat to, co do něho vešlo jako Kristův princip, bylo by éterné tělo takto částečně sice uvolněné silou Kristovou, ale vniklo by do živlu, v němž by nemohlo žít. Bylo by roztříštěno vnějšími silami. Jsouc proniknuto Kristem, setkalo by se v živlu pro sebe nevhodném se svou záhubou a působilo by zhoubně zpět na fyzické tělo. Čeho je tu tedy třeba jako druhého? Toto druhé je, že se éterné tělo učiní schopné opět přijímat světlo z Luciferovy říše. Musí se tedy člověk, jenž dříve viděl vystupovat Lucifera jako vnitřní zážitek závojem svého duševního života, nyní připravit tak, aby mohl zažít Lucifera jako kosmickou bytost ve svém okolí. Z podzemního božstva se Lucifer stane bohem kosmickým. A člověk se musí připravit tak, aby vybavil své éterné tělo takovými silami, aby Lucifer mohl být živlem oplodňujícím a podporujícím, a nikoli ničivým. Člověk musí projít zážitkem Krista, avšak tak, aby se stal schopným vidět v tomto světě duchovní základy, základy duchovních dějů, z nichž povstal svět. Člověk tedy projde Kristovou událostí a duchovně vědecké školení je oprávněno celou povahou vývoje, aby člověka připravilo tak, že opět porozumí světlu z Luciferovy říše, neboť lidské éterné tělo může jen tímto dostat své příslušné životní síly. Kristův vliv působil na člověka ještě dříve, než se Kristus objevil na Zemi. Už když Zarathustra ukazoval vzhůru k Ahura Mazdao, zářila dolů Kristova síla. A z druhé strany zářila sem síla Luciferova. To se nyní převrací. V budoucnu bude zvenčí zářit Luciferova síla, uvnitř bude žít Kristus. Lidská organizace musí dostávat opět vliv z obou stran. Dávný Ind pociťoval z jedné strany: „To jsi ty,“ a na druhé straně: „Já jsem vesmír,“ a cítil, že to, co spatřoval venku, byl též svět, jako uvnitř. To se v dávné Indii pociťovalo jako abstraktní pravda. Lidé na Zemi to budou opět mít jako konkrétní duševní zážitek, až se naplní časy a až v nové podobě po náležitých přípravách opět ožije to, co se jako předzvěst ukázalo v dávné Indii. Takový je chod vývoje lidstva v poatlantské době.

Nyní je z toho zřejmé, že vývoj lidstva není přímočarý, že probíhá podobně jako vše v přírodě. Ukázal jsem příklad na rostlině, jež vyrůstá, ale nemohla by vyvinout plod, kdyby vývoj nedostal nový podnět. V tom máte obraz, jenž ukazuje, že musí přicházet jiné vlivy ze strany. Neexistuje přímočarý vývoj. Tak se musely přesmyknout princip luciferský a princip Kristův. Kdo hledá vývoj jen v přímočarosti, nepochopí nikdy skutečný světový vývoj. Jen ten, kdo chápe oddělené proudy a potom vidí, jak se tyto proudy vzájemně oplodňují, může opravdu porozumět tomu, co se vyvíjí. V době, kdy lidé v praindické kultuře byli ještě jinak organizováni než později, bylo toto lidské nazírání jiné. Jaké toto lidské nazírání tehdy bylo, o tom může dnes mít zkušenost jen ten, kdo si ji získá metodami duchovně-vědeckého zkoumání přiměřenými dnešní dobou. Dnes je to možné uměle, kdysi to byla přirozená schopnost. I pro dobře připraveného znalce duchovní vědy je těžko srozumitelné, že duševní zážitky byly v praindické době jiné než později a že je možné jen přibližně vyjádřit slovy, v čem byly jiné.

Pohlíží-li člověk dnes do světa, vnímá svět svými různými smysly, nemůže dnes probrat vše, co se dá říci ve smyslu novodobé vědy o smyslových počítčích; to nás dnes také nemusí zajímat. Můžeme zůstat u obyčejných představ, že člověk svými různými smysly vnímá vnější svět a shrnuje různé dojmy svou duchovní schopností, jež je vázána na fyzický mozek. Budete-li o tom přemýšlet, tu si ovšem ujasníte, že mezi smyslovými počítky je přece ohromný rozdíl, co do jejich celé podstaty. Srovnajte např. sluch, počítky sluchu, se smyslovým počítkem zraku. Pro sluch, není-liž pravda, je samozřejmé, že ve vnějším světě, hledáme-li příslušné skutečnosti pro to, jak slyšíme, je nějak utvářený pohyb hmoty – pravidelně pohybovaný vzduch. To nacházíme venku. Vystavíme-li tomuto pravidelně pohybovanému vzduchu nástroj svého sluchu, zažíváme to, co nazýváme sluchovým počítkem. Avšak jsou tu dvě zcela různé věci: vnitřní zážitek slyšení a to, co máme venku jako vzduch v pohybu. Vezmete-li si smysl zraku, tu uznáte, že to vůbec není tak jednoduché jako u sluchu. Moderní fyzika si to zjednodušila. Pomyslí-li si analogicky: „Předpokládejme jemnější látku, jež se pohybuje právě tak, jako vzduch venku.“ Pro realistického myslitele je velký rozdíl v tom, že se člověk může velmi lehce přesvědčit o tom, co venku kmitá, pokud jde o ucho. Můžeme velmi snadno přijít na to, že venku se opravdu něco pohybuje, jde-li o pochod slyšení, když posadíme na strunu papírové jezdce a přejedeme po straně smyčcem. – Avšak co v éteru kmitá, o jsoucnu něčeho takového se nikdo nemůže přesvědčit: je to jen hypotéza, ta existuje jen pro fyzikální teorii. Pro realistické myšlení to neexistuje. Smyslový počítetek zraku je podstatně jiný než u sluchu. Mluvíme-li o počítku světla, je pro nás to, co vnímáme, mnohem objektivnější než to, co vnímáme sluchem. Světlo vnímáme jako barvu, vnímáme, jak se šíří v prostoru, avšak nemůžeme stejně vyjít do vnějšího světa a hledat objektivní dění, jako u zvuku. Takové jsou rozdíly, přes které se moderní člověk tak lehce přenáší. Dávný Ind nemohl se svým tehdejší jemnějším vědomím celého vnějšího světa něco takového přehlížet. Vnímá všechny tyto jemné vnější rozdíly.

Chtěl jsem jen poukázat na to, že mezi jednotlivými smyslovými oblastmi jsou co do podstaty charakteristické rozdíly. Všimnete-li si, jak se mluví – může vám být nápadné, že se označuje stejným slovem vnitřní duševní zážitek a – připouštím, že jen při nepřesném mluvení – také vjem, jenž přichází zvenku. Je to slovo „pocít“. Víte, že mluví-li se o pěti smyslech, vypočítává se zrak, sluch, čich, chuť a hmat, čili triviálně pocit. Míní se tím hmat, ale mluví se o cítění – a to, co tímto smyslem zažíváme, se počítá k vnějším smyslovým zážitkům. Avšak označuje se z ducha řeči, a to mnohem a mnohem duchaplněji než se obyčejně myslí, vnitřní duševní zážitek slovem cit. Máte-li radost, pociťujete-li bolest, nazvete to citem. Tento cit, o němž je nyní řeč, je intimním duševním zážitkem; u druhého, jenž je zprostředkován hmatem, je tu vždy nějaký vnější předmět, jenž dává podnět. Druhý cit se snad váže na vnější předmět, ale z toho můžete již vidět, že tento předmět není jediným podnětem, neboť u jednoho člověka může povstat něco jiného než u druhého. Génus jazyka, duch řeči, jak jsem řekl, působí zde opravdu geniálně. Máme zde dva výsledky, dvě události, jedna vázaná na vnější smysl a druhá vázaná na nitro. Pro dnešní zážitek se obojí zdá velmi daleko od sebe. Avšak tak tomu vždy nebylo.

A tu přicházíme k jinému názoru na to, co jsme před tím charakterizovali zvenku. Charakterizovali jsme, jak éterné tělo postupně vklouzávalo dovnitř a jak zase vystupuje. To je spojeno s tím, že se i uvnitř nás něco děje. Dnes jsou oba tyto zážitky – citový zážitek uvnitř a citový zážitek, který též označujeme slovem cit a který má za podnět vnější předmět a je podmíněn hmatem – dvě věci od sebe vzdálené. Čím dále jdeme ve vývoji lidstva nazpět, tj. čím více je éterné tělo venku z fyzického těla, tím úžeji se sblíží oba tyto zážitky. V indické době nebyl tento

rozdíl ještě takový jako dnes. Tehdy si byly vnější a vnitřní citový zážitek nekonečně bližší. Jak tomu tedy je?

Má-li dnes určitý člověk proti vám nějaké špatné myšlenky, třeba jste mu nesympatičtí, a on se k vám podle toho chová, přenáší na vás své tomu odpovídající pocity. Jste-li prozatím vyzbrojeni jen vnějšími smysly a fyzickým mozkem, nebudete zpravidla mnoho vědět o jeho pocitech, sympatiích a antipatiích. Kdyby vás uhodil, ihned byste to věděli, poznal by to váš citový smysl. Právě v dávné indické době to ještě bylo jiné. Tehdy byl člověk ještě organizován tak, že pociťoval nejen to, co působí dnes na dnešní „hrubé“ hmatové vnímání, ale i to, co se dnes již stáhlo do nitra, takže tehdy mohl člověk ještě pociťovat to, s čím mu druhý přichází vstříc. V jeho duši povstal podobný zážitek – jaký máme dnes hmatem – a to tím, co ve druhém člověku žije jako sympatie. Cítil, co se dělo fyzicky-duševně. V oněch dobách však ještě nebylo tak niterně vytvořeno to, co nazýváme vnitřním citovým životem – to bylo více spojeno s vnějším světem. Člověk ještě nebyl tak vtažen do svého nitra jako dnes. Měl radosti a bolesti, jež mnohem více odpovídaly – jako spíše dění – ve vnějším světě než naše dnešní. Člověk se nemohl stáhnout zpět do svého nitra tak jako my dnes. Dnes je vnitřní duševní zážitek mnohem více vytržen z celého okolí než kdysi. Dnes může člověk dojít tak daleko, že např. venku je obklopen okolnostmi, že si nemůže přát lepších, ale protože jeho vnitřní duševní život je vytržen z okolí, cítí třeba vnitřně bolest podle toho, jak se staví ke světu, aniž třeba má k tomu pravý důvod. To by v době kultury staroindické bylo nemožné. Zde tomu bylo tak – že co se odehrávalo v nitru, to bylo mnohem věrnějším zrcadlením toho, co se dělo ve vnějším okolí. Člověk žil mnohem více svými pocity v okolí. Jak to probíhalo?

Člověk v oněch dávných dobách měl svým uspořádáním zcela jiný poměr např. ke světlu. Světlo, jehož proudy jsou kolem nás, má nejen svou vnější fyzikální stránku, ale vše, co je fyzické, má v sobě také duševno a duchovno. Lidský vývoj šel tím směrem, že duševno a duchovno vnějšího světa člověku stále více a více v těchto zážitcích ustupovalo zpět, a stále více a více byla vnímatelná pouze fyzická stránka. Člověk potom vnímal světlo s jeho účinky na zrak. Ve starších dobách to vnímal tak, jakoby se ze všech stran do jeho organismu vpouštělo světlo jako fluidum, a do světelných přívalů, jež jím proudily, vnášel člověk svým citěním duši světla. Dnes se duše světla zastavila před lidskou kůží. Indický organismus, byl ještě plný toho, co se do něj linulo a co jako duše žije ve světle. Člověk vnímal, co jako duše světla proudilo skrze světlo jako záplava. Bylo to nositelem toho, co se mohlo postřehovat jako sympatie a antipatie v jiných bytostech, jež se dnes s duší světla stáhly zpět od člověka. To bylo spojeno s jinými prožitky. Dnes vdechujete a vydechujete svůj dech. Nanejvýš víte o svém dechu podle jeho mechanických účinků. Působí-li chlad, pozorujete a vidíte dech jako vodní páry. To je mechanický způsob, jak můžeme vidět dech. Ač to dnešnímu člověku zní nepravděpodobně, je přece pravdou, že lze dnes duchovně-vědeckým bádáním zjistit, že např. většinou lidé dávné Indie mohli svůj dech postřehovat ještě zcela jinak. Tehdy se ještě z toho, co se kolem tehdejších lidí dělo, nevzdálila duše světla. Viděli tedy vdechovaný a vydechovaný vzduch v různých jasných a tmavých barevných nuancích. Viděli vzduch proudit dovnitř jako v ohnivých paprscích a opět je vycházet ven. Můžeme tedy říci: V podstatě se dokonce i vzduch tím vším, co se pro lidské nazírání změnilo, stal něčím jiným. Vzduch je dnes něčím, co člověk vnímá jen mechanicky podle odporu, který mu klade, poněvadž duši světla, jež vzduch prostupuje, přímo nevnímá.

I tento poslední zbytek instinktivního zření člověk ztratil. Dávný Ind nenazýval to, co se vdechuje a vydechuje prostě vzduchem, nýbrž ohnivým vzduchem, neboť to vnímal v různých stupních ohnivého rozzáření. Tím však máte zároveň možnost

pochopit, že vlastně celé okolní ovzduší bylo pro dávného Inda něčím jiným než pro dnešního člověka. Dnešní člověk vidí vzduch průhledný, nevidí obklopující náplň obsaženou ve vzduchu. Je-li v místnosti průvan, vnímá jej jen podle odporu, který mu vzduch klade. Dávné indické vědomí spatřovalo, jak vzduchem proudily ohnivé masy.

Zde máte znovu příklad, jak se i ve vnějších prožitcích ukazuje proměna lidské organizace v průběhu vývoje. To jsou intimní pochody vývoje lidstva. Nemůžeme vůbec pochopit, co je ve Védách, nevíme-li, jak se používalo slov. Čteme-li tam slova a nevíme-li, že slova označovala něco, co se tehdy vidělo, pozbývají slova veškerý smysl a vykládáme je zcela nesprávně. Vždy je nutno brát v úvahu realitu, pustíme-li se do starých zápisků.

Ano, v průběhu dob se mění právě to, co žije v lidské duši. Teprve nyní chápeme určité skutečnosti, kterým bychom – nemáme-li tyto podklady, jež jsou zcela nezávislé na dokladech zjistitelných fyzickým zkoumáním – nemohli porozumět. Pohlédněme se v orientálních spisech, jak se tam vypočítávají živly. Vypočítává se: země, voda, oheň, vzduch, éter. Teprve od řeckých dob nacházíme jiný výčet, který je dnes pro nás samozřejmý a který musíme vzít za základ všeho chápání, totiž: země, voda, vzduch, oheň a ostatní druhy éteru.

Proč je tomu tak?

Staroindické vědomí vidělo právě tak jako dnešní člověk venku věci, jež se projevují jako tuhé – co nazýváme zemí, vidělo v kapalném – co duchovně řečeno nazýváme vodou. Avšak to, co dnes nazýváme vzduchem, to jim bylo již ohněm, neboť tu již viděli oheň ve vzduchu a označovali to, co viděli, jakožto oheň. My ten „oheň“ již nevidíme, cítíme jej jako teplo. A teprve když vystoupíme výše v řadě živlů, tu vníkali Indové do živlu, v němž se – neboť všechno se změnilo od čtvrté epochy poatlantských dob – lidstvu nabízelo to, čemu říkáme vzduch proniknutý světlem, ale ne již vzduch ukazující světlo. – V ohni a ve vzduchu se celé nazírání lidí obrátilo. To, co jsme pravili o Kristu a Luciferovi, že se vzájemně překřížili, že se Kristus stal z bytosti kosmické bytostí lidského nitra, že Lucifer se z bytosti lidského nitra stal kosmickou bytostí, to se uskutečnilo ve všech oblastech života, takže to, co v prvních poatlantských dobách bylo tím, čemu říkáme oheň, my dnes postřehujeme jako vzduch, a to, co vnímáme jako oheň, bylo tedy vnímáno jako vzduch. Nejen ve velkém, nýbrž i v malém se projevuje to, co je základem vývoje lidstva. Tyto věci se nesmějí svádět na náhodu. Vidíte, jak hluboko je možné vhlížet do toho, co se děje v průběhu vývoje lidstva, pozorujeme-li věci z jedině reálného hlediska, z hlediska duchovní vědy. Takové vědomí, jaké měl dávný Ind, je tedy vědomím, jež pocíťovalo ještě jako jednotu spíše to, co je uvnitř v duši a co je vně duše. Proto Ind žil ještě více ve svém okolí. Poslední dozvuky minulosti – dozvuky tohoto instinktivního vnímání nacházíme ještě v zakrnělém stavu v dnešním „jasnozření“ lidí, kteří mají to, čemu se říká „druhý zrak“. Např. jdete po ulici a napadne vás myšlenka na někoho, koho v tomto okamžiku nemůžete vidět fyzicky; potom jdete dále a potkáte ho. Proč jste měli ve vědomí myšlenku na něho před tím, než jste ho viděli? Neboť právě ve vašem podvědomí nastalo působení od něho a potom vstoupilo do vědomí jako hotová myšlenka. Dnes má člověk již jen zakrnělý rudiment toho, co bylo dříve významnější. Dříve existovalo intimnější spojení vnitřního a vnějšího citění. To je pouze další rozvedení toho, co jsem vám často vykládal, že: Lidstvo se ze starého polovědomého jasnozření vyvinulo k dnešnímu smyslovému vědomí a vyroste až do plně vědomě vidoucího stavu. Toho bude dosaženo tak, že člověk jej vědomě prožije, takže bude vědět, že jeho éterné tělo vychází ven, a bude moci užívat orgány éterného těla podobně, jako užívá orgány fyzické.

Lidé však měli v dřívějších mnohem spirituálnějších dobách, v nichž byli moudřejšími, než je dnešní abstraktně materialistická věda, stále povědomí toho, že existovalo staré zření, prohlédající svět skrz naskrz, že lidé opustili toto dávné zření a vstoupili do přítomných poměrů. Dříve lidé to, co věděli, nevyjadřovali v abstraktních pravidlech a teoriích, nýbrž v mohutných barvitých obrazech. Ani mýty nejsou nikterak vymyšlené věci, vyumělkované fantastické obrazy, jak se dnes od zeleného stolu domnívá fantazírující učenost, nýbrž je to hluboká původní moudrost, získaná duchovním nazíráním. Mýty dokládají, že ve starých dobách existovalo povědomí o těchto věcech – lidé kdysi pociťovali svět obsáhleji. Jasně cítění starých Indů bylo posledním zbytkem původního polovědomého jasnozření. O tom se kdysi vědělo. Ale vědělo se též, že tato jasnovidnost, řekněme všeobecně, se více a více ztrácí a stále více a více musí uvolňovat místo vnějšímu životu, omezujícímu se na smyslový svět. Právě tuto skutečnost vyjadřovaly mýty velmi výrazně. Vědělo se např. toto: Existují mysterijní sídla – mluvili jsme o tom včera – v nichž cesta vedla dolů k podzemním duchům a byla i jiná mystéria, z nichž vedla cesta vzhůru ke kosmickým duchům. To se vše přísně od sebe rozlišovalo. O tom nevěděl pranic ten, kdo nebyl zasvěcen, jako dnes netuší nic ten, kdo nehledá pravé cesty, že existuje nějaká mysterijní moudrost. Avšak do vnějšího světa o tom více méně pronikaly zprávy. Také nutno říci o mystériích, že doba jejich lesku se nám jeví tím význačněji, čím více vcházíme do starých dob. Řecká mystéria nejsou úplně nejskvělejší. Také vedení mystérií propadlo úpadku. Avšak přes to lidé věděli, že to, co přichází z míst, kde působí ještě vidoucí vědomí, je ve spojení s duchovní substancí, jež zaplavuje svět a oživuje jej. A věděli, že tam, kde panuje vidoucí vědomí, lze se ještě dovědět o světových souvislostech, o nichž jinak není možné vědět nic. A ještě i v době úpadku byly věštírny místy, kde se pěstovalo vidoucí vědomí a kde se lidem ohlašovalo to, co není možné poznat obyčejným smyslovým nazíráním a rozumem, vázaným na smysly. Ale také se tam vědělo to, že se člověk vyvíjí, že to, co se dalo získat starým zřením, je vhodné a použitelné jen pro pravěké doby, nikoli pro novější časy. Tak mají Řekové hluboké vědomí o tom, že to, co přichází z věštření, sice podněcuje lidskou zvědavost, že lidé by rádi něco věděli o tajemných souvislostech světa, ale též, že zde již není možnost, aby si s takovými výsledky jasného zření věděli správně rady. Vědělo se, že lidstvo se nyní nachází jinde než dříve, a že by si nedovedlo správně počínat, kdyby se drželo toho, co udává staré jasnozření. Pro dávné lidi se to hodilo, pro novější se to již nehodí. To se chtělo říci a říkalo se to ve velkolepých obrazech. Takový obraz se nám např. podává v pověsti o Oidipovi. Věštba, tedy zpráva z míst, kde je možné zřít tajuplné souvislosti jasnovidně, kdežto lidským zrakům je to již odepřeno, věštba oznámí otci, že narodí-li se mu syn, způsobí neštěstí. Zabije otce, a ožení se se svou matkou. Opravdu se mu narodí syn. Otec se pokouší učinit něco, co by překazilo uskutečnění toho, co bylo viděno jasnozřivě. Dá syna pohodit, aby se dostal do zcela jiné krajiny. Syn se dozví o věštbě, tj. do jeho duše se dostane něco, co lze vypátrat jen jasným zřením. Řecké vědomí chtělo říci: z dávných dob sem sice něco zasahuje, ale lidská organizace je již tak pokročilá, že pro ni již tento druh jasnozření není vhodný, již z toho nic nemá. Oidipus si v důsledku změněného vědomí vyloží věštbu tak, že se právě tím spíše musí splnit, – tj. člověk neumí již správně zacházet s tím, co je jasnovidné vědomí. Staré jasné zření mu již neprospívá – duchovní, spirituální svět se právě od něho odvrátil. Stále však existovalo i vědomí o tom, že se tyto věci opět obrátí a že to, co přichází z těchto světů, opět něco lidstvu poskytne, jenom že na nějaký čas se přes to, co z těch světů přichází, přetáhne jakoby závoj prožitků. O tom se vědělo, bylo to také vyjádřeno ve vývoji lidstva silami, vytvářejícími mýty. Kristova věc byla ve vývoji

lidstva rozhodující pro skutečnost, že přes sebe překročily obě síly, princip Luciferův a princip Kristův. Byl tu tedy rozhodující okamžik obratu, kdy se mělo z druhé strany, tedy z kosmu, vlít do vývoje lidstva jako ferment to, co přichází z duchovních zdrojů. Bylo to již ztraceno, ale má se to znovu vlít jako ferment. To, co se lidstvu stalo škodlivým, co se pro ně dokonce obrátilo ve zlo, má být do něho vlito jako ferment a má být proměněno v dobro. Zlo má vpadnout do plodné duchovní síly vývoje lidstva a spolupůsobit s dobrem. I to bylo uplatněno v mytologii. Existuje ještě následující pověst: Věštba předpovědi rodičům, že dostanou syna, a že tento syn uvede ve zhoubu celý svůj národ. Tento syn zavraždí otce a pojme svou matku za manželku. Nyní se matce narodí syn. I tohoto syna, právě pro věštbu, dali pohodit, takže se dostal na ostrov Kariot. Našla jej královna ostrova Kariotského. A poněvadž královská rodina neměla syna, přijali dítě za vlastní. Později se jim však narodil syn. Tu se nalezenec domníval, že se mu děje křivda a zabil pravého syna. Potom musel z ostrova Kariot uprchnout. Uprchl a přišel na Pilátův dvůr v Palestině, kde dostal úřad jako správce hospodářství u Piláta. Dostal se do rozporu se svým sousedem, o němž nevěděl nic jiného, než že to je jeho soused. V hádce jej zabil a později se oženil s jeho manželkou. Tu se teprve dozvěděl, že to byl jeho pravý otec, jehož zabil a že tedy má za manželku svou matku.

Pověst nám praví, že se tomu člověku, jenž viděl, co se vše na něho sesypalo, nevedlo podobně jako Oidipovi, ale že pojal lítost a šel ke Kristu a že Kristus jej přijal: neboť to byl Jidáš z Kariotu. A to, co zde žilo v Jidášovi, ono zlo, to se vtělí do celého vývoje lidstva. Neboť palestinský čin má co činit se zradou Jidášovou. Jidáš patří k celku, patří ke dvanácti, které není možno myslet bez něho. Zde se ukázalo, že se výrok věštby sice splnil, a že se jeho obsah vtělil do vývoje lidstva jako zlo. Zlo se ale přeměnilo a žije dále v dobrém smyslu. Pověst, jež je opravdu moudřejší než vnější věda, významně poukazuje na to, že v lidské povaze nastává během doby změna, že se dokonce o stejné věci v různých dobách musí uvažovat naprosto odlišně. Jak se věštba vyplnila, nesmí být vypravováno stejně, mluví-li se o dobách Oidipových či o době Kristově. Táž skutečnost se stane nejprve pověstí o Oidipovi, podruhé, v křesťanské době, pověstí o Jidášovi. Teprve známe-li duchovní skutečnosti, jež jsou podkladem vývoje světa a lidstva, porozumíme tomu, co se jako následek toho jeví vnějšímu zraku, vnějšímu dějinnému nazírání. Co je ve světě smyslů, vnější smyslové dojmy nebo výplody lidské duše, všemu tomu porozumíme, rozumíme-li duchovním základům, na nichž to spočívá. To, co nachází badatel duchovních světů, to rád odevzdá jako podnět těm, kteří jej od něho přijmou a kteří budou zkoumat vnější skutečnosti, jež to potvrdí. (Již často jsem poukázal na tuto souvislost duchovních a materiálních výzkumů.) Je-li pravdou to, co se najde v duchovních světech, potvrdí se to i ve světě fyzickém. Avšak každý pravý badatel duchovního života vám řekne, že podává to, co ví z vyššího světa a vyžaduje a vybízí, aby všechny skutečnosti byly přezkoumány podle těchto údajů. Necht' se přezkouší to, co jsem např. pověděl o opětovném vtělení Zarathustrově porovnáním s vnějšími dějinami. Uvidí se, že to, co bylo o této skutečnosti řečeno, obstojí při každé zkoušce, jen bude-li dosti přesně pátráno v událostech vnějších dějin. Vnější dějiny budeme chápat jen tehdy, budou-li srozumitelné vnitřní, duchovní.

VIII.

Dosud jsme při výkladu o bytostech, jež počítáme buď k říši Kristově, nebo k říši Luciferově, přihlíželi především k tomu, jak člověk v průběhu svého vývoje se k těmto bytostem staví svou vlastní duší, jak je prožívá. Tak jsme tedy např. zdůraznili, jak vede cesta člověka k oněm kosmickým bytostem, v jejichž středu byl v předkřesťanské době Kristus, od člověka za poznáním navenek. Že však cesta do Luciferovy říše vedla opačnou stranou – do duše, aby pronikla závojem, jenž zahaluje vlastní duši. Všimli jsme si, co se změnilo, když se Kristus objevil na Zemi – že se obě říše překřížily přes sebe a že lidstvo spěje vstříc době, kdy bude nutno hledat Krista uvnitř a Lucifera vně. Abychom dnes doladili to, o čem mnozí z vás již mnohdy slyšeli – o luciferských bytostech, musíme se ještě jednou několika slovy vrátit k podstatě Luciferova principu. Věci ve světě jsou složité a vše je možno pozorovat z nejrůznějších hledisek. Jestliže jednou věc osvětlíme z jedné strany a podruhé z druhé strany, potom se nám může zdát, že ty věci navzájem plně nesouhlasí. Přes to vše je ale mezi nimi souhlas. Tak jako správně popisujeme list, když píšeme napřed na přední straně a potom na zadní straně a je to přece vždy týž list, tak také popisuje správně luciferský princip někdo, kdo jej, jako jsme to v minulých hodinách dělali, popisuje tak, že sleduje cesty, jimiž se musí ubírat duše k tomuto luciferskému principu. Je samozřejmě možné pozorovat vývoj naší Země a světa vůbec i z mimozemského hlediska a potom charakterizovat postavení luciferských bytostí ve vývoji světa z jiných pozic. Právě o tom si nyní řekneme několik slov.

Připomeňme si ještě jednou, že naše Země byla kdysi se Sluncem a s Měsícem jedinou bytostí, že se Slunce ze Země odloučilo, aby se stalo domovem výše vyvinutých bytostí, jež měly působit zvenku na naši Zemi. Že po odloučení Slunce od Země zůstaly se Zemí spojeny ještě vyšší bytosti, aby vyvedly ven Měsíc. A budete-li pamětlivi toho, že ony bytosti, jež odloučily Měsíc, byly týmiž bytostmi, jež z vnitřku v člověku nyní podněcovaly nový život, duševní život a ochránily jej před mumifikováním, tu najdete brzy souhlas mezi tím, co jste tu a tam slyšeli v přednáškách a tím, co jste slyšeli v minulých hodinách. Potom řeknete o bytostech, jež se odloučily se Sluncem od Země: je přirozené, že je člověk při svém dalším vývoji musel nejprve najít, když obrátil svůj pohled tam, kam tyto bytosti se Sluncem odešly. Sluneční bytosti bude tedy člověk muset hledat v jejich činnosti a v jejich říši se všemi jejich podřízenými bytostmi na cestě od sebe do světa za závojem smyslového světa. Avšak aby našel ony bytosti, jež byly v určitém smyslu ještě vyššími dobrodinci lidstva, které odloučením Měsíce podnítily jeho vnitřní život, aby našel to, co se skrylo před vnějším pohledem, podzemská božstva, jež jsou těmi bohy, kteří odloučili Měsíc od Země a podnítily duševní život, ty musel hledat tak, že nejprve sestoupil do svého vlastního nitra, že se pohroužil do podzemní duševní oblasti. Uvnitř duševního života musely tedy být hledány cesty k oněm bohům, kteří byli ve spojení s tímto dobrodějným úkonem odloučení Měsíce. Pohlížíme-li zprvu jen na tyto obě říše, na říši bohů slunečních a říši bohů měsíčních, potom můžeme rozdíl mezi nimi označit následovně: bohové venku v nebesích a bohové pod duší. Potom si označme cestu vedoucí ven jako cestu sluneční a cestu do duše – jen abychom měli nějaké pojmenování – jako cestu luciferskou. A luciferské bytosti jsou pro nás potom ony bytosti, jež nevystoupily při odloučení Slunce od Země, když se Slunce oddělilo od Země. A určité jiné bytosti, které jsou nejvyššími dobrodinci lidstva, ale zprvu musely zůstat skryty a které toto odloučení Slunce neprodělaly společně, ty

nepatřily vlastně k žádné z těchto říší. Byly to ony bytosti, jež zůstaly pozadu při vývoji starého Měsíce a nedosáhly toho stupně, jehož by mohly dosáhnout jako duchovní bytosti, které tehdy byly mnohem výše než lidé na Měsíci.

Co tehdy zmeškaly tyto bytosti?

Zmeškaly možnost zúčastnit se odloučení Slunce v následujícím zemském vývoji. Byly by povolány, aby vyšly ze Země tak jako sluneční duchové a působily dolů ze Slunce. Toto promeškaly. Událo se to pro ně tak, že sice udělaly jakýsi pokus, aby se odloučily se Sluncem od Země, ale nemohly potom vydržet vývojové podmínky Slunce a klesly znovu na Zemi. Když se Slunce odloučilo, tyto bytosti tedy nezůstaly od počátku se Zemí, ale protože nestačily slunečnímu vývoji – spadly zpět. Byly nyní dále spojeny se zemským vývojem.

A co dělaly tyto bytosti dále v průběhu zemského vývoje?

Pokoušely se, protože byly v takovém zcela zvláštním postavení, pokračovat ve svém vývoji pomocí vývoje pozemského lidstva. Nemohly působit na lidské „já“ – k tomu se za starého měsíčního vývoje nevyvinuly. K lidskému „já“ mohly mít přístup ty bytosti, které ze Země odešly se Sluncem. A mohly k němu i ty bytosti, z nitra, jež odloučily Měsíc. Bytosti, které spadly ze Slunce zpět, přistoupily k lidské duši, když ještě nebyla zralá, aby mohla přijmout zjevení oněch vyšších dobrodinců, kteří vyloučily Měsíc. Tyto bytosti tedy přistoupily k lidské duši příliš záhy. Kdyby byl člověk vyčkal blahodárného působení oněch duchovních bytostí, které působily z Měsíce, tj. do nitra jeho duše, potom by došlo později k tomu, co takto nastalo dříve. Tito měsíční bohové by přivodili pozvolné dozrávání duše, až by bylo možno, aby nastal příslušný vývoj „já“. Takto však přistoupily k člověku ony druhé bytosti a vylévaly svoje působení nikoli do „já“, ale z vnitřku do lidského astrálního těla, právě tak, jak to dělají měsíční duchové, takže tyto bytosti hledaly stejnou cestu nitrem duše, po které později působili také vlastní měsíční bohové. Tj. tyto bytosti se přidružily k luciferské říši. A jsou to ony, které jsou v biblickém písmu symbolizovány hadem. Jsou to bytosti, jež příliš záhy přikročily k lidskému astrálnímu tělu, a působily zcela tak, jako všechny ostatní bytosti, jež působily z nitra. A jestliže jsme nazvali bytosti působící z nitra bytostmi luciferskými, musíme tak nazvat i tyto opožděné bytosti. Jsou to však bytosti, jež přistoupily k člověku, dokud ještě nebyl zralý pro takové vlivy. Bytosti, které se staly jeho svůdci, ovšem přitom mu však daly svobodu, možnost, aby byl v astrálním těle nezávislý na těch božských bytostech, které by ochránily jeho jáství, jež by již předem do něho vlévaly to, co lze do jáství vlít z božských sfér. Takto se však tyto luciferské bytosti ujaly astrálního těla člověka, prodchnuly ho vším, co jej může naplnit nadšením pro vše vyšší, spirituální a působily tedy na jeho duši a staly se jakožto výše stojící bytosti jistým způsobem svůdci člověka. Proto musíme tento druh luciferských bytostí nazvat svůdci člověka. Musíme tedy říci: to, co v průběhu pozemského vývoje přistoupilo k člověku a dalo mu jednak svobodu a jednak možnost zla, to přišlo z vnitřku, z luciferovy říše. Tyto bytosti se totiž nemohly ozývat z venku, musely se vplížit do nitra duše. Z venku může k člověku přistoupit to, co přichází k jeho „já“, ne pouze k jeho astrálnímu tělu. Vidíte tedy, že v širé říši Světloňů, luciferských bytostí, jsou nižší třídy, jimž můžeme velmi snadno porozumět tak, že mohly být svůdci člověka. Můžeme však velmi dobře porozumět i tomu, proč právě pro tyto bytosti byla zachována přísná pravidla, jestliže lidé mohli být uváděni do říše za závojem smyslového světa. Neboť lidé, kteří byli vedeni touto cestou do nitra duše, se tam setkávají nejen s dobrými luciferskými bytostmi, jež osvětlovaly člověka z nitra, nýbrž se především setkávali s těmito luciferskými bytostmi, které potom působily jako jejich svůdci, pudíce je zejména k pýše, ctižádosti, marnivosti v duši. Ano, musíme se důkladně seznámit

s tím, že se nikdy nemáme pokoušet o to, obsáhnout smyslovými pojmy, jak je připravila naše dnešní kultura, ony světy, jež leží za světem smyslů a za světem duše.

Mluvíme-li o luciferských bytostech, museli bychom se obeznámit s celým rozsahem říše těchto bytostí, se všemi jejich druhy, třídami a rody. Tu bychom viděli, že ne všude, kde se mluví o nebezpečnosti určitého druhu luciferských bytostí, je vědomí o celém rozsahu této říše. Je možné mít pravdu, mluví-li se o určitých třídách luciferské říše tak, jak mluví ta nebo ona písma. Je však nutno vzít současně v úvahu, že realita je širší, nekonečně širší než lidé obyčejně mohou vědět. V době, kdy pohled obrácený ven a pohled do nitra byl u příslušníků jisté kulturní epochy ještě velmi bystrý, pociťoval člověk, šel-li cestou navenek, kde říkal: „To jsi ty,“ a cestou do nitra, kde si říkal: „Já jsem vesmír,“ že cesta navenek a cesta dovnitř vedla k témuž jednotnému „já“. V této první kulturní epoše poatlantské doby se mohlo ovšem ještě mnohdy jinak myslet a cítit to, co bylo podkladem duchovních říší, než později. Proto je pro obyčejné vědomí nesmírně obtížné, vzít se do divuplné první poatlantské epochy a sjednotit se s duší, která tehdy žila.

Včera jsme viděli, jak jinak bylo tehdy uzpůsobeno cítění, jak lidé cítili, že duše světla do nich proudí ze všech stran jako skrze kůži a že tím mohli nabývat zkušeností z okolí, jež je dnes člověku uzavřeno. Ale s tím vším bylo spojeno ještě něco jiného.

Z mé knihy „Tajná věda“ je známo, že v průběhu vývoje lidstva – v poatlantské době – se rozeznává kultura praindická, praperská, chaldejsko-egyptská, řecko-římská, do níž spadá událost Kristova – a potom naše kultura. A že za ní bude následovat další a konečně poslední, a že potom Země bude postižena opět takovou proměnou, jakou byla zasažena v době atlantské katastrofy. Máme tedy sedm kulturních epoch. V těchto sedmi epochách máme střední kulturní epochu, jež stojí sama o sobě, řecko-římskou, s Kristovou událostí. Ostatní kulturní epochy jsou však vzájemně v určitých souvislostech. Doba chaldejsko-egyptská se opakuje v jistých jevech páté epochy, tedy v naší. V naší době tedy musí znovu ožít určité jevy, určité skutečnosti, určité názory, jež žily ve staré chaldejsko-egyptské kultuře. Žijí ovšem v jiné formě – a to tak, že jsou proniknuty tím, co se událo Kristovým impulsem. Nemáme tedy prosté opakování chaldejsko-egyptské kultury, nýbrž máme ve své době takové opakování této kulturní epochy, že vše je ponořeno do toho, co Kristus přinesl Zemi. Je to opakování, a přece to není opakování. Lidé, kteří se hlouběji vcítili do průběhu vývoje lidstva a účastnili se ho svou duší, vždy něco takového cítili. U takových lidí, i když ještě nebyli pokročilí až k okultnímu vědění, se přece vynořilo něco jako vzpomínka na dávné egyptské zážitky. To, co egyptští mudrci probádali svým způsobem ve své hermetické vědě, ve své neobyčejné znalosti nebeských dějů, to žije v naší páté kulturní epoše, v této naší době znovu ve formě materialistické. Tak pociťovali oživení těchto jevů zvláště ti, kdo ho byli účastní. Uveďme si k tomu jen jeden příklad.

V páté epoše se znovu objevila individualita, která kdysi v egyptských svatyních obracela svůj duševní pohled ke hvězdám a usilovala tehdejšími způsobem prozkoumat jejich tajemství ve vesmíru pod vedením egyptských mudrců. Stala se tím, koho známe jako Keplera. To, co tehdy žilo v oné egyptské duši v jiné formě, vystoupilo opět v nové podobě, jako velké Keplerovy zákony, které jsou dnes takovou důležitou součástí naší astrofyziky. Došlo k tomu, že v duši této individuality se vynořilo něco, co z ní potom vyprýštilo ve slovech, která můžete číst v Keplerových spisech*: „Vyšel jsem, abych přinesl posvátné nádoby ze svatyní egyptských a postavil je do přítomné doby, aby teď lidé mohli porozumět něčemu, co

bude moci působit ještě do daleké budoucnosti.“ To je jeden příklad. Mohli bychom podat mnoho dalších příkladů, z nichž by vám bylo jasné, jak opět ožívá v nové podobě to, co existovalo v chaldejsko-egyptské době.

Nyní žijeme v páté kulturní epoše poatlantské doby. Po ní přijde šestá, jež bude důležitou epochou. Tato šestá epocha bude opakováním a zároveň povýšením praperské Zarathustrovy kultury. Zarathustra vzhlížel vzhůru ke Slunci, aby viděl za fyzickým slunečním světlem Kristova ducha, jehož nazval Ahura-Mazdao, a upozorňoval na něho lidi. Tento Kristus sestoupil mezitím na Zemi. Tento Kristus musí v duších, které k tomu dozrají v průběhu šesté kulturní periody, proniknout tak daleko do nitra, až bude moci při pohledu do vlastního nitra u jistého počtu lidí vzniknout zážitek mohutných pocitů, jež mohl vyvolat Zarathustra, když poukazoval na Ahura-Mazdao. Neboť v šesté periodě má u velké řady lidí pohledem do vlastního nitra, opět poznáním sluneční moudrosti, toho, co se zjevilo v praperské době, povstat jakoby určité opakování na mnohem vyšším niternějším, produchovnělém stupni. Již jsem se vám zmínil, že Řekové, když svým způsobem a ve svém smyslu mluvili o bytosti Ahura-Mazdao, nazývali je Apollónem. Ve svých mystériích dávali lidem poznávat hlubší bytostnost tohoto Apollóna. Poznávali především v Apollónovi ducha, jenž vládl nejen fyzickými slunečními silami, ale řídil i duchovní sluneční síly a obracel je k Zemi. A když učitelé v Apollónových mystériích chtěli svým žákům vyprávět o duchovně-morálním působení Apollóna, mluvili o tom, že Apollón proniká celou Zemí zněním posvátné hudby sfér, tj. sesílá z duchovního světa dolů paprsky. A viděli v Apollónovi bytost, doprovázenou devíti Múzami. Připomenete-li si, že člověk se skládá z různých článků své bytosti – z těla fyzického, éterného, astrálního, citivého těla, duše citivé, duše rozumové, duše vědomé atd. – můžete si říci: člověk má jako střed „já“ a to kolem sebe seskupuje sedm nebo devět článků, jež jsou jeho bytostnými částmi. Vystoupíme-li od lidské bytosti k božské bytosti, musíme si představit toto „já“ nyní jako tuto duchovní bytost a to, co jsou u nás články, je pro božskou bytost tím, co jsou její pomocníci: jednotlivé individuality. Tak jako se u lidí skládají jejich jednotlivé články – tělo fyzické, éterné, astrální atd., seskupené kolem jejich „já“, tak se soustřeďují Múzy kolem Apollóna. Hluboký význam má i to, co se ve spojení s tím říkalo okruhu žáků zasvěceným do apollinských mystérií. Právě se, že jim bylo svěřováno tajemství, že v šesté epoše bude opět k lidem mluvit zvláštním způsobem Bůh, jenž ve druhé periodě tak zvláštním způsobem promlouval k Zarathustrovi. Něco takového mělo být dáno na srozuměnou, když se říkalo: „V šesté epoše dospěje píseň Apollónova na Zemi ke svému cíli. Touto větou, jež byla žákům Apollónových mystérií něčím obvyklým – že v šesté epoše dospěje Apollónova píseň ke svému cíli – bylo vyjádřeno opakování druhé vývojové epochy Země v šesté době na vyšším stupni. První epocha se znovu objeví na vyšším stupni v sedmé epoše. Jako vysoký ideál stojí před člověkem přítomné doby poznání, Kristem proniknuté poznání první poatlantské doby: ideál, aby člověk opět došel k takovému způsobu nazírání, jaké bylo na nižším stupni v první poatlantské době. Až se bude člověk na konci našich poatlantských dob ubírat cestou do vnějšího světa smyslů a když zpracuje do svého vlastního duševního světa to, co mu bude zjeveno, znovu má poznat, že obě tyto cesty jej povedou k jednotě. Je dobré, jestliže se člověk trochu přenesení do těchto pro dnešní citění dosti odlehklých staroindických pocitů a myšlení; přece jen jsme dnes v přechodné době. I když zachytíme pouze některé obrysy, postřehneme zcela jiný způsobu citění a myšlení, naprosto jiné postavení k moudrosti a k životu, jaké tehdy existovalo v lidstvu, které nebylo ještě natolik probuzeno k vědomí „já“. To, co bylo zapsáno ve Védách, je učení prvních velkých učitelů staré Indie, svatých rišů. Zde je nutné připomenout skutečnost, že

svatí rišiové dostali své impulsy od oné vysoké individuality, jež vedla národy staré Atlantidy dnešní Evropou do Asie. Svatí rišiové byli žáky této vysoké individuality – Manua.

A co jim sdělil Manu?

Sjednal jim způsob, jak se jim tehdy mohlo dostat první poatlantské moudrosti a poznání. Získávat poznání tak jako dnes, kdy člověk pozoruje vnější přírodu, noří se do nitra vlastní duše, jak je to možné teprve dnes, to vše by tehdy vůbec nemělo smysl.

V první kulturní epoše poatlantské doby ve staroindickém národě bylo éterné tělo ještě mnohem více venku z fyzického těla než dnes. Jestliže se dávný Ind neoddal zcela životu ve fyzickém těle, nýbrž oddal-li se tělu éternému, když – abychom tak řekli – zapomenul, že vězí ve fyzickém těle, mohl ještě používat tohoto éterného těla a jeho tehdejších orgánů. Potom cítil, že byl jakoby vyzdvižen sám ze sebe. Tak jako meč vytažený z pochvy. Když něco takového pociťoval, cítil též to, co můžeme líčit následovně: člověk nevidí očima, neslyší ušima, nemyslí fyzickým nástrojem rozumu, člověk používá orgánů éterného těla. To také činil. Potom však před něho předstoupila živoucí moudrost a nikoli myšlenky, jaké mohou nebo mohli myslet lidé, ale myšlenky, podle nichž bohové venku vytvářeli svět. To, co dnes nazýváme myšlenkami, co vytváříme nástrojem mozku jakožto myšlenky, to Ind, který byl skutečně v duchovním životě, vůbec neznal. On vůbec nemudroval, nevymýšlel, nepřemítal rozumově, nýbrž u něho tomu bylo tak, že vystoupil z fyzického těla a měl zření v éterném těle. Kolem něho, jako okamžitý dar božského světa, bylo celé kosmické veškerenstvo božských myšlenek, z nichž vyrašil svět. Tak jako bohové mysleli v symbolech všech věcí, ve vzorech, tak tu bylo před jeho éterným smyslovým orgánem to, co zřel. Nemusel logicky myslet, nepotřeboval to.

Proč my musíme myslet logicky?

Protože teprve logickým myšlením máme nacházet pravdu, neboť se můžeme splést, jestliže své myšlenky navzájem spojujeme. Kdybychom byli tak organizováni, že by se po sobě řadila jedna správná myšlenka za druhou na základě přímého vycitňování, nepotřebovali bychom logiku. Dávný Ind logiku nepotřeboval, zřel myšlenky bohů a ty byly samy sebou správné. Tak měl kolem sebe utkanou éterně-kosmickou síť, síť utkanou z myšlenek bohů. V tomto myšlenkovém předivu, jež mu zářilo a připadalo jako duševní světlo, protkávající svět, zřel pramoudrost. Na tomto nejvyšším stupni dokonalosti, jak jsem vám právě vylíčil, mohli zřít jen svatí rišiové. Ti mohli na základě tohoto zření dávat zvěstování o velkých vesmírných bytostech.

Jaký měli tedy pocit?

Měli pocit, že s tím vesmírným předivem moudrosti, v němž bylo vše zapsáno v živoucích předobrazech, a vše bylo protkáváno a prostoupeno duší světla, do nich proudila pravda, poznání. Jako pozdější člověk má pocit, že něco do něho proudí, když vdechuje vzduch, tak měl dávný Ind pocit, že mu bohové vysílají vstříc moudrost a že jí do sebe vsává, tak jako nám je vysílán vstříc vzduch dechu, který potom vsáváme. Duševní světlo, ono duševní světlo produchovněné moudrostí, vsávali svatí rišiové a mohli tomu, co tak nasáli, učit ty, kdo byli jejich vyznavači. Zato však mohli též říkat, že vše, co zvěstují, je vydechováno samotným Brahmou. Tak doslovně zní konečně také hluboký, správný výrok: „Vydechováno Brahmou a vdechováno lidmi.“ Takový byl postoj svatých rišů k moudrosti světa, k tomu, co zvěstovali, a co je zapsáno potom v různých částech Véd, mohli bychom říci – právě jen v mdlé podobě. A čtou-li se Vědy dnes, měli by si lidé být vědomi, že jsou jen mdlými otisky původní svaté moudrosti rišů. Ale přes to musíme ve Védách

spatřovat něco jiného, než jak nacházíme v písmech. Můžeme ve světě nalézt nejružnější písma a můžeme se postavit na to nebo ono stanovisko a můžeme říci: Vroucí, oduševnělý a Kristem proniknutý život předstupuje před nás např. v Janově evangeliu. Uvažujeme-li však výrazový způsob, v němž je podáno, tedy vnější projev Janova evangelia, potom je od svého obsahu mnohem vzdálenější, než je tomu u Véd. Mezi výrazovým způsobem a obsahem Véd je mnohem intimnější souvislost, neboť ve slovech Véd přímo vplývalo a je jimi vyjádřeno to, co bylo vdechováno. Zatímco pisatel Janova evangelia psal hluboké moudrosti tak, že je přijal a potom později je zapsal a jeho projev je mnohem vzdálenější od toho, co je vlastním obsahem.

Tyto věci nám musí být jasné, chceme-li opravdu porozumět vývoji světa. Proto musíme rozumět, že je to přirozený pocit, říká-li křesťan: „Vážím si nade vše Janova evangelia“. Považuje-li však křesťan za nutné, aby nezůstal jen u slov evangelia, ale aby proniknul ke spirituálnímu obsahu Janova evangelia tak, jak to dělá duchovní poznání, a řekne-li: „Teprve potom, proniknu-li k tomu, co tu je dáno ve vnějším projevu, teprve potom se mi to stává tím, čím to má být.“ Avšak ten, kdo se chce správně stavět k Védám, musí k nim přistoupit tak jako dávný Ind, tj. říci si: „To, co stojí ve Védách jako otisk božské moudrosti, nebyl s to dostatečně napsat žádný člověk, nýbrž to je vytvořeno přímo podle toho, co je vdechovaná moudrost.“ Proto jsou slova Véd, proto jsou části Véd, hlavně Rg-véda, nikoli pouze doklady něčeho svatého, nýbrž jsou to samy svátosti pro ty, kdo pociťovali, jaké jsou tu souvislosti. A odtud má původ, v dávných dobách, bezmezná uctívání Véd samotných jako nějaké božské bytosti. Musíme tomu jen správně porozumět. A musíme tomu porozumět ze samotné duše dávného Inda. Mnohému se ještě musíme naučit, neboť jdeme vstříc ideálu, tj. takovému ideálu, že opět najdeme první kulturní epochu v jejím povýšení, tedy ji znovu založíme. Musíme se naučit něčemu z toho, co se říká např. o slovech Véd, že Baravadža po tři století studoval Vědy. Dnešní člověk by myslel, že když tři sta let studoval Vědy, že uměl ohromně mnoho; myslel by si, že i kdyby je studoval mnohem kratší dobu, že by věděl poměrně mnoho. Tu však přišel, jak se nám praví, jednoho dne k Baravadžovi bůh Indra a řekl mu: „Tak ty jsi studoval tři sta let Vědy; podívej se, tady jsou tři vysoké hory, ohromně vysoké hory. Jedna z nich značí první díl Véd, Rg-védu, druhá hora představuje druhý díl Véd, Sama-védu a třetí hora, to je třetí díl Véd, Džagur-véda. Ty jsi ty tři díly Véd studoval, po tři sta let.“ Potom vzal Indra tři hrstky země z těchto velehor – právě co se vejde do dlaně – a řekl: „Tady se podívej na ty tři hroudečky! Tolik víš teď z Véd, kolik znamenají tyto hroudy proti těm mohutným velehorám.“ A teď si proměňte, co zde bylo vysloveno, v pocit, jenž potom znamená: Přistupujete-li k nejvyšší moudrosti – ať již v jakékoli formě, i v té formě, jak k nám přichází dnes, když jsme povoláni nikoli z knih, nýbrž z toho, co je ve světě posláním rosekruciánů – hledat opět moudrost, a použijete-li toho, co je nám podáváno duchovním poznáním a máte-li v sobě takové cítění – potom, přistupujete-li tedy k nejvyšší moudrosti, postavíte se k ní správně, jestliže budete o sobě sotva moci říci, že jste z duchovního poznání slyšeli tolik jako Baravadža tehdy z Véd. Ale toto podobenství o Baravadžovi, to by si měl každý dát vyprávět a potom by se vžil do správného postavení vůči všeobsáhlé moudrosti světa. A ten pocit by byl takový, že je tu něco nekonečného, z čeho my můžeme vždy mít jen malou hrstku. Tím dostaneme též pravou touhu, abychom šli správně kupředu a byli trpěliví, dokud se zase nějaká hrstečka neusadí. Tušení je jeden z nejblahodárnějších pocitů lidské duše. Mnohému se můžeme naučit z prastaré moudrosti Východu. Mezi nejcennější, čemu se z tohoto světa můžeme naučit, jsou tyto věci, jež se týkají našeho citu a našeho cítění. A to je tak trochu to, co bůh Indra

dal Baravadžovi jako jakýsi návod, jak se správně stavět k Védám. Takové city posvátné úcty a ostychu si musíme opět osvojit, chceme-li kráčet vstříc epoše, kdy budeme smět nazírat na to, co je zvěstováním nových mystérií, kdy opět budeme prohlédat závojem moudrosti, utkané z božích myšlenek, a nikoli z myšlenek lidských. To je též nejlepší, jak se naučit cítění. Nesmíme si však myslet, že tyto city máme již v obyčejném vědomí, nýbrž nám musí být jasné, že k nejvyšším citům vede cesta právě věděním. Je-li člověk příliš pohodlný na to, aby hledal city prostřednictvím éterných výšin myšlenek, chce-li obcházet myšlenku, tu zůstane u obyčejných triviálních citů a bude je pouze zaměřovat za to, co je vnitřním pohroužením duše do božství. Takové pocity, jak je bylo možné nalézt v dávné Indii, souvisely jako základní rys celkové moudrosti v první poatlantské době s tím, jak nalézt tehdy správný postoj ke světu a jak cítit jednotu v duchovních světech, s nimiž se setkáváme, hledáme-li cestu navenek nebo do nitra. U všech dalších kultur se musí se projevit něco jiného.

Zatím co v dávné Indii jsou tyto obě cesty sjednoceny, kráčejí následující epochy, doba praperská, doba chaldejsko-egyptská, řecko-latinská, co do obojího projevu – z nitra a z venku – cestami, jež můžeme nazvat rozdělením. Jednak tu máme zjevení zvenku, jednak zjevení z nitra. Tak tomu je již ve druhé epoše poatlantských kultur. Takže máme na jedné straně ne pouze cestu lidu, nýbrž i cestu mystérií, jak navenek do říše Ahura-Mazdao, tak i dovnitř. To, co se při staroindickém myšlení zřelo ještě životně, co stálo jako jednota obou duchovních světů v pozadí, to bylo pro druhou poatlantskou epochu něčím, co již jaksi zrakům zmizelo, co bylo již v neproniknutelných základech bytí, o čem měl člověk ještě tušení, ale co již nemohlo žít v duši. Dávný Ind cítil: „Na jedné straně vycházím a na druhé straně vcházím a přicházím k jednotě.“ Peršan šel cestou navenek a říkal, přidržuje se učení Zarathustrova*: „Přijdu k Ormuzdovi.“ A šel-li cestou do nitra: „Přicházím k bytosti Mithrově.“ Ale obě cesty se již nespojovaly. Tušil pouze, že se někde asi musí sejít. Proto mluvil o určité bytosti, jako o něčem neznámém v temnotě, co lze pouze tušit, o neznámém prabohu. To byla pouze bytost v pradučovnu, o níž se vědělo, že musí být, ale kterou již nebylo možno nalézt. Zaruana akarana bylo jméno tohoto v temnu přebývajícího, ale ne již na obou cestách dosažitelného perského boha. Dosáhnout bylo možno toho, co bylo za závojem vnějšího světa smyslů. Tam bylo především to, na co poukazoval Zarathustra. Tedy něco, co bylo již odvozeno od Zaruana akarana. Byl to bůh Ahura Mazdao, vládce v říši slunečních duchů, v říši, ze které přicházely dobrotivé účinky, jež je možné na rozdíl od fyzických účinků Slunce označit jakožto duchovní; bůh, od něhož např. staří Peršané odvozovali to, co existovalo jako mravní pravidla a zákony, co zasvěcenec – jenž zasvěcením vystoupil k mravním pravidlům a zákonům – snesl dolů jakožto mravní zákony, jako zákony pro lidské konání, lidské uspořádání atd., atd. To tedy byla jedna cesta. A v nejvyšší výsosti viděli vládnout tohoto ducha, jenž byl duchem Slunce. Viděli též jeho služebníky – amšaspandy, ty, kdož se staví kolem jeho trůnu a jsou jeho posly. Zatímco on vládl celou říší, řídili oni jednotlivé části. Podřízené bytosti, které stojí opět pod amšaspandy, se obyčejně nazývají jako izet nebo izarats. Starý Peršan pohlížel tedy do říše za oponu světa smyslů a spatřoval nejvyšší duchovní bytost, Ahura Mazdao a pod ním sbor amšaspandů, těm opět byly podřízeny bytosti izet nebo izarats a dále existovaly ještě bytosti, o nichž bychom mohli říci, že jsou tím v duchovním světě, čím jsou v duši lidí myšlenky. Tyto myšlenky v lidské duši jsou totiž jen stínovými obrazy svých skutečností: venku v duchovním světě odpovídají našim myšlenkám určité duchovní bytosti. Ve staroperském pojetí se tyto bytosti nazývaly fravaši a stály přímo nad člověkem. Tak si tedy lidé ve staroperské vývojové epoše představovali říši za

oponou světa smyslů s odstupňováním duchovních bytostí až vzhůru k Ormuzdovi. Avšak v okamžiku, kdy již není patrný úplný souzvuk mezi duchovní říší, kterou lze najít cestou navenek a duchovní říší, kterou nacházíme cestou do nitra, tu bylo již ve vysokém stupni závislé na člověku samém, jak spatřoval zejména říši v nitru. Celá příroda však byla pro Peršany něčím jiným, než byla příroda pro lidi staré Indie. Onu zvláštnost, že éterné tělo bylo ještě daleko venku, tu již příslušníci staroperského lidstva neměli. Zde již bylo éterné tělo mnohem více zapojeno do fyzického těla. Proto již příslušníci dávného indického národa nemohli užívat orgány éterného těla tak, jak to mohli příslušníci dávného indického národa. Orgány, jichž užívali příslušníci staroperského národa, byly ústrojími, jež byla původně u člověka včleněna do toho, čemu dnes říkáme tělo citivé. Víte, že v úplném člověku musíme rozeznávat fyzické tělo, éterné tělo, citivé tělo, duši citivou, duši rozumovou, duši vědomou, potom to, co nazýváme „duchovním já“, potom „životním duchem“ (buddhi) a konečně vlastním „duchovním člověkem“.

duchovní člověk
životní duch
duchovní já

duše vědomá
duše rozumová
duše citivá

cítivé tělo
éterné tělo
fyzické tělo

Staroindický člověk používal tedy tak, jak bylo charakterizováno, své tělo éterné, chtěl-li vystoupit k nejvyššímu poznání. Peršan to již nemohl; mohl však užívat tělo citivé. Jelikož již nemohl zřít éterným tělem, zahalila se před ním nejvyšší jednota. Tělem citivým mohl ještě pohlížet ven a jaksi astrálně vidět. Tak tomu bylo ještě u mnoha členů staroperského národa. Viděli astrálně Ahura-Mazdao a jeho služebníky, neboť ještě mohli používat citivého těla. Ale víte z výkladu mé knihy „Theosofie“, že citivé tělo je vázáno na citivou duši. Když tedy příslušník staroperského národa používal citivé tělo, byla citivá duše při tom. Nebyl však ještě tak daleko, aby mohl používat citivé duše, neboť ta nebyla ještě vytvořena, musela se teprve vytvářet. Proto byl příslušník staroperského národa ve zcela zvláštním postavení. Používal svého citivého těla, do toho zabíhá vždy duše citivá. Tuto duši však byl ještě nucen brát takovou, jakou tehdy byla. Musel tedy cítit. Pozvedá-li se citivé tělo, které je nyní již vytvořeno, k Ahura Mazdaovi, tu je při tom i citivá duše. Ta je však v určitém nebezpečí a když bude projevovat své pocity, bude je přímo posílat do těla citivého. Nebude tedy to, co zde je ze starých luciferských svodů sice projevovat jako takové svody, neboť k tomu nemá ještě schopnosti, ale bude vysílat jejich účinky do těla citivého. Tak byly postřehovány ve staré Persii vlivy duše citivé na citivé tělo, vlivy jež představují z vnějšího světa dovnitř zářící zrcadlový obraz toho, co působilo v citivé duši jako impulsy z dávných dob. To, pozorováno z nitra, je tím, co nazýváme působením Ahrimana, působením Mefistofela. Proto lidé cítili, že stojí proti dvěma mocnostem. Vzhlížíme-li k tomu, čeho člověk může dosáhnout, obrací-li pohled navenek, tu pohlíží na mystéria Ahura Mazdaovy, sklopí-li pohled do nitra, tu stojí prostřednictvím citivého těla vlivem toho, co způsobil Lucifer, před

protivníkem Ahura Mazdaovým, před Ahrimanem. Bylo tu jen jedno jediné, co chránilo před úklady Ahrimanovy postavy, a to se projevilo, když lidé zasvěcením předbíhali lidstvo, když vzdělávali duši citivou. Když ji vytvářeli a čistili, a tím kráčeli před lidstvem. Potom kráčeli cestou do nitra, cestou, jež vedla k něčemu jinému než Ahura Mazdao; tu šli cestou ke světelným říším Lucifera. A to, co zde proniklo duší na cestě do nitra, to se později nazývalo bůh Mitra. Proto jsou perská mystéria, jež pěstovala niterný život, mystérii Mitrovými. Máme tedy na jedné straně boha Mitru, šel-li člověk do nitra; a to, s čím se setkával na cestě jdoucí navenek, byly říše Ahura Mazdaovy.

A nyní postoupíme do další poatlantské kulturní epochy, do epochy chaldejsko-egyptské. Tu máme v této chaldejsko-egyptské době podivuhodný jev. Ne nadarmo ji nazýváme dvěma jmény. Máme tu totiž na jedné straně v této kulturní epoše v Asii příslušníky severního proudu národů, to je živel chaldejský a na druhé straně máme druhý proud, to je živel egyptský, jenž táhl jižní cestou. Je to tedy epocha, kde se srážejí dva proudy národů. Vzpomenete-li si, že severní proud hlavně vyvíjel svůj pohled navenek, hledání oněch bytostí, jež jsou za oponou vnějšího světa smyslů, a že egyptský národ hledal ony duchy, jež nacházíme cestou do nitra, pochopíte, že zde působily spolu dva proudy. Srážejí se tu tedy: cesta navenek – chaldejská, s cestou do nitra u Egyptanů. I Řekové to pociťovali zcela správně, srovnávali-li bohy chaldejské se svou Apollónovou říší. Hledali to, co k nim přicházelo od Chaldejů, svým způsobem ve svých apollinských mystériích. Když však mluvili o Osiridovi a o tom, co k tomu patřilo, hledali to příslušným způsobem u sebe ve svých dionýských mystériích. Tehdy tušící vědomí vnímalo to, jaké jsou skutečně souvislosti v duchovnu. Avšak lidstvo kráčí vpřed s dobou. Dostává se stále dál, vytváří nové články. Ve staroindické epoše se vytvořilo tělo éterné a jeho orgány. V době praperské užívalo lidstvo tělo citivé a vytvořilo je; v periodě chaldejsko-egyptské se vytvořila duše citivá, tj. převážně niterný článek. Zatímco citivé tělo je ještě obráceno navenek, je citivá duše již zaměřena dovnitř. Lidstvo se tedy ještě více vzdaluje od toho, co jsou božsky-duchovní světy. Žije vnitřním životem v duši, a musí tento život vůči tomu, co není v člověku, omezovat na to, co vnímají smysly. Na jedné straně tu tedy existovala stále více a více říše smyslového světa a na druhé straně se duševní život stále více a více osamostatňoval. Kulturou duše citivé je kultura třetí epochy. To však, co vytváří duši citivou, to již nejsou zřené moudrosti, čtené za závojem okolního světa. To se již podobá tomu, co vymýšlí dnešní člověk, ač to bylo, jelikož dnešní člověk proniknul již k duši vědomé, tedy ještě mnohem životnější. Myšlenky jsou ještě plné šťáv. Jsou živější než dnes, jsou tak živoucí, jak je dnes pro nás počitek „červeně“. Dnes již člověk nepocituje své myšlenky s takovou intenzitou, jako pocituje chuť nebo vůni. Tehdy v době egyptské, kdy byla převážně vytvářena duše citivá, žily myšlenky v duši tak životně, jako dnes počitek červené barvy, vůně nebo chuti. Dnes jsou myšlenky vybledlé, staly se abstraktními. Tehdy byly konkrétní. Byly to ještě spíše zřené myšlenky. I když ne takové myšlenky, které by bylo vidět rozepjaté venku ve fyzickém světě, přesto však myšlenky, u kterých člověk cítil: to není vyumělkované, nýbrž jsou to myšlenky, jež vystupují v duši jako vnučení, přicházejí jako přívál a jsou zde. O lidech se již nehovořilo tak, že vdechují moudrost, ale že jsou prostoupeni živoucími myšlenkami, jež raší v duši vzhůru a jsou puženy ze spirituálního světa do našeho. Tak se vše mění v průběhu dob. Proto již neměl příslušník chaldejsko-egyptské epochy vědomí o moudrosti světa jako o světle rozprostírajícím se ve světě, který lze vdechovat, ale měl vědomí, že má myšlenky, ovšem takové, jež vzcházely jako inspirace. A obsah takto v něm vystupující vědy, to je chaldejská astroteologie a egyptská hermetická

moudrost. Tak povstaly. To, co žilo ve hvězdách a pohybovalo jimi, co způsobovalo tep ve věcech, to nemohl již člověk číst, ale v jeho nitru se to ohlašovalo jako stará moudrost chaldejsko-egyptské periody. Chaldejové měli vědomí: „To, co víme, není pouze naše nitro, je to zrcadlový obraz toho, co se děje venku.“ Egypťané měli vědomí: „Co tu vystupuje, to je zrcadlový obraz skrytých bohů, se kterými se člověk neseťkává mezi zrozením a smrtí, nýbrž mezi smrtí a novým zrozením.“ Chaldejové a Egypťané byli od sebe odlišeni tak, že jedni ve své moudrosti vnímali to, co je za světem, v němž žijeme mezi zrozením a smrtí a druzí, Egypťané, vnímali ve své inspirované moudrosti to, co žije mezi smrtí a novým zrozením. Avšak jak můžeme vidět ze smyslu celého tohoto vývoje, byla tato vnuknutí nitra, tyto stoupající inspirované masy myšlenek vzdáleny od vlastní prabytosti v její jednotě.

Lidé již nepronikali tak daleko, jak bylo možné proniknout ještě v citivém těle v praperské době. Vše bylo již vybledlejší, nebylo v tom již tolik z vnějšího světa, ten se již stáhl dále zpět. Lidé tedy prožívali moudrost vnějšího světa v sobě, nikoli již moudrost ve vnějším světě samém. Ale přece ti, kdo mohli poznávat s pravým cítěním moudrost praperské doby, měli před ní největší možnou úctu. Chceme-li jedním slovem vyjádřit paradigmatické moudrosti, jaké Chaldejové zřeli* o duchovním světě, jenž je podkladem fyzického světa, můžeme říci: to jsou chaldejské soudní nálezy; sbírky chaldejských rozsudků tvořily ve starých dobách vysoce ctěný poklad moudrosti. Nekonečně mnoho důležitého z tajemství světa je v těchto rozsudcích. Byly ctěny a váženy stejně jako zjevení, jež byla prožívána mezi smrtí a novým zrozením, vážili si jich stejně jako egyptských zdrojů moudrosti.

Ale ještě temnější a stínovější se stala ona bytost, která ve staroindické epoše byla ještě plně přítomna v poznání a jež se nyní ve své hlubší podstatě ještě dále vzdálila zrakům. Toto nejvyšší jednotné božstvo chaldejské moudrosti je ještě v hlubším stínu než Zaruana akarana. Chaldejové je nazývali Anu, a to znamenalo něco, co bylo jednotou obou světů, avšak co je daleko, daleko povznesené nad to, co je možné poznávat. A ani do těchto oblastí, do nichž zarathustrovský člověk ještě vzhlížel, neodvažují se již Chaldejci pohlížet, nýbrž zří vzhůru do oblastí, jež jsou již velmi blízké lidským myšlenkám. Tam, jak říkají, se najde vše, neboť nejvyšší se najde i v nejnižším; a nacházejí něco, co označují jako bytost, jež je odstíněním nejvyššího. Nazývají ji Apason. Tu viděli něco, co jim připadalo jako odstínění něčeho, co si představujeme, že by to svou substancí stálo pod duchovním člověkem, co si představujeme jako stvořené ze živoucího Ducha. Hovořili tak, že bychom mohli jejich slovo napodobit, kdybychom vyslovili „Tauthe“. Potom měli bytost, kterou nazývali Moymis. Moymis bylo asi to, čemu duchovní poznání říká vesmírný duch, tj. bytost, jejímž nejnižším článkem je „duchovní já“ (Manas). Takto spatřovali trojnost, jež stála nad nimi. Ale byli si vědomi toho, že tato trojnost jim ukazuje svou pravou podobu, jen co do svých dolních článků, že vyšší články jsou pouze stínem něčeho vyššího, co se před nimi stáhlo do pozadí. Z rodu té bytosti, která se nazývala Myomis, si musíme představit v oblasti jáství nebo v oblasti ohňové bytosti toho boha, jenž se nazýval Bel, jenž jako tvůrce světa byl také bohem národů.

Tak vidíme, jak i pojmenováním bohů se projevuje to, co se vývojem vyvinulo v celé bytosti národa. Když potom příslušník tohoto chaldejského světa nastoupil cestu do nitra, říkal, že přichází závojem duševního života do světa podzemních nebo podlidských bohů. Adonis je něco jako pozdější pojmenování pro ony bytosti, které nacházely cestu do nitra. Jedině pro zasvěcence byla tato cesta schůdná. Pro nezasvěcené však byla spojena s velkým nebezpečím. Avšak zasvěcenec zato prožil a poznal něco, šel-li touto cestou a byl-li tak vyvinutý, že se dostal do světa ležícího pod závojem duševního života, co je možné srovnat s dnešními zážitky zasvěcení.

Neboť se tu již blížíme zvláštnostem, které se vytvářejí stále více a více jako zvláštnosti naší doby. Byl-li někdo zasvěcován ve staré Chaldeji, měl dvojí zážitek. Bylo dbáno na to, aby prodělal oba dva zážitky pokud možno ve shodě. Nastoupil tedy cestu do duchovního světa navenek a do duchovního světa do nitra a dostalo se mu pocitu společného duchovního života a bytí vně i uvnitř. Potom prožil na cestě do nitra setkání s onou duchovní bytostí, které se v chaldejském světě říkalo Istar, a o níž se vědělo, že patří k dobrodějným měsíčním božstvům. Istar stála na prahu, jenž jinak lidem uzavírá to, co jako duchovno stojí za duševním životem. A na druhé straně, kde se nachází cesta do duchovního světa skrze závoj vnějšího světa smyslů, stál druhý strážce Merodach neboli Marduch. Merodach tu stál spolu s Istar. Merodach, jehož je možné srovnat se Strážcem prahu, s Michaellem. Merodach a Istar činili nitro duše jasnoživé a uváděli člověka oběma směry do duchovního světa. Člověk při tomto setkání prožil to, co se ještě i dnes dá symbolicky pocítit. Člověku je podáván zářící kalich, tj. člověk se učí ještě jako hmatem prvním počátkům užívání svých lotosových květů. Potom postupuje zvolna dále. Vidíme tedy, že v této epoše je již nutno překročit určitý práh.

V Egyptě je tomu poněkud jinak, ale přece podobně. Tak pokračovalo lidstvo na své cestě k vývoji do naší doby. Potom však měl nastat okamžik, jenž měl připravit sestup kosmického slunečního ducha na Zemi. Duch, jenž před tím byl vnějším duchem, měl nyní vstoupit do lidské duše, aby jej bylo možné nalézt uvnitř, tam, kde lidé dříve nacházeli luciferská božstva, kde byl v nitru Osiris, jehož tam bylo možné najít. Obě cesty, jež se jevily zřetelně jako vzájemný opak u Chaldejů a u Egyptanů, se měly vzájemně oplodnit. K tomu muselo dojít.

Jak k tomu došlo?

Mohlo k tomu dojít tím, že byl vytvořen spojovací článek. Tento spojovací článek vychází z Ur v Chaldeji, jak správně vypráví bible. Tam přejímá ono zjevení, jež přichází zvenčí. Potom odchází do Egypta, pojme to, co přichází z nitra, a spojuje obé, takže ponejprv v Jahve vystupuje jako bytost svítící před Kristem, která sjednocuje obě cesty. To, čím byli dřívější bohové, to se nyní ohlašuje člověku ze dvou stran. Tak jako později je Kristus z nitra osvětlován, tak se alespoň z vnějšku osvětluje to, co se dříve jeví jako určitá božstva v temnotě. Vidíme tedy, že v Jahve nebo Jehovovi vystupuje božstvo, které může najít cestu do nitra, ale jež není ještě viditelné samo sebou, jež se stává viditelné, je-li osvětleno z venku. U Jehovy je odražené světlo Kristovo. Vidíme tu zřetelně vedle sebe vystupovat a vzájemně se oplodňovat oba tyto směry, jimiž jsme se tolik zabývali. Tím však počíná něco zcela nového v průběhu vývoje lidstva. Počíná to, že se oplodňuje vnějšek i vnitřek, počíná to, že vnitřek se stává vnějškem, že vniká do prostoru a staví vedle sebe to, co dříve žilo jen niterně v čase. Pohledte do svého duševního života. Tam to není rozestřeno v prostoru, tam to probíhá v čase. Jednotlivé myšlenky a pocity jsou tu za sebou. Co je venku, to je rozestřeno v prostoru, jedno vedle druhého. Proto musí nyní nastat následující: co nazýváme tím, co dosud žilo jen v čase, vplynulo ven do prostoru, takže se stane tím, co stojí vedle sebe. Tak se děje to, že něco, co žilo jen v čase, nyní žije v prostoru vedle sebe. Tím nastává něco důležitého a to se vyjadřuje mimořádně hluboce.

Vše, co bylo dříve lidským duchovním vývojem, co vedlo vnějším světem prostoru, vedlo též zevně do času. Avšak to, co je řízeno časově, je uspořádáno podle míry a povahy čísla sedm. Ovládáme postup vývoje světů, vezmeme-li za základ číslo sedm, říkáme-li: „Saturn, Slunce, Měsíc, Země (Mars-Merkur), Jupiter, Venuše a Vulkán, takže tu máme sedm epoch. Ve všem, co podléhá času, se vyznáme, použijeme-li čísla sedm. Proto jsme vedeni všude, kde jsme uváděni do

času, k číslu sedm. Veškerá kolegia a lóže, jež z prostoru vedou do časovosti, směřují-li do nadsvětové výše, podléhají právě sedmičce. Sedm je číslo svatých rišiů, sedmero je vždy svatých učitelů u národů až k sedmi mudrcům Řecka. Základním číslem prostoru je dvanáct. A vplývá-li čas do prostoru, je projevován dvanáctkou. Proto vládne dvanáctka tam, kde čas vytéká do prostoru. Máme dvanáct kmenů v Izraeli, dvanáct apoštolů v tom okamžiku, kdy Kristus, jenž se dříve projevoval v čase, vychází do prostoru. Co je v čase, jde za sebou. Co tedy z prostoru vede do času k bohům luciferské říše, vede do čísla sedm. Chceme-li něco v této říši charakterizovat podle povahy a bytostnosti, tu najdeme tuto bytostnost, sledujeme-li to, co zkoumáme, zpět až k otci nebo otcům. To, co se vyvíjí v čase, poznáme, stoupáme-li od pozdějšího k dřívějšímu, jako od dítěte k otci. Vcházíme-li do světa času, jenž je ovládán sedmičkou, tu mluvíme o dětech a o jejich původu, o dětech duchovních bytostí, mluvíme o dětech Luciferových. Uvádíme-li čas do prostoru, tu mluvíme o bytostech, jež stojí vedle sebe, u nichž přihlížíme k tomu, že jsou tu vedle sebe a tím že též v prostoru plynou duševní impulsy od jedné ke druhé. Tam, kde se sedmička proměňuje ve dvanáctku tím, že z času vplývá do prostoru, přestává mít pojem dítěte nadsmyslový význam, nastává tu pojem bratrství. Ti, kdo žijí vedle sebe, jsou bratři. Tak tedy stoupáme ve vývoji lidstva, že proměňujeme důležitý pojem Synů božích v pojem bratři, kteří žijí vedle sebe. Bratři, děti téže rodiny, žijí vedle sebe. To, co odvozuje od něčeho svůj původ jako potomstvo, žije po sobě. Zde vidíme v důležitém okamžiku přechod od synů nebo dětí luciferské říše a její luciferské bytosti k bratrům Kristovým, přechod, o němž budeme ještě zítra mluvit.

IX.

Skutečnost, kterou jsme včera zakončili svá pozorování, musí nutně zůstat poněkud nesrozumitelná, když se s ní člověk setká ponejprv. Patří to k tajemství čísel. A tajemství čísel jsou taková, že je k nim poměrně nejtěžší přístup.

Bylo řečeno, že mezi čísla sedm a dvanáct je určitý poměr, a že tento poměr je ve spojení s časem a prostorem. Je sice možné, že takto vyslovenému tajemství časem porozumějí všichni lidé, ale toto dnes jedině uznávané poznání – je vlastně jen pouhým tvrzením. Budiž to tedy nejprve vysvětleno. Abychom se vyznali ve vesmírných poměrech – jak jsme již na to poukázali – je nutno činit rozdíl mezi vztahy, jež jsou převážně prostorové, a vztahy, jež jsou převážně časové. Chápeme svět kolem sebe v prostoru a čase. Neomezíme-li se však na to, abychom mluvili o prostoru a čase abstraktně, nýbrž chceme-li porozumět, jak jsou uspořádány poměry v čase a jak se mají k sobě jednotlivě bytosti v prostoru, potom je zde nit, jež prochází jednak vztahy času a jednak vztahy prostoru. Pozorujme pomocí duchovní vědy nejprve vývoj světových jevů. Pohlížíme-li zpět na dřívější vtělení člověka, na dřívější vtělení plemen jednotlivých kultur, na dřívější vtělení samotné Země, vytvoříme si představu o tom, co se má stát v budoucnu, tedy také v čase. Ale budeme stále vědět kudy kam, řekneme-li si: budeme brát v úvahu časový vývoj a určitou rámcovou konstrukci, kterou si sestavíme z čísla sedm. Nesmíme se pouštět do nějakých konstrukcí nebo spekulací a vykládat nějak toto číslo sedm, nýbrž sledujeme nejdříve skutečnosti z hlediska čísla sedm. Bude to zprvu jen jakési ulehčení pro naše pozorování. Dejme tomu, že např. někdo má duchovní zření tak dalece otevřené, že může zkoumat minulost v kronice akáša. Bude jej moci tudy vést číslo sedm, takže si řekne: „Co probíhá v čase, to je vystavěno na konstrukci čísla sedm; co se opakuje v různých formách, to se dá dobře pozorovat tím, že se vezme sedmička za základ a potom se hledají příslušné útvary.“ Bude tedy dobře, řekneme-li si: „Země prodělává různá vtělení a proto hledejme jejich sedm vtělení: Saturn, Slunce, Měsíc, Země, Jupiter, Venuše, Vulkán.“ Lidské kultury procházejí sedmerým vtělením, a proto hledejme jejich souvislost tak, že opět položíme za základ číslo sedm. Přicházíme např. k první poatlantské kultuře. Kulturní epocha staroindická je první, druhá je praperská, třetí je chaldejsko-egyptská, čtvrtá řecko-římská, pátá je naše vlastní a očekáváme dvě další, jež vystřídají naši dobu jako šestá a sedmá. Opět jsme vzali číslo sedm za základ postupných vtělení kultur. Ale vyznáme se i v karmě člověka, snažíme-li se pohlížet zpět na jeho tři předchozí vtělení. Bereme-li v úvahu přítomnou inkarnaci nějakého člověka a přehlídáme-li, když vycházíme z této přítomnosti, tři předchozí inkarnace, je možné učinit určité závěry pro tři další inkarnace. Tři předchozí a nyní se třemi dalšími, to je opět sedm. Tak je číslo sedm vodítkem pro veškeré časové dění.

Naproti tomu je číslo dvanáct vodítkem pro vše, co je v prostoru vedle sebe. To vždy pociťovala věda, jež byla současně moudrostí. Proto ohledně světových jevů náležejících naší Zemi hovořila následovně: Vyznáme se nejlépe, když budeme o prostorové souvislosti odehrávající se na Zemi, uvažovat podle dvanácti trvalých bodů, rozestavěných v prostoru. Těch dvanáct trvalých bodů je dáno dvanácti znameními zvířetníku ve vesmíru. To necht' jsou také základní body, k nimž budeme vše v prostoru vztahovat. To však není založeno jen na nějaké libovůli lidského způsobu myšlení, nýbrž toto myšlení se přiučilo ze skutečnosti a vytvořilo si tento poměr pro orientaci – že je nejlépe se vyznat v prostoru, jsme-li ve vztahu ke

dvanácti členům. Kde jde o změny, tedy o něco časového, tam brala starší věda za základ sedmero planet, tam je tedy vodítkem číslo sedm.

A nyní se zeptejme: „Jak toho použijeme pro tento lidský život v jeho vývoji?“

Řekli jsme si, že až do okamžiku vývoje lidstva označenému vstupem Kristova principu, je tomu tak, že pohlížel-li člověk do svého nitra, a hledal-li cestu k božským světům závojem svého nitra, přicházel do luciferského světa. A mohli jsme pojmenovat vše to, co tu člověk nachází, souhrnným názvem luciferských bytostí. To byla také v těchto starších dobách cesta, na které člověk hledal moudrost, na níž hledal o světě vyšší poznání, než je možné nalézt za oponou vnějšího světa smyslů. Člověk hledal tak, že se ponořil do světa ve svém nitru. Z toho světa musely vystupovat další intuice a inspirace morálního a etického života právě tak, jak z tohoto vnitřního světa vystupovaly intuice svědomí. Samozřejmě vystupovaly z duševna i všechny ostatní intuice a inspirace, jež se týkaly morálnosti a duševnosti vůbec. Proto se musely ony vysoké individuality, jež byly v těchto starých dobách vůdcové lidstva, jestliže chtěli lidi učit o nejvyšších věcech, obracet nejprve na lidské nitro. Svatí říšiové, velcí učitelé lidstva se museli ve všech starších kulturách obracet k lidskému nitru, k lidskému duševnímu životu. Lidské nitro není něčím prostorovým, má časovou povahu. Duševní život probíhá v čase. Co se kolem nás seskupuje venku, obklopuje nás v prostoru. Proto vše, co promlouvá k lidskému nitru lze zkoumat podle návodu čísla sedm.

Jak je tedy možné nejlépe porozumět bytosti, jež chce mluvit k lidskému nitru? Jak bychom nejlépe porozuměli v jejich základních zvláštностech těm bytostem, jež nazýváme např. svatí říšiové?

Porozumíme jim nejlépe, pochopíme-li je v poměrech, jež jsou příbuzné časovému duševnímu životu. Proto vznikla v těchto starších dobách, kdy mluvili velcí mudrci, především otázka: Od koho pocházejí? Jako se u syna ptáme: Kdo jsou otec a matka? Tážeme se po časovém, po rodovém původu nebo vztahu. Jestliže lidé stáli před mudrcem, zajímali se především, odkud je. Jaká byla bytost, jež tu byla dříve? Od koho pochází? Koho je synem? – Mluví-li se takto o luciferském světě, je nutno vzít za základ číslo sedm a zajímat se, čím dítě to je, jež tu mluví k lidské duši. – O dětech Luciferových mluvíme v tomto smyslu, mluvíme-li o starších zvěstovatelích spirituálního světa, jenž je skryt za závojem duševního života, za časovostí. Jiná je však otázka u Krista. Kristus nesešel k Zemi časovou cestou; tím, že se objevil v čase, přišel do pozemského světa zvenku též prostorově. Zarathustra jej viděl, když obrátil pohled ven ke Slunci a oslovoval jej jakožto Ahura Mazdao. Tento Ahura Mazdao se pro lidské zření blížil stále více a více v prostoru, až sestoupil dolů a stal se člověkem. Zde nás zajímá tedy prostorové přicházení, nejen časová posloupnost. Tento Kristův prostorový příchod, toto přicházení z nekonečnosti prostoru k naší Zemi, to je hodnota věčností, nikoli časová. S tím souvisí potom to, že Kristus nepůsobí na Zemi tak, jak by odpovídalo jedině poměru časovému, že Kristus nepřináší na Zemi něco, co odpovídá poměru otce a dítěte, matky a dítěte, co se odehrává v čase, ale přináší světu něco, co se odehrává vedle sebe. Vedle sebe žijí bratři. Otec, matka a vnuci za sebou v čase, a jejich vzájemný poměr je vyjádřen časovým vztahem. Kristus však jako duch prostoru přináší do kultury Země též něco prostorového. Co přináší, je postavení lidí vedle sebe v prostoru, a je to vztah, jenž má nyní přecházet od duše k duši stále více vedle sebe, nehledě na časový poměr. Naše Země je v naší kosmické soustavě oběžnicí, jejímž posláním je vnést do světa lásku. Ve starých dobách bylo úkolem Země zavádět lásku cestou času. Tím, že se v kmenových vztazích vylévala – proudila krev v čase po sobě v následujících pokoleních, z otce na dítě a vnuka; to, co bylo v čase příbuzné, bylo zároveň tím, co

se milovalo. Rodinné souvislosti, pokrevní souvislost, proud krve v generacích jdoucích za sebou v čase, to bylo podkladem lásky ve starších dobách. A i tam, kde láska nabyla spíše morální povahu, zakládala se na časovém vztahu. Lidé milovali předky, ty, kdo byli v čase jejich předchůdci. S Kristem přišla láska od duše k duši, takže to, co stojí vedle sebe prostorově, se dostává do poměru, jak jej nejprve vytvořili sourozenci téže rodiny, žijící současně vedle sebe, jakožto bratrskou lásku, kterou si mají lidé v prostoru vzájemně přinášet vstříc od duše k duši. Zde počiná nabývat prostorový život jednoho vedle druhého zvláštního významu. Proto se mluví ve starších dobách, kde jde o velké věci lidstva, o tom, co vzájemně souvisí na základě pravidla čísla sedm: sedm říšiů, sedm mudrců. Proto je Kristus obklopen dvanácti apoštoly jako předobrazy lidí, žijících v prostoru vedle sebe. A tato láska, jež má obepínat vše, co je v prostoru vedle sebe, nezávisle na časové posloupnosti, ta má Kristovým principem přejít do sociálního života Země. Ten je následovníkem Kristovým, kdo bratrsky miluje to, co je kolem něho. Mluvíme-li tedy ve starších dobách o Luciferových dětech, je Kristův princip podnětem, abychom řekli: Kristus je prvorozený mezi mnoha bratry. Bratrský poměr ke Kristu, pocit příchylnosti nikoli k otci, ale jako k bratru, jehož milujeme jako prvního z bratrů, ale přece jako bratra, to je základní poměr ke Kristu.

To jsou ovšem opět jen náznaky, jež jsou dokladem, nikoli důkazem, ale jež dokládají a činí zřetelný poměr čísla sedm a dvanáct. Čím více tedy září do světa Kristův poměr, tím více se mluví o skupinách ve smyslu dvanácti kmenů izraelských, dvanácti apoštolů atd. Číslo dvanáct nabývá tedy, odtud počínaje, svého mystického, tajemného významu pro vývoj Země.

Tím je naznačován vnější aspekt, vnější názor na tuto velikou změnu, která se udála principem Kristovým ve vývoji Země. Mohli bychom ještě dlouho mluvit o poměru čísla sedm k číslu dvanáct a stejně museli bychom nechat mnohé, čemu by se neporozumělo z tohoto hlubokého tajemství našeho vesmírného bytí. Vezmete-li to, co tu bylo řečeno, jakožto vysvětlení čísla sedm a dvanáct, za vodítko pro vztah času a prostoru, můžete hlouběji vniknout do tajemství vesmíru. Především má však být tento poměr čísel sedm a dvanáct tím, co nás kromě toho všeho odkáže ještě k tomu, jak hluboký byl zásah Kristovy události pro svět, jak musíme doslova hledat jiné číselné vodítko, chceme-li se tu vyznat.

Existuje tu však i vnitřní vztah mezi prostorem a časem. To vám mohu naznačit jen zcela zběžně, jen načrtnout jako skicu. A učiním to tak, jak se to zpravidla dělávalo v mystériích, měl-li se naznačit kosmický vztah mezi sedmi a dvanácti. Tu se řeklo: „Pozoruje-li se světový prostor ne jako něco abstraktního, ale tak, že použijeme pozemské poměry skutečně pro tento světový prostor, potom musíme tyto poměry vztáhnout na onen okruh, v němž si představujeme dvanáct základních znamení zvěrokruhu – Berana, Býka, Blížence, Raka, Lva, Pannu, Váhy, Štíra, Střelce, Kozoroha, Vodnáře a Ryby. Těchto dvanáct základních znamení zvířetníku bylo zároveň skutečným, reálným vesmírným symbolem nejstarších božsky-duchovních prabytostí, k němuž bylo nutné vzít v úvahu příslušné skutečnosti. Už když byla Země vtělena ve starém Saturnu, působily na starý Saturn tyto síly, jež přicházely z těchto dvanácti směrů. Působily opět i v době starého Slunce, v době starého Měsíce a budou působit i dále. Jsou tedy něčím trvalým a vzdáleným tomu, co vzniká a zaniká ve vývoji naší Země. To, co je symbolizováno dvanácti znameními zvířetníku, je povzneseno nad to, co přechází v průběhu vývoje naší planety ze starého Saturna na Slunce, ze starého Slunce na starý Měsíc atd. To, co se děje zde, vzniká a zaniká. Avšak to, co je podmíněno zvěrokruhem, přetrvalo události na planetách, přetrvalo tedy poměry na starém Saturnu, na starém

Slunci, na starém Měsíci. A co je symbolizováno základními body zvěrokruhu, je povzneseno nad tím, co se na naší Zemi odehrává jako protiklady dobra a zla. Vzpomeňte si, jak jsem v první hodině tohoto cyklu upozornil na to, že když se vnikne do astrálního světa, máme tu svět proměny, jak to, co může z jednoho hlediska působit jako dobro, může se z jiného jevit jako zlo. Tyto rozdíly mezi dobrem a zlem mají svůj význam v tom, co se vyvíjí. A pro tento význam je číslo sedm vodítkem, udávajícím směr. To, co je jako bohové symbolizováno ve dvanácti bodech prostoru, ve dvanácti trvalých znameních, to je povzneseno nad dobro a zlo. A proto máme v okruhu uvnitř dvanácti trvalých znamení to, co je povzneseno nad dobro a zlo. Tam venku máme hledat symboly oněch božsky-duchovních bytostí, jež pozorovány samy o sobě, bez zasahování do naší pozemské sféry, jsou povzneseny nad dobro a zlo. Nyní se však počíná v čase hýbat to, co jednou má být naší Zemí. To může nastat jedině tehdy, že uvnitř těchto trvajících božstev dojde k určitému rozdělení a že to, co se děje, staví se do různého poměru k těmto trvajícím bohům, že se tito bohové rozčlení na dvě sféry, na sféru dobra a sféru zla. Sama o sobě žádná není dobrá nebo zlá. Ale tím, že působí na Zemi v jejím vývoji, působí jednou jako dobrá a jednou jako zlá. Takže tedy vše to, co má účast na jednom, smí být označováno jako sféra dobra, a co se účastní druhého, se označí jako sféra zla. Přitom je základem představa, že to, co se podílí byť jen málo na sféře dobra, musí též být nazváno dobrým. Jakmile se to – jak jsem řekl, co v duchovním světě má trvání a tedy nemá nic co činit s časem – jakmile se to vtáhne do času, rozčlení se to v dobro a zlo. Pro dobro zůstává ze dvanácti trvalých znamení pět čistě ve sféře dobra a dvě, která jsou na rozhraní: to je sedm. Mluvíme tedy o tom, co jako sedmerost zbývá ze dvanácti. Chceme-li hledat to, co je dobré, výborné, vedoucí v čase, musíme mluvit o sedmi mudrcích, o sedmi říších a tomu odpovídá potom skutečnost. Odtud i představa, že světlému světu, hořejšímu světu, náleží sedm znamení zvířetníku; že dolních pět, počínaje Štírem, náleží světu temnoty.

To má být jen načrtnutým poukazem, že jakmile prostor opustí svou sféru věčnosti a pojme do sebe stvoření, které probíhá v čase, rozčlení se v dobro a zlo, a že když se vyjme dobré, odejme se ze dvanácti sedm, že tedy sedm je dobré číslo pro poměry času. Hledáme-li pravdy času, musíme považovat za vodítko číslo sedm. Neboť to, co zbývá jako číslo pět, to by nás uvedlo v blud. Tu máte vnitřní význam této věci.

Nyní si však neříkejte, že je to těžko srozumitelné, ale řekněte si: „Svět je hluboký, a musejí existovat i věci, jimž je těžko porozumět.“

Kristus přišel na svět, aby si sedl i k celníkům a hříšným, přišel, aby pojal také to, co by jinak muselo být vyloučeno z běhu světa. V Oidipovi musí být vyloučeno totéž, co bylo v životě Kristově pojato jako kvas; to vám bylo potvrzeno pověstí o Jidášovi. Tak jako nový chléb musí přijmout kousek starého jako kvásek, aby se mohl podařit, tak musel nový svět, aby se mu dobře vedlo, aby byl dobrý, mít v sobě jako ferment něco, co pochází od zla. Proto mohl být Jidáš, jenž se vyloučil ze všeho, jenž se na dvoře Pilátově stal nemožným, přijat tam, kde působil Kristus, jenž přišel na svět, aby svět opět vyléčil tak, že sedm může být přeměněno na dvanáct, aby to, co je pojato v zákonitosti čísla sedm, mohlo být nyní pojímáno pod symbolem dvanáctky. V první řadě je číslo dvanáct představováno dvanácti bratřími Krista, dvanácti apoštoly.

To vše, jak jsem řekl, mělo poukázat na to, jak hluboká byla změna, jež tím nastala pro celý náš vývoj. Tento význam Kristova principu a jeho zásahu do pozemského dění by bylo možno vysvětlovat z mnoha hledisek; to, o čem jsem se zmínil, je jedním z nich.

Nyní si ještě jednou dobře představme v duši, co z toho všeho pro nás vzešlo. S Kristem zasáhlo do vývoje Země něco zcela zvláštního, něco, co se v duchovní vědě – tam, kde má svoje pravé zastánce – cítilo a znalo. V sídlech pravé duchovní vědy se pociťuje a ví, že existuje něco, co především prochází všemi kulturami poatlantských dob. Tážeme-li se: „Co procházelo již kulturou praindickou, praperskou, chaldejsko-egyptskou atd., a co bude procházet i těmi kulturami, jež budou následovat až k příští velké katastrofě a ještě za ní? Kde je možno nalézt pravdivější podobu toho, co prochází celým vývojem lidstva, než jak ji můžeme najít smyslovým nazíráním a lidským rozumem?“ Tu se musíme ptát duchovní vědy a říci: „Jak se nazývá to, co je možné objevit ve spirituálním světě a co jako plynulý proud duchovna prochází všemi těmito sedmi kulturami?“

Právě v orientální moudrosti bylo raženo slovo pro to, co se táhne všemi těmito kulturami, pozorujeme-li to ve skutečnosti, jako konkrétnost, nikoli jako něco abstraktního. – Jedná se o bytost. Chceme-li blíže označit tuto bytost, jejímiž posly jsou všechny ostatní bytosti, ať jsou to svatí rišiové, nebo dokonce vyšší bytosti, jež ani nesestupují až k fyzickému vtělení, můžeme ji označit i jménem, které bylo v Orientě raženo správně. Veškerá zvěstování, všechna moudrost světa vyvěrá z tohoto jediného zdroje, pramene moudrosti, jež je v bytosti, která se vine všemi kulturními epochami poatlantských dob, jež se v každé epoše objevuje v té nebo oné podobě, avšak jež je vždy bytostí, která je prazákladem moudrosti, objevující se v nejrůznějších podobách. Když jsem vám včera popisoval, že svatí rišiové jako by vdechováním přijímali konkrétně tuto moudrost, bylo potom to, co bylo venku rozestřeno jako duše světla a co svatí rišiové vdechovali jako světelnou postavu, výronem oné vznešené bytosti, o které zde mluvíme. A v jiných epochách je to, o čem jsme se zmínili jako o tehdejší moudrosti např. ve zcela jiném nazírání, jaké se vyjadřovalo v praperské kultuře, opět proudem stékajícím od bytosti, jež je velikým učitelem všech kultur. Bytost, jež byla učitelem svatých rišiů, učitelem Zarathustrovým, učitelem zasvěcenice, který se nazýval Hermes, bytost, kterou je možné nazývat velikým učitelem a která se v různých dobách nejrůznějším způsobem projevovala, a jež samozřejmě zůstává hluboce skryta vnějšímu pohledu, je označována pojmem tvořeným na orientálním podkladu, jakožto veškerenstvo bódhisattvů. Křesťanské nazírání by ji nazývalo Duchem Svatým. Mluví-li se o bódhisattvovi, tu se mluví o bytosti procházející všemi kulturami, která se může lidem projevat a ohlašovat tím nebo oním způsobem. Je to duch bódhisattvů. K bódhisattvům vzhlíželi všichni – jak svatí rišiové, tak Zarathustra, Hermes, Mojžíš, ačkoli tuto bytost pociťovali různě a nazývali jiným jménem. Můžeme jí dát jediné jméno, totiž „Velký Učitel“, a k němu vzhlíželi ti, kteří chtěli a mohli přijímat učení poatlantských dob. Tento duch bódhisattvů naší poatlantské doby přijal několikrát lidskou postavu, avšak jedna z nich je nad jiné zajímavá. Jeden z bódhisattvů přijal postavu do daleka zářící, ačkoli se projevoval i jinak, a to postavu v oné bytosti, jež se nazývá Gautama Buddha. A bylo to pokrokem u příslušného bódhisattvy, když nemusel již pouze setrvávat v horních duchovních říších, ale dospěl ve svém vývoji v duchovních oblastech tak daleko, že byl s to tak dalece ovládnout fyzickou tělesnost, že se mohl stát v Buddhovi***???XX* člověkem.

Zříme tedy Buddhu správně, vidíme-li v něm zpozemštění bódhisattvy. A není třeba se domnívat, že bódhisattva se vtělil právě jen v Buddhovi, neboť se vtělil zcela nebo zčásti některý z bódhisattvů i v jiných lidských osobnostech. Avšak nemusíme si představovat takováto vtělení všechna podle šablony, nýbrž musí nám být jasné, že tak jako jeden z bódhisattvů žil v éterném těle Gautama Buddha, tak žil některý také v člancích tělesnosti jiných lidských jedinců. – A jelikož bytost onoho

bódhisattvy, jenž zdědil Zarathustrovo astrální tělo, se vlila do článků jiných individualit, např. Hermovy, je možné nazývat, rozumíme-li věci takto, i jiné individuality, které jsou opět velikými učiteli, vtělením bódhisattvy. Můžeme mluvit o opětovném a opětovném vtělení bódhisattvy, avšak musíme vědět, že za všemi lidmi, do nichž se bódhisattva vtělil, stál vždy jakožto část oné bytosti, která sama je zosobněnou všemoudrostí našeho světa.

Takto pohlížíme tedy na živelný proud moudrosti, který se ve starších dobách lidstvu sděloval z luciferských světů. Pohlížíme-li na tento proud, díváme se na bódhisattvy. Avšak v poatlantském vývoji tu existuje bytost, až do základu odlišná od bódhisattvů, jež je něčím zásadně jiným než bódhisattva a kterou nesmíme zaměňovat za bódhisattvu, neboť byla kdysi vtělena v lidské individualitě, jež v téže době také měla v sobě vtékající proudy bódhisattvy, jakožto Buddha. Jelikož tu tedy žil člověk, do něhož se vtělil Kristus a současně do této lidské individuality vcházejí paprsky bódhisattvy, nesmíme při vtělení této osobnosti mít za to, že hlavní věcí bylo to, že se v této osobnosti vtělil bódhisattva. Je to Ježíš Nazaretský. Zde má právě po dobu posledních tří let převahu Kristův princip, zásadně odlišný od bódhisattvy.

Jak bychom mohli tedy naznačit rozdíl mezi principem Krista a principem bódhisattvy?

Je to nadmíru důležité, aby se vědělo, jak to, že Kristus, jenž byl jedenkrát vtělen v lidském těle – jen jednou, a nikoli před tím a ne potom – může být vtělen v lidském těle. Od té doby je možné k němu přijít cestou do nitra lidské duše. Před tím bylo možné ho dosáhnout, obrátil-li člověk svůj pohled do světa, jako jej obrátil Zarathustra. Čím se liší Kristus, tento princip, tato bytost, které musíme připisovat takové ústřední postavení, od bódhisattvy?

Základní rozdíl mezi Kristem a bódhisattvou je, že musíme bódhisattvu nazývat velikým učitelem, vtělením moudrosti, jež prochází všemi kulturami, jež se různě vtěluje. Kristus však není pouze učitelem, to je při tom podstatné. Kristus zde není jen proto, aby lidi vyučoval. Kristus je bytost, které porozumíme nejlépe, vyhledáme-li ji tam, kde ji můžeme v závratných výšinách ducha najít jako předmět iniciace a kde ji můžeme srovnávat s jinými duchovními bytostmi. Můžeme ji nejlépe charakterizovat takto: Jsou oblasti v životě ducha, kde můžeme najít bódhisattvu, tuto vysokou bytost, vzdálenou od všeho pozemského prachu v její spirituální zvláštnosti, a kde je možné nalézt Krista, oproštěného ode všeho, čím se stal na Zemi a v její blízkosti. Tam potom nacházíme následující: Najdeme, abychom tak řekli, základ lidstva, to od čeho vychází veškerý život – spirituální prapůvod. Nacházíme nikoli jen jednoho bódhisattvu, ale řadu bódhisattvů. Tak jako jsme poukázali na onoho bódhisattvu, jenž je základem našich sedmi kultur, tak je jiný bódhisattva základem atlantských kultur atd. Najdeme tedy v duchovních výšinách řadu bódhisattvů, kteří jsou pro svoji dobu velikými učiteli, kteří učí nejen lidi, ale učí i ony bytosti, jež nesestupují až do oblasti fyzického života. Nacházíme je tam všechny – sedící; smíme-li tak říci, jako velké učitele. Shromažďují si to, čemu mají učit, a v jejich středu nacházíme jedinou bytost, jež není něčím jen proto, že učí – a to je Kristus. Není něčím jen proto, že učí, ale je uprostřed bódhisattvů jako bytost, která působí na okolní bódhisattvy tím, že se na něho dívají; pohlížejí na něj bódhisattvové, jimž se projevuje ve své vlastní velkoleposti a slávě. Ostatní jsou proto něčím, že jsou velikými učiteli, kdežto Kristus je tím, čím je pro svět, právě svou bytostí, pro to, čím je sám v sobě. Na něho se stačí dívat, a projev jeho vlastní bytosti je něčím, co i když se pouze zrcadlí ve svém okolí, stává se učením. Není pouze učitelem, on je život, život, jenž se vlévá do ostatních bytostí, jež se potom stávají učiteli. Jsou tedy bódhisattvové bytosti, které mají své učení odtud, že se jim dostává blaženosti pohledu na Krista v jeho duchovní

bytosti. A najdeme-li v průběhu vývoje naší Země některá vtělení bódhisattvů, nazýváme je proto tak, že bódhisattva je v nich tím hlavním, velkým učitelem lidstva. Kristus není pouze učícím. O Kristu se učíme, abychom mu rozuměli, abychom poznali, co v něm je. Kristus je více objektem než subjektem učení. Je tedy bytostí, jež má zásadně jiný význam než bódhisattvové, kteří procházejí světem. To je rozdíl mezi Kristem a mezi bódhisattvy; Kristus je něčím pro svět právě tím, že svět prožívá pohled na Krista. Bódhisattvové jsou něčím světu, protože jsou velkými učiteli. Chceme-li tedy vzhlížet k živoucí bytosti, k prameni života na naší Zemi, musíme vzhlížet k tomu vtělení, kde se nevtělil pouze bódhisattva, takže on by byl tím, co je podstatným, nýbrž kde se vtělilo to, co samo po sobě nemuselo zanechávat nic psaného, co nezanechalo o sobě žádné učení, ale co shromáždilo kolem sebe ty, kdož o něm do světa rozšířili poselství a učení. Je podstatné to, že od Krista samého není nic napsané, ale že jsou kolem něho učitelé a mluví o něm, takže on je předmětem učení, nikoli jen subjektem. Vyjadřuje se to ve zvláštní okolnosti, jež je při události Kristově nutností – že od něho samotného se nic nezachovalo, ale že jiní popsali jeho bytost. Není proto nijak podivné, říká-li se, že vše, co nacházíme jako Kristovo učení, se dá nalézt i v jiných vyznáních, neboť Kristus není pouze učitelem, jelikož je bytostí, jež musí být pochopena jakožto bytost, neboť on chce do nás zapustit něco nikoli pouze svým učením, ale svým životem. Proto také můžeme shromáždít všechna učení světa, jež jsou nám přístupná, a přece nebudeme mít ještě vše, čím můžeme pochopit Krista. Nemůže-li se dnešní lidstvo dosud přímo obracet k bódhisattvům, aby zíralo na Krista duchovníma očima bódhisattvů, musí tedy lidstvo ještě chodit do školy k bódhisattvům a učit se tomu, co potom může nakonec učinit Krista pochopitelným. Chceme-li tedy nejen mít účast na Kristu, chceme-li Kristu rozumět, nesmíme se jen pohodlně dívat na to, co Kristus pro nás vykonal, ale musíme se poučit u všech nauk Západu i Východu. Musíme považovat za něco posvátného, jestliže si osvojíme učení celého obzoru. A další svátostí nám bude muset být, použijeme-li těchto nauk tak, že těmito nejvyššími naukami úplně pochopíme Krista.

Avšak to, co mají lidé konat, je náležitě připravováno v mystériích. Každá doba má svůj zvláštní úkol: každá doba má za úkol přijímat pravdu právě v oné podobě, jakou tato pravda musí na sebe vzít pro příslušnou epochu lidstva. Dávným Indům nemohla být pravda podávána takovou formou, jakou se podává dnes, rovněž tak ne starým Peršanům. Pravda se musela podávat v takové podobě, aby přes svoji zvláštní odlišnost umožnila přijetí Krista na Zemi. Tedy ve čtvrté řecko-římské epoše podávat lidstvu pravdu o Kristu a o světě souvisejícím s Kristem, v takové formě, jaká byla tehdejšímu lidstvu přiměřená. Kdybychom si mysleli, že v době, jež následovala bezprostředně po Kristově zjevení, by již ve světě existovala celá pravda o Kristu, znamenalo by to nevědět naprosto nic o vývoji lidstva. Kdo by chtěl pouze uchovávat učení prvních století po Kristově události, kdo by chtěl považovat za pravé křesťanské učení jen to, co zůstalo zapsáno a dochováno, ten neví nic o lidském pokroku, neví, že ani nejvyšší učitel prvních křesťanských století by nemohl říci lidem o Kristu nic jiného, než co mohli pojmout. Jelikož lidé v prvních křesťanských stoletích sestoupili nehlouběji do fyzického světa, mohli svým rozumem pojmout jen poměrně velmi málo z vyššího učení o Kristu. Široké vrstvy křesťanů mohly pochopit relativně málo z bytosti Krista.

Viděli jsme, že ve staré Indii bylo velmi rozvinuté jasnozření, protože éterné tělo mělo určité postavení vůči ostatním článkům člověka. Ani tímto nazíráním však nebylo možné v této době ještě vidět Krista jako něco jiného než ducha v dálavách za světem smyslů, jehož nazývali Višvakarman. Teprve v praperské době byla

možnost vytušit Krista za fyzickým Sluncem. Vývoj však pokračoval dále. Mojžíš měl možnost vidět Krista jako Jehovu v blesku a hromu, tj. již zcela blízko u Země. A v Ježíši Nazaretském viděli lidé Krista vtěleného jako člověka. Lidstvo tedy pokročilo tak, že ve staré Indii mohla být moudrost přijímána éterným tělem, v době praperské citivým tělem, v epoše chaldejsko-egyptské duší citivou, v době řecko-římské tím, co nazýváme duší rozumovou. A rozumová duše je již svou rozumovostí vázána na svět smyslů. Nemá tedy možnost vidět to, co je nad smyslovým světem. Proto spatřovala v prvních křesťanských stoletích pouze to, co leží mezi zrozením a smrtí a to, co leží přímo za tím jako nejbližší oblast ducha. Nevědělo se nic o tom, co prochází mnoha inkarnacemi. To bylo podmíněno lidským rozumem. Bylo možno učinit pochopitelnou jen jednu oblast celého života člověka: jeho pozemský život a část duchovního života, která se k němu pojí. To tedy najdete zaznamenané pro široké vrstvy, ale nesmělo to zůstat zachováno. Bylo nutno postarat se o to, aby se pohled lidí mohl rozšířit za tuto oblast chápání. Muselo být pečováno o to, aby mohla postupně opět ožít obsáhlá moudrost, jaká existovala za doby Herma, za doby Mojžíše, za doby Zarathustry, za doby dávných indických říší, aby opět byla dána možnost chápat Krista stále širším porozuměním.

Kristus tedy přišel na svět, ale prostředky porozumění byly právě v jeho době nejomezenější. Muselo být postaráno o pozdější doby: musela opět ožít všechna dávná moudrost tak, aby se tato moudrost mohla postupně postavit do služeb porozumění Kristu. K tomu mohlo dojít pouze následujícím způsobem: musela být vytvořena mysterijní moudrost. Velkou moudrost si přinesli lidé, kteří putovali ze staré Atlantidy do Evropy a potom dále. Ve staré Atlantidě měli lidé většinou instinktivní jasnozření, mohli nazírat do duchovních oblastí. Tato jasnozřivost se nemohla dále vyvíjet, musela se stáhnout do jednotlivých osobností na Západě. Byla řízena bytostí, jež žila v hlubokém skrytu, v ústraní, dokonce i před těmi, kteří se sami již také stáhli zpět a byli žáky velkého zasvěcence, jenž zůstal opožděn, uchováváje to, co mohlo být přeneseno ze staré Atlantidy a zachovat se pro pozdější časy. Tohoto velkého zasvěcence, opatrovatele prastarých atlantských moudrostí, které hluboce zasahovaly dokonce i do toho, co je tajemstvím fyzického těla, možno nazývat – jak to bylo obvyklé v raném středověku – Skythianos. Kdo zná podstatu evropských mystérií, vzhlíží k nejvyššímu zasvěcenci Země, je-li vysloveno jméno Skythianos.

Potom však také žila v tomto světě po dlouhou dobu i bytost, kterou je možné označit, pozorujeme-li ji z jejího spirituálního aspektu, jakožto bódhisattvu. Tento bódhisattva byl toutéž bytostí, jež byla po ukončení svého úkolu na Západě vtělena asi šest set let před naším letopočtem v Gautama Buddhovi. Takže táž bytost, jež se potom jako učitel odebrala dále na východ, byla již v pokročilejším postavení. Byl to druhý velký učitel, druhý velký správce pečeti moudrosti lidstva a stal se Gautama Buddhou.

Dále zde však byla třetí individualita, jež byla předurčena k velkým věcem*. Tuto třetí individualitu známe z nejrůznějších přednášek. Je to ten, jenž byl učitelem staré Persie, velký Zarathustra. Oslovujeme tři důležité duchovní bytosti a individuality, vyslovíme-li jména Zarathustra, Gautama Buddha a Skythianos. Mluvíme o vtěleních bódhisattvů, vyslovujeme-li jména Skythianos, Zarathustra a Buddha. To, co v nich žilo, nebyl Kristus.

Lidstvu musela být ponechána doba, aby prožilo příchod Krista, Krista, jenž se předem ohlásil Mojžíšovi na Sinaji – neboť Jahve a Kristus je stejná bytost, pouze v jiné podobě. Musela tedy být lidstvu ponechána určitá doba, aby mohlo přijmout Krista. Stalo se to v době, kdy porozumění pro tyto věci bylo nejmenší. Avšak muselo

být předem postaráno o to, aby porozumění, moudrost opět byly stále větší a větší. A o to se postaral i Kristus na Zemi.

Ještě máme v dějinách čtvrtou individualitu, za níž se pro mnohé skrývá něco, co je ještě vyšší, ještě mocnější než ony tři vyjmenované bytosti – než Skythianos, Buddha a Zarathustra. Je to Manu, jehož mnozí – zvláště ti, kteří spatřují v manicheismu více, než se obvykle spatřuje – nazývají vysokým poslem Krista. Mnozí říkají, že Manu v jednom z největších shromáždění jaké bylo vůbec kdy konáno ve spirituálním světě náležejícím Zemi, kolem sebe shromáždil – několik málo století po tom, kdy Kristus žil na Zemi – tři důležité osobnosti čtvrtého století po Kristu. V tomto obrazném líčení má být vyjádřena důležitá spirituální kulturní skutečnost. Manu shromáždil tyto osobnosti proto, aby se s nimi poradil, jak by mohla postupně ona moudrost, která žila na předělu dob v atlantské epoše, stále dál a dál znovu ožít v budoucnosti, stále dokonaleji a prosluleji. Jaké osobnosti shromáždil Manu při oné pamětihodné schůzi, kterou můžeme vidět jen duchovním zřením? Jednou z nich je osobnost, ve které žil v té době Skythianos, znovuvtělený Skythianos z doby Manua.

Druhá osobnost je fyzickým obrazem tehdy znovu se objevivšího Buddha. Třetí je tehdy znovuvtělený Zarathustra. Máme tu tedy kolem Manua kolegium – Manu uprostřed a kolem něho Skythianos, Buddha a Zarathustra. Tehdy byl v tomto kolegiu ustaven plán, jak bude moci veškerá moudrost bódhisattvů poatlantské doby stále silněji proudit do budoucnosti lidstva. Co bylo tehdy usneseno jako plán budoucího vývoje zemské kultury, to bylo uchováno a později přeneseno do oněch evropských mystérií, jež jsou mystérii rosekruciánů. V mystériích rosekruciánů přicházely vždy individuality Skythiana, Buddha, Zarathustry. Byli učiteli ve školách rosekruciánů. Učiteli, kteří vysílali svou moudrost Zemi jakožto dar, neboť touto moudrostí měl být pochopen Kristus ve své podstatě. Proto je tomu u všech duchovních školení rosekruciánů tak, že se s nehlubší úctou vzhlíží k těm zasvěcencům, kteří zachovali prastarou moudrost Atlantidy – ke znovuvtělenému Skythianovi, v němž byl spatřován velký uctíváný bódhisattva Západu; k podobě Buddha, vtělenému v určité době, který byl rovněž ctěn jako jeden z bódhisattvů; a konečně ke znovuvtělenému Zarathustrovi, jenž slul Zarathas. Vzhlíželo se k nim jako k velkým učitelům evropských zasvěcenců. Tato sdělení nesmí být brána jako údaje vnějších dějin, ač jsou jako skutečnost pro dějinný vývoj lepším údajem než nějaký vnější popis.

Abychom se zmínili alespoň o jednom, budiž řečeno, že sotva byste našli ve středověku nějakou krajinu, ve které by nebyla rozšířena nějaká legenda. Když v Evropě nikdo nevěděl o Gautama Buddhovi, když tradice o Gautama Buddhovi naprosto zanikla, vyprávělo se následující: (Najdete to v mnohých středověkých knihách a patří to k nejrozšířenějším vyprávěním středověku.) V Indii se kdysi narodil syn jménem Josafat. O tom Josafatovi bylo při jeho zrození předpovězeno něco důležitého. Proto jej jeho otec zvláště opatroval. Měl poznat jen nejskvostnější věci, měl tonout v naprosté blaženosti, neměl nic vědět o bolesti, utrpení a neštěstí života. Proto byl Josafat před tím vším chráněn. Ale jednou se přece přihodí, že Josafat vyjde z paláce a nachází chorého, malomocného, nachází zestárlého člověka a mrtvolu. Toto se vyprávělo o Josafatovi. Vrátil se hluboce otřesen zpět do královského paláce a našel muže, Balaáma, jenž byl v hloubi srdce naplněn tajemstvími křesťanství. Ten získal Josafata pro křesťanství. Josafat, jenž toto zažil, se stává křesťanem. Tak vyprávěla středověká legenda. A nyní nemusíte brát na pomoc ani kroniku akáša; už obvyčejná filologie* stačí, abyste prozkoumali jméno Josafat. Pochází od starého slova Joafat; Joafet se odvozuje od Joadosaf; od Joadosafa přejdete k Juadosaf, což je totožné s Budhasaf. Obě poslední jména jsou

arabské tvary a Budhasaf je totéž jméno jako bódhisattva. Evropská tajná věda zná tedy nejen bódhisattvu, ale ví též, dovede-li rozluštit jméno Josafat, jaký je obsah tohoto slova. Tato legenda – výtvar tajné vědy Západu ví, že existovala doba, kdy táž bytost, jež kdysi žila v Guatama Buddhovi, se stala křesťanem. To se buď může, anebo nemůže vědět. Přesto to zůstává pravdou. Jako tradice mohou zůstat pozadu za dobou, podobně i dnes můžeme věřit tomu, čemu se věřilo před tisíci lety a co se může dál šířit v tradicích, podobně můžeme věřit, že odpovídá vyšším světům, že Guatama Buddha zůstal tímž, jakým byl 600 let před naším letopočtem. Ale není tomu tak. Vystoupil výše, prošel vývojem. V pravém učení rosekruciánů je zachováno to, co se vyjadřuje formou legendy, jak jsem vám nyní vyprávěl. Jen se nesmí pravé učení rosekruciánů zaměňovat s těmi všemi bláhovostmi, které se nacházejí v pochybné literatuře.

V duchovním životě Evropy nacházíme stále znovu toho, který byl nositelem Kristovým – Zaratha nebo Nazaratha, Zarathustru. Opět nacházíme i Skythiana. A nacházíme opětovně i třetího velkého žáka Manua, tedy Buddhu spoluprožívajícího pozdější doby.

Tímto způsobem pohlížel znalec evropského zasvěcení na předěl dob; spatřoval pravou podobu velkých učitelů. Věděl o Zarathovi, Buddhovi, Skythianovi; věděl o nich, že skrze ně proudí do budoucnosti moudrost, která vždy přicházela od bódhisattvů a které má používat k pochopení nejdůležitějšího předmětu všeho – k porozumění Kristu, jenž je bytostí zásadně rozdílnou od bódhisattvů, ale jemuž lze porozumět jen tehdy, když se shromáždí veškerá moudrost bódhisattvů. Proto duchovní moudrost Evropanů mezi jiným obsahuje syntézu všech nauk, jež byly světu dány třemi velkými žáky Manua a Manuem samým. I když dříve nebylo Manuovi porozuměno, přichází doba, v níž se evropská kultura utváří tak, že opět bude pochopení spojováno se jmény Skythiana, Buddhy a Zarathustry. Oni dají lidem učení, aby se mohlo rozumět Kristu. Lidé budou jejich prostřednictvím stále lépe rozumět Kristu. Středověk však začal s velmi podivným uctíváním a vzýváním Skythiana, Buddhy a Zarathustry, jakmile jejich jména poněkud vešla ve známost. Začalo se tím, že ten, kdo se v určitých křesťanských náboženských sdruženích chtěl dát poznat jako pravý křesťan, musel odříkávat formuli: „Proklínám Skythiana, proklínám Buddhu, proklínám Zaratha.“ To byla v křesťanských dobách v mnoha oblastech rozšířená formule, kterou se lidé vyznávali jako praví křesťané. Avšak o čem se lidé tehdy domnívali, že musí proklínat, to se stane kolegiem učitelů, kteří lidstvu učiní Krista nejlépe srozumitelným, k nimž bude lidstvo vzhlížet jako k velkým bódhisattvům, jejichž prostřednictvím bude Kristus chápán. Dnešní lidstvo může jako nejmenší přínos podávat těmto velkým učitelům Růžového kříže dvojí, co v budoucnu bude velké a mocné, co může být počátkem porozumění duchu křesťanství. Tomuto slouží dnešní duchovní věda, která má započít s tím, aby vnášela do světa učení Skythiana, Zarathustry a Guatama Buddhy – nikoli v jeho staré formě, ale v naprosto nové, dnes ze sebe samé vybadatelné formě. Počínáme s tím, že prozatím vpravujeme do kultury jen začátky, jakým se od nich můžeme naučit. Od Buddhy se má křesťanství přiučit nauce o znovuvtělování a o karmě – i když ne starým způsobem, nevhodným pro dnešní dobu.

Proč vtékají dnes do křesťanství nauky o znovuvtělování a karmě?

Proto, aby zasvěcenci mohli vyučovat jejich porozumění ve smyslu naší doby, jak jim svým způsobem rozuměl Buddha, velký učitel znovuvtělování. Tak bude započato i s porozuměním Skythianovi, jenž má učit nejen o znovuvtělování člověka, ale má učit o tom, co vládne od věčnosti do věčnosti. Tak bude stále více a více chápána podstata světa – bytost středu našeho pozemského světa – bytost Kristova. Tak stále

více a více vtékají do lidstva nauky zasvěcenců. Dnešní duchovní badatel může přinášet dvojí výchozí moment toho, co má být prvopočátkem budoucího duchovního vývoje lidstva. První je to, co se pohrouží do nitra jako život Kristův; to, co ve velké míře přinese porozumění jakožto duchovní kosmologie, to je druhé. Tedy: na jedné straně život Kristův v nitru srdce, na druhé straně porozumění vesmíru, jež vede k porozumění Kristu; to jsou ony oba dva momenty. Dnes, kdy stojíme na počátku, můžeme započít tím, že máme správné smýšlení v nitru. Proto se shromažďujeme, abychom měli pravé smýšlení vůči duchovnímu světu a vůči všemu tomu, co se z něho zrodilo vstříc člověku. Postupně připravujeme své duchovní síly, aby mohly pojmout Krista v nitru, abychom pěstovali správné myšlení. Neboť čím vyšší a ušlechtlejší myšlení vyvineme, tím ušlechtleji bude moci ožít Kristus. A my započneme tím, že vyučujeme prvopočátkům souvislostí našeho zemského vývoje, že opětovně vyhledáváme to, co pochází od Skythiana, Zarathustry a Buddhy – jak se vyvíjeli až do současnosti a že to probíráme tak, jak to tito samotní učitelé vědí, jak tomu mohou vyučovat v naší době. Jsme tak daleko, že začínáme šířit počátky učení o zasvěcení.

Poznámky

Rudolf Steiner uveřejnil tento cyklus přednášek roku 1921 v měsíčníku „Die Drei“ a sám redigoval zápisy přednášek. Nový náklad celkového vydání se drží tohoto zpracování. Poznámky Rudolfa Steinera, které se v textu objevují, jsou označeny jako „Pozn.aut.“.

Slova, kterými Rudolf Steiner uvedl a zakončil tento cyklus přednášek:

„Máme za sebou slavnostní úvod tohoto našeho setkání. V určitém vztahu můžeme my, theosofové v Německu, považovat tento slavnostní úvod za theosofický dárek a možná mi bude z tohoto důvodu dovoleno připojit před začátkem přednáškového cyklu pár slov k našemu včerejšímu slavnostnímu zahájení. Slova mají v určitém vztahu souvislost s tím, co smíme vůbec říci v malé kapitole našeho theosofického hnutí. A proto mohou být pronesena tím spíše dnes, když jsou pravděpodobně trochu zajímavá nejen pro ty, kdo s námi v Německu už po léta spolupracovali, ale možná i pro milé přátele theosofického hnutí, kteří nám poskytují velké uspokojení tím, že jsou mezi námi.“

„Scházíme se, abychom se poučili a abychom odcházeli obohaceni o vědomosti. Nemá to však být to jediné. Máme odcházet ze svých shromáždění s tím, že toto obohacení vědomostmi se stane zárodkem ke zušlechtění našeho smýšlení. Potom bude naše vědomí nejen obohaceno, ale vezmeme si se sebou i něco, co je silou, co nás produševňuje. Vědění se nestane suchou naukou, nezůstane teoretickým věděním, ale vejde do naší duše, do článků naší bytosti. Potom se odebereme do světa a to, co jsme přijali, necháme v sobě vládnout. My zde přijmeme vědění; to se ve vnějším světě promění v sílu pro naše blaho a blaho těch, kteří se s námi stýkají. Na jedné straně se toho více naučíme a na druhé straně, když takové vědění, které je životní silou do sebe přijmeme, půjdeme dále, posílíme své vnitřní léčivé síly. Půjdeme dále nejen jako vědoucí, ale jako uzdravující lidé. Tato shromáždění našich přátel mají být v tomto dvojím ohledu začátkem pro přijetí Kristovy substance na jedné straně, bódhisattvovy moudrosti na druhé straně. To je cílem těchto shromáždění. Kéž se postupně vyplní, i když máme k dispozici jen slabé síly! Kéž neustále nabýváme na vědění a kéž se toto vědění neustále více rozněcuje jako oheň duše a stává se léčivou životní silou v nás! A s tím na shledanou!“